URTX

ELS ÇANOU I ELS PERELLÓ DE TÀRREGA DURANT LES DARRERES DÈCADES DEL SEGLE XVIII I LES PRIMERES DÈCADES DEL SEGLE XIX

Josep Maria Planes Closa

ELS ÇANOU I ELS PERELLÓ DE TÀRREGA DURANT LES DARRERES DÈCADES DEL SEGLE XVIII I LES PRIMERES DÈCADES DEL SEGLE XIX

Abstract

Las familias Çanou y Perelló, que enlazaron matrimonialmente, fueron dos de las más destacadas entre la clase alta de la villa de Tàrrega durante la última etapa del Antiguo Régimen. Poseían importantes haciendas, esparcidas por varios lugares de la Catalunya central, y sus rentas les permitían vivir con una moderada opulencia. Tuvieron notables discordias familiares y se vieron envueltas en distintos pleitos por su mentalidad arcaica y el celo con que se disputaban las herencias (unos hechos, por otro lado, típicos en la Catalunya de aquella época). La serie de crisis de los primeros decenios del siglo XIX debilitó ambas casas, aunque conservaron buena parte de sus patrimonios. Un informe del abogado de la familia Çanou realizado en 1841 resume muy bien los avatares sufridos por ésta.

The Çanou and Perelló families, linked through marriage, were two of the most important among the upper class in Tàrrega during the latter stages of the Old Regime. They owned large estates, scattered around various places in central Catalonia, and their incomes allowed them to live with moderate opulence. There were notable family disagreements and they were involved in various lawsuits through their archaic mentality and the zeal with which they disputed the inheritances (which was an typical attitude in Catalonia in those times). The series of crises in the early decades of the 19th century weakened both houses, although they conserved a good part of their assets. A report by the Çanou family lawyer in 1841 summarises very clearly the avatars they suffered.

Paraules clau

Tàrrega; l'Ametlla de Segarra; Piera; Solsona; Berga; família Çanou; família Perelló; família Ponts; família Dou; testament; inventari; dot; concòrdia; plet; venda a carta de gràcia; censal; procurador.

Introducció

Moguda per la seva proverbial amabilitat, l'arxivera cerverina Dolors Montagut, sabedora del meu interès per les antigues famílies de Tàrrega, em va enviar fa mesos les fotocòpies d'un quadern manuscrit que va localitzar a l'Arxiu Comarcal de la Segarra. El quadern, escrit en castellà, de considerable extensió i amb un arbre genealògic annex, duu per títol *Memoria para Doña María Josefa de Sanou y de Pons, viuda, vecína de la villa de Tárrega, que manifiesta los derechos que ella tiene en los patrimonios de las tres casas de Pons, Sastre y de Sanou, formada por Don Lorenzo Collell, abogado de Barcelona, en el año 1841*.[1] Es tracta d'una sèrie de consideracions jurídiques, redactades amb un estil dens, retòric, recarregat, repetitiu i ple dels habituals tecnicismes del món de l'advocacia. Va ser un encàrrec de Maria Josepa de Ponts, vídua de l'advocat targarí Lluís de Çanou, després que aquest morís sense haver fet testament i hagués afirmat que havia anul·lat el contingut de les cartes dotals fetes en casar-se. Per tot plegat, la vídua se sentia insegura sobre la possibilitat de gaudir l'usdefruit dels béns del marit difunt, sobre el futur de l'herència d'aquest i sobre la llibertat d'actuació que ella tindria en relació als seus propis patrimonis.

L'informe elaborat pel barceloní Llorenç Collell (advocat de la família Çanou) era molt extens i pretensiós, però aclaria ben poques coses. Si no sortia un document inesperat d'última hora, la vídua tindria l'usdefruit dels béns Çanou, l'herència Çanou[2] seria per al seu fill primogènit i ella podria disposar amb total llibertat de les herències Ponts i Sastre, de les quals era pubilla. Aquesta era la sortida lògica, mentre no apareguessin sorpreses legals. Fet i fet, l'advocat Collell no podia respondre altra cosa. Per concloure això, va omplir un munt de folis amb retòriques consideracions jurídiques i referències històriques als afers legals i familiars de les cases Ponts, Sastre i Çanou. Són precisament aquestes referències històriques les que més interès desperten. Com que el document és bastant original i conté variades informacions, el transcric íntegrament en un apèndix.

Són prou útils les dades que el document forneix sobre les antigues famílies Ponts i Sastre, estretament vinculades a les Terres de Ponent (en especial, la primera, que a més formava part del sector nobiliari més antic). També cal valorar les referències que aporta sobre el poble de Pradell, a la Ribera del Sió, encara que aitals referències són bastant escadusseres. De tota manera, allò més interessant de l'informe és el seguit de dades que recopila sobre la família Çanou de Tàrrega en el trànsit de l'Antic Règim a la societat contemporània, especialment pel que fa als plets que va tenir i a la personalitat una mica díscola del seu titular Lluís de Çanou, el marit de la Sra. Maria Josepa de Ponts. De passada, el document també fa referència a alguns incidents i problemes legals dels Perelló de Tàrrega, afers que tenien precisament el seu origen en els Çanou, car

[1] Arxiu Comarcal de la Segarra (ACSG en endavant), Fons de la Cúria del Veguer i del Batlle de Cervera, capsa 57, carpeta 6. No cal dir que agraeixo molt sincerament a Dolors Montagut que m'hagués fet arribar aquest document.

[2] El document escriu en tot moment aquest cognom amb la forma Sanou.

les dues cases van emparentar l'any 1774. Ja vaig avisar de la probable existència de discòrdies entre els Perelló i els Çanou en el meu llibre sobre el fundador de la nissaga Perelló a Tàrrega, encara que sense poder dir-ne res de concret.[3] Ara aquestes discòrdies queden confirmades, i poc o molt detallats els contenciosos legals que van tramitar-se. Motiu de més, no cal dir-ho, per estudiar l'informe de l'advocat Collell.

Aprofitant, doncs, les dades fornides pel document, faré un repàs a la història de la família Çanou en aquella època, centrant-me especialment en Lluís de Çanou, l'individu que va provocar molts dels enrenous legals que l'informe esmenta. D'aquesta manera, a la vegada que aniré sintetitzant informacions referides a la família, també interpretaré amb detall els continguts del text, que no són fàcils d'entendre en una lectura ràpida i sense tenir ben clars els antecedents. De més a més, no cal dir que destacaré amb especial cura les notícies relatives als Perelló, aportant també noves dades d'arxiu sobre aquesta nissaga.

Els temps de l'optimisme (1770-92)

Provinents de Cabestany, un llogarret de la Segarra, els Çanou es van instal·lar a Tàrrega, vila on van destacar molt entre mitjan segle XVII i mitjan segle XIX. Vivien al carrer d'Agoders. Van gaudir del títol de ciutadans honrats de Barcelona, que equivalia a una situació gairebé de noblesa, i van dedicar-se amb preferència a l'exercici de l'advocacia. Habituals a l'ajuntament targarí, amb bons càrrecs i un paper públic sempre destacat a nivell local, foren bons propietaris agraris, van tenir negocis de ramaderia, van posseir diverses cases, van tocar de valent l'inevitable tema dels censals i van desenvolupar els negocis típics en una família benestant de l'antic Urgell. També van realitzar destacats casaments, sempre atents als patrimonis que podien aportar les persones d'altres nissagues. No he realitzat fins ara un estudi detallat d'aquests Çanou, tan importants a nivell targarí durant dos-cents anys, però sí que n'he donat referències soltes en molts dels meus treballs.[4]

Durant la segona meitat del segle XVIII, el Çanou que destacà a Tàrrega va ser Josep Ignasi Çanou i Bordons, ciutadà honrat de Barcelona i doctor en Drets, fill del targarí Joan Ignasi Çanou i Riu (també ciutadà honrat de Barcelona i doctor en Drets) i de Maria Àngela Bordons i Tomàs (natural de Solsona, filla d'Anton Bordons i d'Eulàlia Tomàs). Va ser batejat a la parròquia targarina el 19 de maig de 1736. Tenia una germana més gran que ell, Anna Çanou i Bordons, batejada a la mateixa parròquia targarina el 30 de juliol de 1733. Pràcticament no va conèixer dos altres germans seus, Josepa (batejada el 19 de març de 1735) i Carles (batejat el 9 de novembre de 1737), perquè aquests van morir en la infantesa, el mes de febrer del 1739, amb quatre dies de diferència l'un de l'altre, probablement víctimes d'una fortíssima epidèmia de verola que atacà Tàrrega aquella anyada; quan van morir els dos menuts, el Josep Ignasi només tenia dos anys;[5] la sort –o el destí- va voler que ell i la seva germana Anna sobrevisquessin a aquell moment tan perillós.

Josep Ignasi Çanou i Bordons, que no va poder tractar son pare durant gaire temps (el pare el va tenir a una edat bastant alta i va morir l'any 1752, quan ell tot just era adolescent[6]), en canvi sí que va poder rebre la influència d'un oncle, Carles Çanou i Riu, que era rector de Tàrrega. Aquest oncle eclesiàstic, batejat a la vila el 21 de desembre de 1695, va viure més temps que el pare del jove Çanou, i vull creure que l'orientà tot sovint en la seva primera edat adulta. Va ser rector de la parròquia durant molts anys, entre 1740 i 1769, i a més fou degà.

Josep Ignasi Çanou fou regidor degà de l'ajuntament de Tàrrega a 1763-64, confirmant

[3] PLANES, Josep Maria: *Francesc de Perelló (1640?-1703): entre la Segarra i l'Urgell, entre la polèmica i el negoci*, Tàrrega, Ajuntament de Tàrrega / Museu Comarcal de l'Urgell, 2006, ps. 333-335.

[4] Aconsello especialment la consulta del següent article, on faig un resum bastant sistemàtic, tot i que breu, de la història dels Çanou targarins entre mitjan segle XVII (quan s'instal·laren a Tàrrega) i les primeres dècades del segle XVIII: PLANES, Josep Maria: «Un exemple dels conflictes econòmics de les poblacions segarrenques al segle XVI [*XVII*] i la implicació de la família Çanou», *Miscel·lània Cerverina*, núm. 15, 2002, ps. 69-99.

[5] Fitxes de la reconstitució familiar que vaig fer a partir dels registres parroquials targarins i que em van servir per elaborar la tesi doctoral, centrada en la demografia i la societat de la Tàrrega de l'Antic Règim. Per no recarregar de notes el present treball, no faig una citació detallada de les dades puntuals extretes dels volums parroquials.

[6] Pocs mesos després de la mort del pare, també es va produir la mort d'una tia del noi, Ignàsia Çanou i Riu, que tenia 52 anys i romania soltera. Havia estat batejada a Tàrrega el 14 de desembre de 1700 i hi va morir l'11 de març de 1753.

el prestigi local de la seva família. Tenia llavors 27 anys.

La mare del Josep Ignasi, Maria Àngela Bordons, va fer testament a Tàrrega el 16 de setembre de 1765, malalta de mort a la seva casa del carrer d'Agoders. Va designar només dos marmessors: son cunyat, el rector Carles Çanou, i son fill Josep Ignasi. Disposà ser enterrada a la sepultura dels Çanou a l'església del convent del Carme de Tàrrega, amb enterrament major. Encarregà 250 misses resades, repartides entre les diverses institucions religioses de la vila. Llegà a la seva filla Anna, encara soltera, 1.000 lliures, però l'hereu li podria posar el pacte o vincle que volgués, en favor de la casa, preveient que ella morís sense fills. Llegà a la capella de Sant Pelegrí de l'ermita de Sant Eloi (terme de Tàrrega) una casulla de roba de seda amb estola, maniple, cobrecalze i bossa de corporals. I deixà tots els seus béns i drets al seu fill Josep Ignasi, que instituí hereu universal (morint ell, els fills que tingués; si aquests fills de l'hereu també morien, l'Anna).[7]

Entre 1767 i 1770, Josep Ignasi Çanou va tenir el càrrec de procurador síndic general a l'ajuntament de Tàrrega. Després d'això, estigué molts anys a tornar a entrar al consistori targarí (fins 1785).

Carles Çanou i Riu va morir el 30 d'agost de 1769, als 73 anys, quan el Josep Ignasi en tenia 33, i l'Anna (que potser va tenir cura de l'oncle durant la vellesa d'aquest), 36. En el seu testament, l'eclesiàstic va fer cohereus els seus dos nebots, donant-los els béns propis a parts iguals.

Amb el traspàs de la Sra. Maria Àngela i del rector Carles, la nova generació Çanou, la dels germans Josep Ignasi i Anna, agafà tot el protagonisme. Ja eren bastant grans, però encara no s'havien casat. Qui primer va posar-se davant l'altar fou ell, i cal dir que amb força sort, perquè va tenir diversos fills que de moment van sobreviure, assegurant així el futur demogràfic de la nissaga i omplint cal Çanou d'esperança. Els temps, a més, també eren bons, sobretot els anys setanta del segle XVIII, en què es consolidà l'expansió de Tàrrega i de l'Urgell. Els anys vuitanta van ser bastant dolents, però el creixement no s'aturà, tornant-se a fer evident de seguida. Els Çanou, rejovenits per la quitxalla, es van trobar molt cofois en aquesta Tàrrega expansiva, plaça cerealista important, amb una bona menestralia, un notable sector comercial, plena de famílies de prestigi, on es podia gaudir de l'amable ambient elitista si es tenia una bona hisenda, rendes, estudis i distinció social. Ells tenien tot això i eren, a més, una família amb un bon futur per endavant, tant a nivell demogràfic com econòmic. Ancorats en el conservadorisme social d'arrel «il·lustrada», en el localisme autosatisfet i en l'orgull per la situació familiar que havien aconseguit, veurien un esdevenidor ple d'expectatives, sense adonar-se dels senyals negatius que anunciaven la gran crisi del final de l'Antic Règim i sense pensar que la «idíl·lica» situació de la casa no duraria eternament.

A Josep Ignasi Çanou i Bordons li acabaren afegint la *de* davant els dos cognoms i àdhuc l'anomenaren en alguna ocasió «cavaller», quan sembla que va seguir essent només ciutadà honrat de Barcelona. L'individu es va casar, segurament l'any 1771 (per tant, bastant gran), amb un bon partit, Antònia de Tayadella i de Croses, els pares de la qual eren Ignasi de Tayadella i de Sala i Teresa de Croses; aquella família era de Castellterçol, però residí a Barcelona. Els capítols matrimonials entre Josep Ignasi Çanou i Antònia de Tayadella es van signar a Barcelona el 10 de juliol de 1771 (amb els notaris Joan Baptista Plana i Tomàs Casanovas); el dot de la núvia va ser alt: 10.000 lliures; també l'escreix del nuvi: 5.000 lliures. Una germana de l'Antònia, Gaietana de Tayadella, es casà amb Ignasi de Dou i de Bassols, cavaller i advocat de Barcelona. Fou precisament aquest Ignasi de Dou qui, en nom dels Tayadella, donà als esposos Çanou-Tayadella les primeres 4.000 lliures del dot el 3 de juny de 1773.

El matrimoni Çanou-Tayadella, instal·lat a Tàrrega, va batejar sis fills a la vila, amb un destacat nivell de supervivència: Maria Francesca (6 de març de 1774), Lluís[8] (22 de maig de 1776), Ramona (7 d'abril de 1778),

[7] ACSG, Fons Notarial (FN en endavant), Tàrrega, N II 22, Marià Terés i Mateu, *Segon manual de testaments, 1762-1777*, fs. 538-539v. Foren testimonis d'aquell testament, per voluntat de la pròpia testadora, els preveres targarins Andreu Lluelles i Ramon Terés i Subirana, beneficiats de l'església parroquial de la vila. Com que la testadora no podia firmar a causa de la malaltia, firmà en el seu nom el prevere Andreu Lluelles. La caritat de cada missa resada seria de 6 sous.

[8] De fet, Lluís Gonzaga. Foren padrins d'aquest hereuet els cònjuges Josep Anton de Perelló i Anna Çanou (la tia carnal del petit), que aleshores vivien a Solsona. Aquest padrinatge sembla que va marcar l'estreta relació que hi hauria entre ells en el futur.

Vista llunyana del poble de l'Ametlla de Segarra d'on va sorgir la família Perelló que després es va establir a Tàrrega, a Solsona i a Barcelona. (Fotografia: Oriol Saula. Arxiu Fotogràfic del Museu Comarcal de l'Urgell – Tàrrega)

Antoni (22 de març de 1780), Francesca (10 de novembre de 1784) i Francesc (19 de gener de 1788).[9] La parella va tenir encara un altre fill, Carles, que hauria nascut entre 1780 i 1787.

Pel que fa a la germana del Dr. Josep Ignasi, Anna Çanou i Bordons, encara donzella als seus 40 anys, es va casar finalment el 24 d'abril de 1774, per descomptat a Tàrrega. El nuvi va ser el cavaller Josep Anton de Perelló i de (o del) Graner,[10] que consta que aleshores vivia a Solsona, vidu, però molt més jove que ella, car podia tenir uns 28 anys. Hereu dels Perelló de l'Ametlla (casa important), també amb patrimoni a Solsona i a Berga, era un excel·lent partit per a la conca Çanou. De fet, particularment parlant, em costa entendre una boda com aquella, tan desigual, però ara per ara no puc pronunciar-me sobre els motius del nuvi, tal vegada molt personals, i sobre els punts forts que tindria la núvia. Els testimonis de la boda van ser Joan Casadevall, rector de l'Ametlla, i Ramon Llàtzer de Dou i de Bassols, de Barcelona, germà d'Ignasi de Dou.[11]

Els capítols matrimonials entre Josep Anton de Perelló i Anna Çanou van ser escripturats a l'Ametlla (el poble del nuvi) el 15 d'abril de 1774. Sens dubte, ho van fer a la casa pairal dels Perelló. Ni la núvia ni son germà Josep Ignasi no van assistir a aquell acte, firmant els capítols deu dies després, el 25 d'abril (l'endemà de la boda), a Tàrrega. Es tracta d'uns capítols molt interessants, que diuen qui-sap-les coses dels Perelló, família nombrosa que havia quedat mancada del cap de casa, Jeroni de Perelló i Andreu, mort uns anys abans (la seva vídua, Maria Teresa de Graner, el sobrevisqué durant dècades). Convé detenir-se, per tant, a analitzar en de-

[9] Tant la Maria Francesca, com la Francesca, com el Francesc, tenien el nom compost: de Paula.

[10] Ell firmava «de Graner», però els notaris escrivien el cognom com a «del Graner».

[11] Els germans Dou, tan relacionats amb els Çanou targarins, foren uns destacats personatges de la Catalunya de l'època. Ignasi de Dou i de Bassols va néixer a Barcelona el 1730 i va morir a la mateixa ciutat el 1802. Ramon Llàtzer de Dou i de Bassols va néixer a Barcelona el 1742 i va morir a Cervera el 1832. Tots dos van estudiar Dret a la Universitat de Cervera, estigueren molt relacionats amb Josep Finestres, van exercir tasques docents a la institució cerverina i destacaren per la seva erudició. L'Ignasi només va poder exercir la docència a Cervera durant quatre anys i tornà després a Barcelona per dedicar-se als afers de la família. Va fer d'advocat i fou assessor jurídic de la Intendència i de la Junta de Comerç de Barcelona. En la seva joventut (anys 1754-59), escriví diversos tractats jurídics, en llatí. Més important encara va ser el Ramon Llàtzer, orientat a la vida eclesiàstica (rebé els ordes menors el 1757, tot i que no fou ordenat fins el 1795), però que destacà sobretot com a jurista, economista i polític. Ensenyà durant molts anys a la Universitat de Cervera i el 1805 en fou nomenat canceller, càrrec que ocupà fins a la mort. Publicà obres notables de contingut jurídic i econòmic. Va ser diputat a les Corts de Cadis durant la Guerra del Francès, convertint-se de fet en el seu primer president; tingué una postura política moderada en aquelles Corts, defensant tímidament els interessos de Catalunya. Durant el regnat de Ferran VII, s'allunyà de la política i se centrà sobretot a escriure i a defensar la Universitat de Cervera.

La façana de l'església parroquial de l'Ametlla de Segarra. Al costat, la rectoria. (Fotografia: Oriol Saula. Arxiu Fotogràfic del Museu Comarcal de l'Urgell – Tàrrega)

tall aquests capítols, als quals, a més, haurem de tornar a fer referència en el futur.

Com que el nuvi, Josep Anton de Perelló, tenia molts germans (Francesc, Jeroni, Pau, Maria Ventura, Teresa i Antònia), calia pagar a aquests els drets de llegítima i altres. Havien de decidir aquells pagaments els marmessors del testament del difunt Sr. Jeroni, que a més exercien funcions de tutors, i que eren son germà Anton de Perelló i Andreu, prevere que residia a Solsona, i el rector de l'Ametlla (llavors, Joan Casadevall). L'afer encara no s'havia abordat i es trià aquella avinentesa per resoldre'l d'una vegada, perquè els germans devien reclamar els seus drets a l'hereu Josep Anton (el nuvi). Un dels xicots Perelló, Francesc, havia estat germà de l'orde de Sant Francesc, però no arribà a professar, per la qual cosa també tenia dret a aquella liquidació familiar. Van acordar que donarien 700 lliures a cada un dels tres cabalers, 2.000 lliures a la Maria Ventura i 2.000 més a l'Antònia; pel que fa a la Teresa, aquesta estava casada i ja havia estat dotada. La mare, Maria Teresa de Graner, vídua de Perelló, va fer donació universal i hereta-ment a favor del nuvi (Josep Anton de Perelló) de tots els seus béns, però retenint-se'n l'usdefruit de per vida. El prevere Anton de Perelló i Andreu, oncle patern del nuvi i cunyat de la vídua, havia administrat el patrimoni Perelló durant anys i se li va reconèixer la bona gestió que havia fet, sense demanar-li comptes, «per lo molt bé se es aportat» en l'administració dels béns familiars i en la cura dels nebots; se li abonarien 1.347 lliures, 9 sous i 11 diners per compensar-lo del

Aspecte actual de la façana de cal Perelló de l'Ametlla, la casa pairal de la nissaga Perelló. (Fotografia: Oriol Saula. Arxiu Fotogràfic del Museu Comarcal de l'Urgell – Tàrrega)

que havia pagat en nom de la família. També s'indica que, immediatament després de quedar vídua, la cunyada Maria Teresa de Graner havia donat a aquest prevere, en usdefruit vitalici, una vinya al terme de Solsona i el dret de viure a la casa de Solsona, per pagar-li així els drets de llegítima i altres. Si Maria Teresa de Graner, vídua de Perelló, no volia viure amb el seu hereu Josep Anton i la nora Anna Çanou, rebria 250 lliures anuals, ocuparia la casa de Solsona i tindria a sa

Llinda de la gran finestra de la façana del darrere de cal Perelló de l'Ametlla, amb la data del 1635. Va ser realitzada durant les obres d'ampliació de la vivenda cap a la part posterior. (Fotografia: Oriol Saula. Arxiu Fotogràfic del Museu Comarcal de l'Urgell – Tàrrega)

Detall de la façana de cal Perelló de l'Ametlla, amb la bonica finestra que dóna claror a la cuina-menjador. (Fotografia: Oriol Saula. Arxiu Fotogràfic del Museu Comarcal de l'Urgell – Tàrrega)

disposició un hort al terme de Solsona, renunciant llavors a l'usdefruit de tots els altres béns Perelló-Graner. Per testar a sa lliure voluntat i per acabar de pagar els drets als seus fills, la vídua Perelló es reservà 2.400 lliures; si ella moria abans d'haver enllestit els pagaments, l'hereu hauria de donar 300 lliures a cada un dels nois i 500 lliures a cada una de les noies. Si el Josep Anton moria sense fills, els béns Perelló-Graner serien per a l'hereu substitut designat per sa mare, i el Josep Anton només podria disposar de 500 lliures.

El dot aportat per la núvia Anna Çanou va ser de 6.260 lliures i dues calaixeres amb roba. De les 6.260 lliures, 6.000 es donarien en metàl·lic (3.000, el dia de la boda; 600, a dos anys vista; 2.400, en quatre pagaments anuals entre 1777 i 1780). Les altres 260 lliures les apotava de la següent manera: 120, com a drets que li pertanyien en la causa pia fundada pel seu avantpassat Francesc Riu, antic rector d'Alella; i 140, pel llegat que li va fer un altre avantpassat, el Dr. Carles Riu, de Manresa. Amb aquell dot, Anna Çanou es declarà plenament pagada de tots els drets que li pertanyien en els béns Çanou i en la coherència de l'oncle Carles. Si algun dia calia tornar el dot a la pròpia Sra. Anna, es faria al comptat i en una sola paga. Si Anna Çanou moria sense fills, podria disposar en testament de 3.000 lliures, però les altres 3.000 i les dues calaixeres haurien de tornar als Çanou.

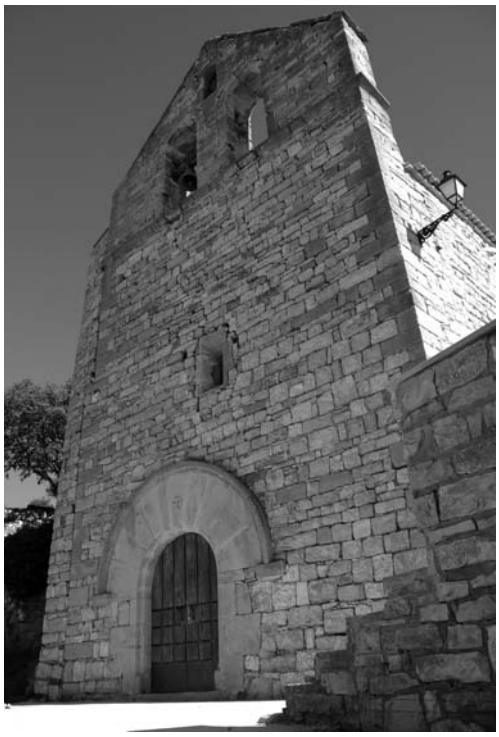
L'esponsalici o escreix del nuvi va ser de 3.000 lliures, amb pacte que, si no naixien fills i la Sra. Anna quedava vídua, ella podria triar entre cobrar tot l'escreix, amb l'obligació de retornar-lo un cop morís, o bé cobrar-ne només la meitat i disposar-ne a les seves plenes voluntats.

Confiant encara de poder tenir fills (tot i l'alta edat d'ella), els nuvis escripturaren que, en cas de morir intestats, l'hereu seria el fill gran, mentre fos apte i no entrés en religió. En defecte d'ell, l'hereu seria el següent fill, i així successivament, seguint l'ordre de primogenitura i la preferència masculina, segons el costum tradicional català. Ara bé, fent testament, tots dos podrien designar hereu a qui volguessin dels fills que tinguessin, elegint «al fill ó filla que á cada un apareixera». Una clàusula molt optimista, perquè l'edat de la núvia no permetria que es donés aquest cas...

Un detall curiós: la mare del nuvi, Maria Teresa de Graner, no sabia escriure, de manera que firmà els capítols en el seu nom un dels testimonis, Ramon Farré, que era el capellà de cal Perelló. A més del nuvi Josep Anton, també firmaren aquells capítols son oncle prevere Anton de Perelló i el rector ametllenc Joan Casadevall (que, recordem-ho, havien estat tutors seus).[12]

Havent-se casat, Josep Anton de Perelló i Anna Çanou van viure un temps a Solsona,

[12] ACSG, FN, Tàrrega, N II 22, Marià Terés i Mateu, *Manual 1773-1774*, fs. 186v.-194v. A més del capellà Ramon Farré, va ser testimoni dels capítols Marià Tomàs, jove pagès de Tàrrega que aleshores es trobava a l'Ametlla (potser s'hi havia desplaçat acompanyant el notari targarí que els escripturà). En la firma de Josep Ignasi Çanou i Anna Çanou, a Tàrrega, el 25 d'abril, els testimonis foren el mateix capellà Ramon Farré i l'escrivent targarí Josep Anton Terés. La casa dels Perelló-Graner a Solsona era al carrer de Sant Josep; l'hort que es podria reservar la Sra. Maria Teresa, a la partida del Camp; la vinya donada en usdefruit al prevere Anton de Perelló i Andreu, a la partida de Santa Magdalena del terme de Solsona.

Façana de l'església parroquial de Cabestany, el petit poble segarrenc d'on provenia la família Çanou que es va establir a Tàrrega durant el segle XVII. (Fotografia: Oriol Saula. Arxiu Fotogràfic del Museu Comarcal de l'Urgell – Tàrrega)

Porta de la senzilla església de Cabestany, amb la creu santjoanista. (Fotografia: Oriol Saula. Arxiu Fotogràfic del Museu Comarcal de l'Urgell – Tàrrega)

però aviat es van instal·lar a Tàrrega, a cal Perelló del carrer Major, la gran mansió que sembla que portava molts anys tancada. No van tenir fills (almenys, amb supervivència), cosa que, cal tornar a repetir-ho, no és gens sorprenent, donada l'alta edat de la núvia.

Durant les últimes dècades del segle XVIII i els primers anys del segle XIX, la parella formada per Josep Anton de Perelló i Anna Çanou (a la qual també afegiren la *de*) havia de ser una de les més populars de Tàrrega. Hisendats i rendistes, pretensiosos, lluint la seva posició, envoltats de capellans i gent distingida, gaudint del temps lliure i de les distraccions reservades als rics, encara que no tinguessin fills van omplir cal Perelló del carrer Major, on devien viure-hi la mare d'ell, Maria Teresa de Graner, d'edat prou avançada, i un dels molts germans, Jeroni de Perelló i de Graner, cavaller i eclesiàstic, que fou beneficiat de Tàrrega. Els altres germans Perelló van anar a viure a altres indrets, per casament o feina, i sembla que estigueren bastant desconnectats de l'hereu, tot i que podien fer estades temporals a la casa targarina. Dels sis germans, dos dels nois van entrar en religió: l'esmentat Jeroni, capellà, i en Pau, que es va fer monjo benedictí claustral de Sant Llorenç; en canvi, en Francesc va deixar l'orientació religiosa i, després de viure uns anys a Solsona, s'instal·là a Barcelona, casant-se amb una dona anomenada Maria Teresa de Zarza; pel que fa a les noies, la Teresa es va casar amb Antoni Torres, un individu que sembla que era de Solsona, i la Maria Ventura es va casar amb Josep Creuet, un individu que acabà essent capità d'infanteria; no tenim dades sobre l'Antònia.[13]

Però, sobretot, la mansió Perelló del carrer Major devia estar sempre plena amb els nebots de la Sra. Anna, els «senyorets» Çanou, jovenalla despreocupada, riallera i falaguera envers aquells oncles rics i eixorcs. Anys a venir, el matrimoni Perelló-Çanou va acabar fent unes luxoses obres de reforma i embelliment en aquella mansió, dintre encara dels «bons temps» anteriors a la Guerra del Francès.

Tornem una mica enrere en la història i tornem a ocupar-nos directament de la família Çanou, molt activa durant els anys setanta i vuitanta del segle XVIII, traient partit de les tasques jurídiques, les collites, els ramats i els censals, vetllant els seus interessos patrimonials a Cabestany i Manresa, atenta a adquirir més patrimoni a l'Urgell si en sortia l'oportunitat.

L'any 1775, l'ajuntament de Tàrrega es plantejà de quitar un gran censal de 1.180 lliures que feia als Çanou, dintre de la dinàmica oficial de liquidació progressiva del deute cen-

[13] Planes, *Francesc de Perelló...*, ps. 334 i 339.

Vista del turó de Montalbà, situat prop del poble de Preixana. (Fotografia: Oriol Saula. Arxiu Fotogràfic del Museu Comarcal de l'Urgell – Tàrrega)

Panoràmica presa des del turó de Montalbà, mirant cap a Preixana. Paisatge típic de l'Urgell. (Fotografia: Oriol Saula. Arxiu Fotogràfic del Museu Comarcal de l'Urgell – Tàrrega)

salista local.[14] Aquell important censal targarí, però, no fou finalment quitat, com veurem més avall. La majoria de censals posseïts pels Çanou eren, en canvi, de petit valor. El 29 de gener de 1778, Josep Ignasi de Çanou va designar procurador Anton Planes, pagès de Manresa, encarregant-li que remetés a favor de Joan Pla, de la mateixa Manresa, un censal de 50 lliures de preu i 1 lliura i 10 sous de pensió anual, censal que en Pla feia al Dr. Çanou com a successor que aquest era del difunt Carles Riu, ciutadà honrat de Barcelona que va viure a Manresa; o sia, que en firmaria el quitament; a més, hauria de cobrar les pensions degudes fins al dia del dit quitament.[15]

El febrer de l'any 1778, Josep Ignasi de Çanou va comprar una hisenda a Preixana (algunes parcel·les eren al terme de Montalbà), ampliant d'aquesta manera el ventall de terres de què ja disposava. Es tractava de la hisenda Bas, de la qual n'adquirí la meitat, aprofitant-se de les baralles legals que hi havia entre dues branques dels descendents d'aquella família: la branca dels Bas-Maranyosa, establerts a Capellades, i la branca dels Vidal-Bas, establerts a Verdú. El 1737, els Bas-Maranyosa s'havien fet amb el control de la hisenda Bas i l'havien posseïda durant quaranta anys, alienant-ne fins i tot unes quantes parcel·les, que van vendre a diversos pagesos de Preixana el dia 28 d'agost de 1767 (va fer aquelles vendes, a canvi de la creació de censals, Francesc de Bas i de Maranyosa, un individu que moriria aviat). Els Vidal-Bas, però, reclamaven la propietat de tota la hisenda, al·legant que tenien millors drets d'herència, i, l'11 de novembre del mateix any 1767, encapçalats per Josep Vidal i Bas, notari de Verdú, van posar plet a l'Audiència contra els Bas-Maranyosa. Per no allargar-me, no entro en els fonaments jurídics del plet i en els embolics successoris de la família Bas. El plet devia pintar favorable als Vidal-Bas, perquè finalment els Bas-Maranyosa van acceptar fer una concòrdia i cedir als rivals la hisenda que estaven control·lant, a canvi d'una compensació econòmica. Aquí entrà en escena el targarí Josep Ignasi de Çanou, que oferí posar els diners per tal que acabés complint-se aquella concòrdia, a canvi, això sí, que els Vidal-Bas li venguessin la meitat dels béns que rebessin a Preixana. Que en Çanou fou la peça clau per acabar d'enllestir la concòrdia sembla fora de tot dubte, perquè el van esmentar en el mateix text de la concòrdia i perquè, acte seguit de firmada aquesta, els Vidal-Bas li van vendre les propietats a Preixana.

La concòrdia entre les dues branques Bas va ser firmada a Tàrrega el 13 de febrer de 1778, per Josep Vidal i Bas, notari de Verdú, d'una banda, i Joan de Bas i de Maranyosa i sa mare Maria de Maranyosa (vídua de Francesc Bas i Monner), de Capellades, d'una altra. Els Bas-Maranyosa restituïren a Josep Vidal i Bas la casa i les terres de Preixana, renunciant a posseir-les en el futur. També li cediren el dret a recuperar les terres Bas venudes a diversos pagesos de Preixana l'any 1767. A canvi, en Vidal els donaria 5.447 lliures, que abonaria Josep Ignasi

[14] Arxiu Comarcal de l'Urgell (ACUR en endavant), Fons Municipal de Tàrrega (FMT en endavant), *Llibre de registre 1774-1776*, fs. 98 i 116v.-117.
[15] ACSG, FN, Tàrrega, N II 27, Joan Àngel López i Jover, *Manual 1777-1778*, fs. 51-51v. Foren testimonis d'aquella procura Miquel Fontanet, albèitar, i Bonaventura Viala, escrivent, tots dos de Tàrrega.

de Çanou, comprant la meitat del patrimoni Bas de Preixana. En Vidal renuncià a demanar als Bas-Maranyosa cap suma de diners pels fruits de l'heretat Bas que aquests havien collit durant els últims quaranta anys.

L'endemà mateix de firmada la concòrdia, o sigui, el 14 de febrer, els Vidal-Bas van vendre a Josep Ignasi de Çanou la meitat del patrimoni Bas de Preixana. L'acte notarial es va fer a Verdú, la vila dels venedors. Aquests venedors van ser el ja esmentat Josep Vidal i Bas, notari de Verdú, son germà Anton Vidal i Bas, pagès de Verdú, i sa germana Maria Vidal i Bas, la qual estava casada amb Bonaventura Miqueló i Soler, pagès de Verdú. Van fer constar que realitzaven aquella venda per treure's del damunt set censals, que sumaven un valor de 1.005 lliures i 10 sous, i per pagar als Bas-Maranyosa les 5.447 lliures pactades en la concòrdia. En concret, les coses venudes a en Çanou eren les següents:

- La meitat de la casa Bas de Preixana, situada al carrer del Carreret. La partió entre les dues meitats era «la paret groxuda que se encontra al cap de la escala, la qual paret passa de la una part à la altra de dita casa». A la part comprada pel Çanou, hi havia el celler, amb un cup i uns vaixells; a la part dels Vidal-Bas, un altre cup. Prop de la casa, hi havia la capella de Santa Maria de l'Hort, que no va anar compresa en la venda, tot i ser «de pertinencia» de la casa.

- Un corral (de tres quarts de pórca de tinguda) situat al cap del dit carrer del Carreret, en una zona de corrals (un dels corrals amb què afrontava era dels mateixos venedors).

- La meitat de les sitges Bas situades al sitjar de Preixana, rere el cementiri.

- 35 peces de terra (dues de les quals eren horts), distribuïdes entre el terme de Preixana, la contigua quadra de Valerna (ells escrivien Balerna) i el terme veí de Montalbà. En total, feien 119 jornals i 4 pórques. No detallo les característiques de cada parcel·la per no estendre'm massa (en tot cas, aquests detalls es podrien donar en un estudi més exhaustiu sobre la família Çanou o en un treball sobre l'antiga agricultura de la zona). Gairebé totes les 35 parcel·les afrontaven amb altres dels venedors Vidal-Bas (la meitat de la hisenda que aquests havien retingut). Hi havia algunes parcel·les de reg. Altres eren bosquines o ermes, en tot o en part, especialment a la quadra de Valerna. Algunes peces afrontaven amb altres que eren propietat de Josep Ignasi de Çanou, cosa que demostra que el targarí ja tenia patrimoni al terme de Preixana abans de fer aquella compra. Hi havia parcel·les en franc alou i altres estaven subjectes a senyoria (la del monestir de Vallbona al terme de Preixana i quadra de Valerna, la del monestir de Santes Creus al terme de Montalbà).

El carrer del Carreret de Preixana, on hi havia l'antiga casa de la família Bas, que fou adquirida pels Çanou de Tàrrega durant la segona meitat del segle XVIII. (Fotografia: Oriol Saula. Arxiu Fotogràfic del Museu Comarcal de l'Urgell – Tàrrega)

La venda portà aparellats diversos pactes concrets. De tot allò que hagués comprat, en Çanou pagaria els censos, terços i lluïsmes, el cadastre, i el vint-i-quatrè dels fruits que collís a les terres (el vint-i-quatrè el rebia un tal Bacardit, de Barcelona). La família Çanou tindria una clau de la capella de Santa Maria de l'Hort i podria utilitzar aquell edifici religiós, encara que no hagués entrat en la venda. Per regar els respectius horts, els Çanou i els Vidal-Bas es partirien l'aigua. Una botiga derruïda que hi havia davant la casa Bas i una bassa de cànem que hi havia en una parcel·la serien venudes pels Vidal-

Bas, però amb l'aprovació d'en Çanou, i el preu resultant es partiria entre les dues parts. Cada part hauria de donar a l'altra lliure pas per entrar i sortir de les parcel·les en què es tocaven, així com també lliure pas a l'aigua per regar-les. Durant deu anys, les dues parts compartirien els dos cups i els vaixells de la casa partida, però després cada part utilitzaria només allò que li hagués tocat. Finalment, una parcel·la erma molt petita no compresa en la venda seria partida entre les dues parts, fent-hi cada part una bassa d'amarar cànem, «donant estenedor lo un al altre sempre que sia de restoll la terra contigua à ditas bassas».

El preu d'aquella gran compra no va ser alt, tenint en compte tot el que incloïa: 6.500 lliures. D'aquesta suma, en Çanou va retenir 1.005 lliures i 10 sous a canvi de fer-se càrrec dels set censals que li traspassaven els Vidal-Bas, comprometent-se a quitar-los en un termini de vuit anys; 5.447 lliures les donaria als Bas-Maranyosa de Capellades; per tant, només va donar 47 lliures i 10 sous als Vidal-Bas.

El mateix dia 14 de febrer, però en aquest cas en un acte notarial fet a Tàrrega, Joan de Bas i de Maranyosa, en nom propi i en el de sa mare, va firmar àpoca al targarí Çanou reconeixent que li havia pagat les 5.447 lliures.

L'endemà, 15 de febrer, també a Tàrrega, Joan de Bas i de Maranyosa va designar procurador Josep Fàbregues i Serra, pagès de Preixana, encarregant-li que cancel·lés les vendes de terres Bas que l'any 1767 va fer son difunt germà Francesc a diversos pagesos de Preixana, i, alhora, cancel·lés els censals que s'havien creat en aquelles vendes. Aquesta iniciativa era necessària perquè els Vidal-Bas de Verdú poguessin recuperar en el futur aquelles terres Bas que havien estat alienades de manera irregular.[16]

El 23 d'octubre de 1778, Josep Ignasi de Çanou va quitar un dels set censals que li havien traspassat els verdunins Vidal-Bas. En concret, el de 100 lliures de valor i 3 lliures de pensió anual que rebia Anton Francesc de Copons i Prous, cavaller de Barcelona (de família de procedència targarina).[17]

L'1 de març de 1780, Josep Ignasi de Çanou va atorgar poders a Ignasi de Dou, doctor en Drets, i a Josep Vinyals, escrivent, veïns de Barcelona, per tal que acudissin a l'Audiència, hi presentessin documents i hi tramitessin plets en el seu nom.[18] Recordem que Ignasi de Dou era el concunyat d'en Çanou.

La felicitat de les famílies Çanou-Tayadella i Perelló-Çanou es degué veure una mica entelada amb la crisi comarcal dels anys vuitanta del segle XVIII i la mort de dues de les nenes Çanou. La gran, Maria Francesca, traspassà el 9 de febrer de 1784, quan li faltava un mes per complir els 10 anys. Uns mesos després, quan nasqué una nova filla,

[16] ACSG, FN, Tàrrega, N II 27, Joan Àngel López i Jover, *Manual 1777-1778*, fs. 61-83. Foren testimonis de la firma de la concòrdia Ramon Selva, cirurgià, i Ramon Roca, fuster, tots dos de Tàrrega. Foren testimonis de l'escriptura de compra de les propietats Bas a Preixana per part de Josep Ignasi de Çanou un pagès de Tàrrega anomenat Manuel Tella i el pagès de Preixana Josep Fàbregues i Serra; l'acte notarial fou realitzat per Ramon López i Fornaguera, notari de Tàrrega, que substituïa son pare, Joan Àngel López i Jover. Foren testimonis de l'apoca firmada per Joan de Bas i de Maranyosa el mateix pagès preixanenc Josep Fàbregues i Serra i un pagès targarí que es deia Manuel Llorens. Foren testimonis de la procura del dia 15 els targarins Francesc Farrer, pagès, i Ignasi Roca i Biscarri, mestre de cases. La hisenda Bas de Preixana provenia del difunt Josep Bas, pagès de la mateixa Preixana, avi dels germans Vidal-Bas de Verdú; i, per més antic, provenia de Bonaventura Bas, també de Preixana, mort el 10 de setembre de 1679 (la seva vídua fou Mariàngela Alsina i morí l'any 1690). Els set censals traspassats pels Vidal-Bas als Çanou com a part del preu de la compra del patrimoni de Preixana eren els següents: un de 200 lliures de valor i 6 lliures de pensió anual, que rebia el convent de Sant Domènec de Ciutadilla; un altre de 200 lliures de valor i 6 lliures de pensió anual, que rebia la causa pia fundada per Josep Elias, antic rector de Preixana; un altre de 200 lliures de valor i 6 lliures de pensió anual, que rebia Josep Sarró, pagès de Freixenet; un altre de 100 lliures de valor i 3 lliures de pensió anual, que rebia Anton Francesc de Copons i Prous, de Barcelona; un altre de 135 lliures de valor i 4 lliures i 1 sou de pensió anual, que rebia Felip Minguell, pagès del Mas de Bondia; un altre de 100 lliures de valor i 3 lliures de pensió anual, que rebia el monestir de Poblet; i un altre de 70 lliures i 10 sous de valor i 2 lliures, 2 sous i 4 diners de pensió anual, que rebia també el monestir de Poblet. El deutor fins aquell moment de tots aquests set censals era el notari Josep Vidal i Bas.

[17] ACSG, FN, Tàrrega, N II 27, Joan Àngel López i Jover, *Manual 1777-1778*, fs. 272-273. Foren testimonis de l'àpoca Ramon López i Fornaguera, notari, i Josep Carnicer i Caselles, pagès, tots dos de Tàrrega. Originalment, el censal havia estat creat a favor del besavi d'Anton Francesc de Copons, el doctor en Drets targarí Francesc Copons, el 13 d'agost de 1671; els qui el crearen foren Anton Janer (pare) i Jaume Janer (fill), pagesos de l'Ametlla. No es diu com passà l'obligació censalista als Vidal-Bas.

[18] ACSG, FN, Tàrrega, N II 27, Joan Àngel López i Jover, *Manual 1779-1780*, fs. 61-61v. Foren testimonis d'aquella carta de poders Josep Ler, aprenent d'apotecari, i Nicolau Miró, aprenent de botiguer de llenços, veïns de Tàrrega.

li posaren també Francesca, a honor de la nena morta. Aquesta segona Francesca morí el 24 de juny de 1786, tot just amb un any i mig. El matrimoni Çanou-Tayadella tingué encara un altre fill i segurament oblidà aviat aquelles dues morts.

En la sessió municipal del 15 de desembre de 1785, Josep Ignasi de Çanou, que formava part de l'ajuntament amb el càrrec de diputat del comú (període 1785-87), va tenir una destacada polèmica amb l'alcalde major de Tàrrega, Josep Manuel Picado, cosa que donà lloc a una tensió que s'arrossegà durant mesos i que dividí el consistori.[19] Tant l'alcalde Picado com el Dr. Çanou van informar de l'enfrontament el capità general i l'Audiència, i, curiosament, a Barcelona van donar plenament la raó al Çanou en una carta oficial signada el 10 de juny de 1786, reconvenint l'alcalde Picado i també el secretari municipal Bonaventura Viala.[20] Aquest fet ens pot il·lustrat sobre el caràcter fort i orgullós del titular de cal Çanou, sobre les influències que tenia a Barcelona i sobre el seu paper capdavanter dintre de l'oligarquia targarina, incloent intrigues i maniobres polítiques per aconseguir poder i notorietat a la vila. Allò que sí que és evident és que ell sembrà la llavor de la discòrdia mentre va ser a l'ajuntament en aquells anys plens de problemes. De tota manera, també va tenir actuacions positives i convencionals en nom del consistori, com durant l'estiu del 1786, en què ell i el regidor Marià Lloses quedaren encarregats d'informar-se dels augments de salari que s'havien fet als mestres de Gramàtica en altres poblacions, d'aconseguir aquest augment de salari per al mestre de Tàrrega i de fer els tràmits perquè la vila disposés d'un mestre de Retòrica i d'una mestra de nenes.[21]

El 28 de febrer de 1787, Josep Ignasi de Çanou va pagar al procurador de l'abadessa de Vallbona, que era senyora de Preixana, 89 lliures i 10 sous pel terç de la venda de mitja hisenda Bas i 10 sous per la firma d'aquella venda.[22] Recordem que els Çanou havien comprat mitja hisenda Bas el 1778.

El 9 de gener de 1789, Ignasi de Dou, sempre en nom dels Tayadella, donà als esposos Çanou-Tayadella les 6.000 lliures que encara estaven pendents d'abonar del dot de la Sra. Antònia.

Durant els anys 1789 i 1790, al·legant despeses per la construcció d'una font pública i un rentador, el comú targarí no va pagar a Josep Ignasi de Çanou la pensió del censal de 1.180 lliures de valor que estava obligat a fer-li. En aquella època, la pensió de l'esmentat censal era de 35 lliures i 8 sous. Molest, en Çanou va reclamar les 70 lliures i 16 sous que li havien quedat a deure els responsables municipals, però la Junta de Propis no en va voler saber res. El 2 de febrer de 1791, el Sr. Josep Ignasi va informar per escrit les autoritats de Barcelona, que li van donar la raó, mentre Tàrrega no justifiqués millor els motius per no pagar.[23]

La tensió entre Josep Ignasi de Çanou i l'ajuntament de la vila, que ja venia d'uns anys enrere i que s'anava autoalimentant, va viure un nou capítol durant la primavera del 1791. La vila havia construït la font pública i havia fet una mina per dur-hi l'aigua, mina que passava per terra d'en Çanou, fet del qual aquest protestava. Al nostre cantellut personatge no se li va acudir res més que taponar el conducte i fer pujar l'aigua cap a la seva parada, per regar-la, motiu pel qual la font deixà de rajar. La reunió municipal del 7 de maig de 1791 acordà que el secretari anés a veure en Çanou a casa seva i l'avisés que deixés de regar aquella terra, sota pena de 25 lliures; també hauria d'arranjar els desperfectes ocasionats a la mina, pagant-ho ell.[24] És obvi que la font tornà a tenir aigua, mentre que el Sr. Josep Ignasi va seguir protestant de la mina en l'immediat futur.

Gaietana de Tayadella, la germana de la Sra. Antònia i esposa del barceloní Ignasi de Dou, morí en aquella època. El 20 de gener de 1792, es publicà el seu testament, un document que havia estat fet molt abans, en concret l'any 1781 (i que fou donat, clos, a

[19] Vaig estudiar aquest incident i les seves conseqüències en un article publicat a *Nova Tàrrega*, reproduint els diàlegs que la mateixa documentació municipal recollia i fent una interpretació de la situació política local. PLANES, Josep Maria: «Tensions municipals a la Tàrrega de finals del XVIII», *Nova Tàrrega*, núm. 2.232, 19 de desembre de 1987, sense paginar.

[20] ACUR, FMT, *Llibre de registre 1785-1786*, fs. 62-63. El secretari Viala s'havia negat al seu moment a fer constar per escrit el desenvolupament de l'incident, tal com li requeria que ho fes en Çanou.

[21] SEGARRA, Josep Maria: *Història de Tàrrega amb els seus costums i tradicions*, Tàrrega, Museu Comarcal de Tàrrega, vol. II, 1987, p. 384.

[22] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1831-1833*, fs. 94v.-95 de l'any 1833 (referència en aquesta acta notarial posterior). El procurador de l'abadessa era Fermí Fullola.

[23] ACUR, FMT, *Llibre de registre 1791*, fs. 86-87.

[24] ACUR, FMT, *Llibre de registre 1791*, fs. 8-8v.

Ignasi Plana i Fontana, notari de Barcelona). La finada llegà a sa germana Antònia una joia de 100 lliures de valor i 2.000 lliures en suplement de dot (a pagar en quatre terminis). No només això: ja malalta, Gaietana de Tayadella digué de paraula a son marit Ignasi de Dou que volia augmentar el llegat de sa germana en 2.000 lliures més, deixant-lo en 4.000.[25]

Quan va morir, Gaietana de Tayadella tenia pel cap baix un fill, Gaietà de Dou i de Tayadella, que fou l'hereu de la casa. Cosí germà dels Çanou targarins, aquest Gaietà de Dou destacaria a Barcelona durant el regnat de Ferran VII.

El 7 de març de 1792, Josep Anton de Perelló, davant notari, va fer àpoca a son cunyat Josep Ignasi de Çanou i a un pagès de Tàrrega anomenat Josep Llorens per un total de 3.915 lliures, 17 sous i 4 diners, que provenien d'afers econòmics antics. D'aquesta suma, 2.000 lliures havien estat rebudes del comú i universitat d'Arbeca en concepte de quitació d'un vell censal del mateix valor favorable als Perelló; les altres 1.915 lliures, 17 sous i 4 diners corresponien al cobrament de pensions degudes de l'esmentat censal. Al seu moment, en Çanou i en Llorens havien estat designats procuradors a aquests efectes per l'hereu Perelló i per sa mare Maria Teresa de Graner. S'indica que gairebé totes les 2.000 lliures del preu del censal foren invertides en la recuperació de diverses peces de terra i altres coses, l'any 1775 o per aquelles dates. Les restants 1.915 lliures i escaig foren donades en moneda a Josep Anton de Perelló, que finalment va reconèixer de manera oficial la liquidació d'aquell assumpte.[26]

Cal dir que Josep Ignasi de Çanou era procurador jurisdiccional del duc de Medinaceli i de Cardona pel que feia a la vila d'Arbeca.

Passats uns anys de tranquil·litat i –cal creure– de renovada felicitat a les famílies Çanou-Tayadella i Perelló-Çanou, s'arribà al 1793, on succeïren coses importants i ben traumàtiques.

Canvi de tendència (1793-1807)

Per començar, durant l'any 1793 empitjorà la situació local, arran de començar la guerra contra la França revolucionària, amb el pas de tropes per la comarca, els allotjaments d'aquestes i les típiques exigències sobre la població. També cal ressaltar la mediocre collita que hi hagué. El 30 d'agost, Josep Ignasi de Çanou es queixà que li robaven els fruits de la parcel·la anomenada Fossar dels Jueus, a la partida de Comabruna.[27] Dos mesos i mig després, el 19 de novembre, l'home moria, víctima d'aquella mala anyada; la partida del seu òbit ens confirma que seguia essent ciutadà honrat de Barcelona; tenia 57 anys. De seguida va morir la seva vídua Antònia de Tayadella, deixant cal Çanou en una situació delicada, amb cinc fills joves (Lluís, Ramona, Antoni, Carles i Francesc). El Josep Ignasi havia fet el seu testament, de pròpia mà i clos amb hòstia vermella, el 12 d'abril de 1792, i el va lliurar al notari el 17 de novembre de 1793, dos dies abans de morir, malalt a casa seva. L'Antònia va fer el seu testament el 22 de novembre, el mateix dia que fou obert i publicat el del seu difunt marit; ella va morir dos dies després, el 24 de novembre. En els dos respectius testaments, els pares van designar hereu el seu fill gran Lluís de Çanou, amb les clàssiques i reiteratives previsions de substitució (tan repetides en els testaments catalans de l'època) si aquest moria abans d'hora. D'altra banda, nomenaren com a marmessors testamentaris i tutors i curadors dels cinc fills les següents persones:

- Josep Anton de Perelló i de Graner, l'oncle dels joves;
- Anna de Çanou, esposa d'aquest, tia carnal dels joves;
- Ignasi de Dou i de Bassols, cavaller de Barcelona i doctor en Drets, oncle dels joves;
- Ramon Llàtzer de Dou i de Bassols, germà de l'anterior, catedràtic de Prima de Lleis de la Universitat de Cervera i eclesiàstic, que al moment de morir els testadors es trobava a Madrid;
- Josep Vallés, prevere i beneficiat de Tàrrega;
- Antoni Boer, prevere i beneficiat de Tàrrega;

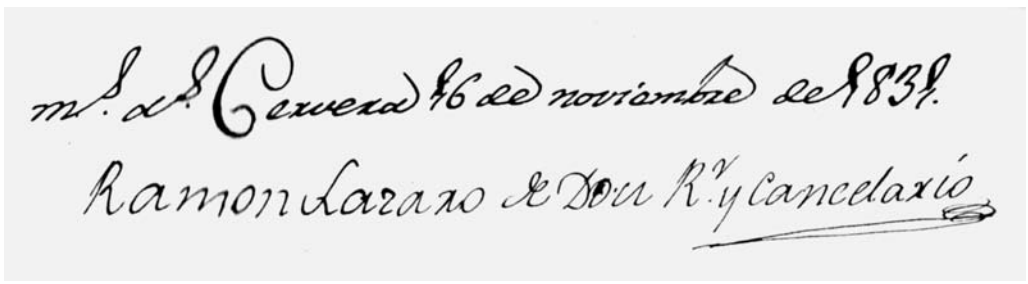
[25] ACSG, FN, Tàrrega, N II 35, Gaspar Cases i Ferrer, *Manual 1797-1798*, fs. 96-96v. de l'any 1798 (referència en aquesta acta notarial posterior).
[26] ACSG, FN, Tàrrega, N II 35, Gaspar Cases i Ferrer, *Manual 1791-1793*, fs. 55-55v. de l'any 1792. Foren testimonis d'aquella àpoca Antoni Boer, prevere i beneficiat de Tàrrega, i Macià Cugat, doctor en Teologia que residia a la mateixa vila. La pensió del censal havia quedat en 60 lliures anuals després de la reducció (3 %). L'acte de quitació es va fer amb Ramon Soler, notari de Bellpuig. El cobrament de les pensions degudes constava en cinc àpoques, registrades per Ramon Riu, notari d'Arbeca.
[27] SEGARRA, Josep Maria: *Història de Tàrrega amb els seus costums i tradicions*, Tàrrega, Ajuntament de Tàrrega, vol. III, 2005, ps. 40-44.

Vista panoràmica del jaciment de les Roquetes, en una parcel·la antigament coneguda com a Fossar del Çanou i també com a Fossar dels Jueus. Aquesta parcel·la formava part de la hisenda targarina de la família Çanou. (Fotografia: Oriol Saula. Arxiu Fotogràfic del Museu Comarcal de l'Urgell – Tàrrega)

- Jaume Maimó, prevere i beneficiat de Tàrrega (el qual, per cert, morí pocs dies després, el 29 de novembre de 1793).

El testament de Josep Ignasi de Çanou, que s'autoqualificà de doctor en Drets i cavaller, va ser fet amb calma, de manera molt detallada, i donant-nos pistes sobre possibles discòrdies amb els fills. Designà també marmessora i tutora sa esposa Antònia, a més d'usufructuària plena de tots els seus béns (tant dels que provenien dels Çanou com dels que provenien dels Riu de Manresa); fins i tot disposà que, si l'hereu volia treure l'usdefruit a la Sra. Antònia, quedaria desheretat del tot i aleshores l'herència passaria al fill següent (potser no s'acabava de refiar del primogènit Lluís, que tal vegada era massa «cregudet»). De tota manera, ja hem vist que res d'això no va tenir lloc, perquè l'esposa va morir pocs dies després de morir ell. L'amo Çanou disposà ser enterrat a la sepultura familiar de l'església del convent del Carme de Tàrrega, però també advertí que, si se suprimia el convent, les seves restes i les de tots els avantpassats fossin tretes d'aquella sepultura i posades en una sepultura nova que l'hereu de la casa hauria de fer construir a l'església parroquial de Tàrrega. Si ell no feia daurar l'altar que la família Çanou tenia construït al convent del Carme, ho hauria de fer l'hereu. Disposà que fossin celebrades 1.000 misses per a la seva ànima. Deixà establert que s'hauria de pagar una carrera als seus fills cabalers Antoni, Carles i Francesc, i pagar-los tot el que calgués «per á conseguir despues sa collocació ó acomodo», incloent també l'ingrés en un monestir o seguir la carrera militar. Preveient que els seus fills «no tinguresen entre si la quietut y unió que correspon» i que es considerés «convenient la ceparació de dits mos fills», disposà que se'ls donés pagues en concepte d'aliments, bé que sense concretar-ne la quantitat. Per dret de llegítima paterna i materna cada fill podria rebre 1.000 lliures, però no si vivia i era alimentat a la casa. A la noia, Ramona, li assignà un dot de 6.000 lliures (a més de roba), la meitat del qual seria en plena llibertat d'ús i l'altra meitat seria amb obligació de retorn si moria sense fills; els tutors, si volien, podrien augmentar una mica aquell dot; se n'abonaria la meitat el dia de la boda de la noia i l'altra meitat es pagaria en dos terminis posteriors. Si tenia més filles, el seu dot seria de 3.000 lliures (un cas que no es donà). El Sr. Josep Ignasi també es recordà de sa germana Anna: si quedava vídua, cal Çanou li hauria de pagar 50 lliures anuals (amb terces de 16 lliures, 13 sous i 4 diners) per completar les rendes del seu dot i escreix. I, en relació a l'hereu, ordenà que es casés «ab persona de igual calitát á la de esta ma familia de Çanou, so es de cavaller ó a lo menos de ciutadá honrat de Barcelona, á no ser que la señora fos hereva de un patrimoni crescut, y en est cas vull que

Firma de Ramon Llàtzer de Dou i de Bassols l'any 1831, quan era rector i canceller de la Universitat de Cervera, en una carta adreçada a l'Ajuntament de Tàrrega.

Vista de Preixana, amb la silueta de l'església parroquial destacant damunt del poble. (Fotografia: Oriol Saula. Arxiu Fotogràfic del Museu Comarcal de l'Urgell – Tàrrega)

sia de familia de coneguda estimació y honor». A més, tots els fills s'haurien de casar amb el consentiment i l'aprovació de la mare (no va ser el cas) o dels tutors; si no ho feien així, perdrien els drets d'herència.[28]

El testament de la vídua Antònia de Tayadella no va ser tan detallat. El va fer al llit, malalta i a les portes de la mort, sens dubte molt enfonsada pel traspàs del Sr. Josep Ignasi tot just tres dies abans. Adaptà les seves darreres voluntats a les del marit. Disposà ser enterrada a la mateixa sepultura que ell i que li dediquessin el mateix nombre de misses. Fundà dos aniversaris perpetus, a celebrar el dia de la seva mort. En concepte de llegítima materna i altres drets sobre els seus béns, llegà 1.000 lliures a cadascun dels seus tres fills cabalers (Antoni, Carles i Francesc) i 2.000 lliures a la seva filla Ramona. Si mai pervenia a casa Çanou la successió dels patrimonis dels Tayadella i Crosas, disposà que aleshores els seus fills cabalers rebessin 1.000 lliures més en concepte de llegítima i altres drets, i la filla Ramona, 2.000 lliures més.[29]

Morts els esposos Çanou-Tayadella, els esposos Perelló-Çanou i els preveres Vallés i Boer, en llur funció de marmessors i tutors, van fer fer un inventari dels béns Çanou, dut a terme entre el 10 de desembre de 1793 i l'11 de gener de 1794. Es tracta d'un inventari molt interessant d'estudiar, però ara i aquí no puc realitzar aquest estudi detallat, que haurà de quedar per a un altre moment, potser en forma de treball monogràfic. Seria també molt convenient de comparar aquest inventari Çanou amb l'inventari Perelló que es va fer catorze anys després. Per qüestions d'espai, en aquest article em limitaré a oferir tan sols les dades més destacades de l'inventari Çanou, de manera resumida. Segons el document, els Çanou tenien:

- a Tàrrega, dues cases contigües, amb corral, al carrer d'Agoders (en la petita hi vivia el parcer), amb molt vi; 1.175 lliures, 14 sous i 6 diners al moment de morir el Sr. Josep Ignasi (d'aquesta suma se n'havia despès una part en els darrers dies); 7 peces de terra, que en total feien 58 jornals i 6 pórques;

[28] ACSG, FN, Tàrrega, N II 35, Gaspar Cases i Ferrer, *Manual 1791-1793*, fs. 155v.-162v. de l'any 1793 (hi ha inclòs el manuscrit del testament hològraf, en uns fulls blaus). Els testimonis del lliurament del testament al notari (dia 17) foren Jaume Maimó, prevere i beneficiat de Tàrrega, i Marià Cots i Soler, doctor en Teologia, natural de Manresa i habitant de Tàrrega. Els testimonis de l'obertura del testament (dia 22) foren Antoni Ribera i Vallés, doctor en Drets, i Josep París, escrivent, tots dos residents a Tàrrega. Les 1.000 misses a celebrar per l'ànima del testador serien d'una caritat de 7 sous i 6 diners cada una; es repartirien així: 300 per a la comunitat de preveres targarina, 100 per als carmelites targarins, 50 per als agustinians targarins, 50 per als mercedaris targarins, 100 per als caputxins de Cervera, 400 per als sacerdots targarins que els marmessors designessin. Tot al llarg del document, el fill petit del testador és anomenat Francesc de Paula; la filla, Raimunda. En parlar dels béns de la casa, el testador digué que també hi anaven inclosos els del Dr. Carles Riu i Rovira, ciutadà honrat de Barcelona, veí de Manresa, que fou el seu oncle; aquest Carles Riu va fer testament a Manresa l'11 de febrer de 1747, testament que no fou publicat fins al 8 de desembre de 1764, seguida la seva mort; deixà els seus béns als Çanou.

[29] ACSG, FN, Tàrrega, N II 35, Gaspar Cases i Ferrer, *Manual 1791-1793*, fs. 163-166v. de l'any 1793. Foren testimonis d'aquell testament Josep Oliva, prevere i vicari de Tàrrega (que firmà en nom de la testadora, ja que aquesta, per culpa de la malaltia que patia, no podia fer-ho), i Josep París, escrivent que residia a Tàrrega. Els dos aniversaris perpetus se celebrarien a l'església parroquial de Tàrrega i al convent del Carme de Tàrrega. Com en el testament del seu marit, el fill petit de la testadora era també anomenat Francesc de Paula, i la filla, Raimunda.

Família o entitat pagadora	Localitat	Capital	Pensió anual
Universitat	Tàrrega	1.180 ll.	35 ll. 8 s.
Universitat	Riudovelles	100 ll.	3 ll.
Universitat	Briansó	100 ll.	3 ll.
Família Calafell	La Guàrdia	88 ll.	2 ll. 12 s. 10 d. (*)
Família Duch	Cabestany	20 ll.	0 ll. 12 s.
Família Sardà-Palou	Anglesola	153 ll. 10 s.	4 ll. 12 s.
Família Rosell	Cabestany	151 ll. 15 s.	4 ll. 11 s. (*)
Família Amargós	Tàrrega	50 ll.	1 ll. 10 s.
Família Çanou	Santa Coloma	40 ll.	1 ll. 4 s.
Família Teuler (abaixadors)	Prats de Rei	90 ll.	2 ll. 14 s.
Família Alzamora	Cabestany	300 ll.	9 ll. (*)
Família Oller	Collbató	250 ll.	7 ll. 10 s.
Hereus de la família Vilalta	Manresa	50 ll.	1 ll. 10 s.
Fam. Altimira, Santmartí i altres	Casa Nova/Pedró	300 ll.	9 ll.
Fam. Santpere i fam. Pla	Manresa	200 ll.	6 ll.
Família Molins	Esparreguera	20 ll.	0 ll. 12 s.

Quadre estadístic. Censals favorables als Çanou, segons l'inventari de 1793-94

(*) Eren, de fet, dos censals, que es donen agrupats.

- a Cabestany, una casa amb corral; una heretat, no detallada, que en total tenia uns 100 jornals aproximadament; s'indica que s'havien venut 111 caps de bestiar a 6 lliures i 11 sous per cap, però que fins aleshores només s'havien cobrat 400 lliures (el parcer n'havia de rebre 2/3);

- a Preixana, una casa al carrer del Carreret; 28 peces de terra, que en total feien 97 jornals i 1 pórca (algunes parcel·les eren al terme veí de Montalbà);

- a Manresa, dues cases contigües, amb un hort al darrere, al carrer de Sobrerroca; 10 peces de terra, que en total feien uns 26 jornals aproximadament;

- al terme de Sant Andreu d'Aguilar, un mas anomenat Farriola, amb una heretat que no va ser detallada;

- l'herència de la difunta Antònia de Tayadella, que consistia en roba, joies, les 10.000 lliures del dot, les 5.000 lliures de l'escreix i les 2.000 lliures que li havia llegat en testament sa germana Gaietana de Tayadella (i que encara no havien estat pagades); no s'esmenta l'augment del llegat de la germana;

- diversos censals (provinents dels Çanou o dels Riu), que recullo en el quadre adjunt (no s'indiquen les dates de creació).

Van quedar que tot aquell extens patrimoni quedaria en custòdia de la Sra. Anna de Çanou.[30]

[30] ACSG, FN, Tàrrega, N II 35, Gaspar Cases i Ferrer, *Manual 1791-1793*, fs. 170-186v. de l'any 1793, i *Manual 1793-1795*, fs. 1v.-10 de l'any 1794. Foren testimonis d'aquell inventari els targarins Josep París, escrivent, i Josep Llorens, pagès. Les dues cases Çanou de Tàrrega, contigües, tenien al darrere, a més del corral, un hortet; les afrontacions eren: a un costat, la casa de Paula i Magí Viladot (albèitar), mare i fill; a l'altre costat, el mur o carrer davant el quarter; al darrere, l'hort de la marquesa de la Floresta; al davant, el carrer d'Agoders. De les 1.175 lliures i escaig que es trobaven a cal Çanou, 670 provenien de la venda dels fruits de Farriola i de la part de l'arrendament de la casa i terres de Manresa, mentre que les restants 505 i escaig eren diners propis de la casa. El censal de 1.180 lliures que feia la universitat de Tàrrega era la resta d'un de major propietat. El censal de 250 lliures que feien els Oller es pagava el 21 d'abril; s'especifica que els Oller vivien al terme de Collbató de Montserrat. El censal de 50 lliures que feien els hereus dels Vilalta de Manresa (en concret, els hereus de Maurici Vilalta, pagès del carrer Nou de Manresa) es pagava el 28 d'agost. El censal de 300 lliures que feien els Altimira de la Casa Nova, els Santmartí del Pedró i altres es pagava el 4 de febrer. El censal de 200 lliures que feien les famílies Santpere i Pla es pagava el 24 de juny; els Santpere en tenien assignades 150 lliures, i els Pla, 50. El censal de 20 lliures que feien els Molins d'Esparreguera es pagava el 25 de novembre.

Cal fixar-se que a Preixana no sortia tanta terra com la comprada l'any 1778. Després d'adquirir-la, Josep Ignasi de Çanou n'hauria alienat una part.

Els marmessors i tutors també van decidir que el prevere Antoni Boer (un d'ells) es traslladés a viure a cal Çanou, tingués cura de l'educació dels fills del matrimoni traspassat i administrés tots els béns de la família.

Mentrestant, a cal Perelló havia mort el germà capellà del Sr. Josep Anton, Jeroni de Perelló i de Graner, beneficiat de Tàrrega. El seu òbit tingué lloc el 27 de novembre de 1793. En el testament que va fer el dia abans, va designar hereu universal el seu germà Josep Anton i, en defecte d'ell, la cunyada Anna de Çanou (vitalíciament). Cal ressaltar el fet que els esposos Çanou-Tayadella, aquest capellà Perelló i el capellà Maimó morissin amb tan pocs dies de diferència. Van ser víctimes del mateix mal?

Després de la mort dels pares, el jove hereu Lluís de Çanou hagué de comptar sobretot amb l'ajuda i el consell del prevere Antoni Boer, de la tia Anna i de l'oncle Josep Anton. Devia estar molt vigilat per aquests, dels quals sempre hauria estat el nebot favorit, la probable nineta dels seus ulls (aquells oncles, a més, li eren padrins de bateig). Potser, doncs, no foren uns anys tan difícils per al Lluís com podríem pensar, perquè tindria garantit l'afecte i el control amatent dels seus interessos. Com no fos que discutís amb el capellà Boer i amb els oncles Perelló per coses relatives a l'administració de la seva herència, que tot podria ser. En Lluís, potser molt consentit des de petit i orgullós del que havia de tenir, no devia ser un individu fàcil de portar. No ens consten aquestes hipotètiques desavinences familiars, però no cal excloure-les. De tota manera, ell devia estar centrat sobretot en els estudis universitaris (de Dret, seguint la tradició familiar).

Un dels germans de Lluís de Çanou, l'Antoni, que llavors tenia 14 anys, s'estava encarant a la vida religiosa, cosa que no ens ha d'estranyar, perquè la família estava molt relacionada amb capellans. La primavera de l'any 1794, l'oncle Josep Anton de Perelló va voler afavorir aquest nebot aconseguint-li un benefici eclesiàstic perpetu, del qual ell era patró. Es tractava del benefici de Sant Josep a l'església parroquial de Berga, que ja era considerat simplement un llegat pius, perquè no era congru. El benefici en qüestió es trobava vacant, perquè havia pertangut a Jeroni de Perelló, el germà del Sr. Josep Anton, i ja sabem que aquest capellà havia mort a Tàrrega a les acaballes del 1793. El 12 d'abril de 1794, l'oncle Perelló va presentar el seu nebot Antoni de Çanou com a candidat a ocupar l'esmentat benefici o llegat pius, demanant que el bisbat de Solsona li'n donés la possessió i investidura.[31] Quinze dies després, el 27 d'abril de 1794, el jove Antoni va designar un procurador perquè prengués, en nom seu, possessió del benefici i dels seus rèdits: Mateu Capella, prevere i beneficiat de la catedral de Solsona. A més d'aquella investidura, podria agafar la d'altres beneficis o capellanies que es concedissin també a Antoni de Çanou.[32]

Mentre encara durava la guerra contra França, el mes de setembre del 1794 s'estigué uns dies a Tàrrega el baró de Maldà, que feia un viatge per visitar els seus dominis. Allotjat a cal Cisteró, va seguir escrivint el seu dietari de la manera habitual, explicant aleshores el dia a dia de la seva estada targarina. Tot i que la vila seguia atabalada per la guerra, en les seves descripcions el baró només va copsar la religiositat, l'oci i les diversions de les famílies de la classe alta local, submergides en un ambient de tranquil·litat i despreocupació. El matrimoni Perelló-Çanou i la jovenalla (els «senyorets») de cal Çanou apareixen citats per ell més d'una vegada. Anomenà aquests joves Çanou amb els noms de Lluïset, Mundeta («una bonica y agraciada senyoreta»), Anton, Carlos i Francisquet. Va visitar cal Çanou i escriví que tenia jardí i, a la part alta, una torratxa amb quatre balcons, torratxa que era nova de poc i que encara no tenia posats els ferros.[33] En Lluïset ja tenia 18 anys aleshores i segurament es trobava a Tàrrega perquè encara no havia començat el curs.

[31] ACSG, FN, Tàrrega, N II 35, Gaspar Cases i Ferrer, *Manual 1793-1795*, fs. 59-59v. de l'any 1794. Foren testimonis d'aquell acte de presentació els dos preveres targarins que formaven part de la marmessoria i tutela Çanou: Josep Vallés i Antoni Boer.

[32] ACSG, FN, Tàrrega, N II 35, Gaspar Cases i Ferrer, *Manual 1793-1795*, fs. 64-65v. de l'any 1794. Foren testimonis d'aquella procura Josep París, escrivent que residia a Tàrrega, i Ignasi Cardona, teòleg, un individu que per referències posteriors sabem que era del poble de Gòsol, el qual també vivia a Tàrrega aleshores.

[33] AMAT, Rafael d' (baró de Maldà): *Viatge a Maldà i anada a Montserrat* (edició a cura de Margarida Aritzeta), Montserrat, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1986, ps. 66-75.

El 10 d'octubre de 1794, el jove Çanou que s'encarava a la vida religiosa, Antoni de Çanou i de Tayadella, actuant ja com a obtentor del benefici o llegat pius de Sant Josep de Berga, va designar un altre procurador perquè li gestionés coses en relació a aquella concessió. En aquest cas, l'escollit va ser Francesc Santamaria, pagès de Berga, que tindria l'encàrrec de cobrar diners i rèdits relacionats amb l'esmentat benefici (sense que se n'especifiqui cap quantitat), i també gestionar plets si calgués.[34]

L'any 1796, vivia a cal Perelló de Tàrrega el prevere Joan Serra, segurament com a capellà particular de la família. Probablement ja feia uns anys que hi era, perquè el baró de Maldà, l'any 1794, esmentà en el relat de la seva estada targarina un «Mosèn Juan, capellà de casa Perelló». Aquest prevere Serra tenia un germà al poble de Porreig que es deia Francesc Serra i Vilella, pagès. Amb diners que li va lliurar Josep Anton de Perelló, i actuant en nom d'aquest, però fent ell el tracte, el prevere Joan Serra va comprar al matrimoni targarí format per Josep Puig i Terés, pagès, i Maria Bornió, i també al fill d'aquests, Ramon Puig i Bornió, el dret de recompra d'una peça de terra plantada de vinya i oliveres que era al terme de Tàrrega. El Sr. Josep Anton ja posseïa aquella parcel·la a carta de gràcia, amb la qual cosa, comprant-ne llavors el dret de recuperació mitjançant en Serra, va passar a ser-ne ple propietari. Es tractava d'una parcel·la de 5 jornals, a la partida de Vallmajor. El preu de compra d'aquell dret, adquirit formalment pel prevere Serra, va ser de 533 lliures, 11 sous i 8 diners.[35]

L'11 de setembre de 1796, Josep Anton de Perelló, sa esposa Anna de Çanou i els preveres Josep Vallés i Antoni Boer, actuant com a tutors i curadors dels fills Çanou, van designar procurador Ramon Mozes, notari i causídic de Barcelona, per tal que tramités plets en nom de la tutela.[36] Aquells plets potser havien de ser contra Ignasi de Dou, un altre dels integrants de la tutela, donat que aquest no havia pagat encara el llegat que sa difunta esposa Gaietana de Tayadella va fer a favor de sa germana Antònia de Tayadella, la mare dels joves Çanou. De fet, Ignasi de Dou i son germà Ramon Llàtzer de Dou sembla que es van preocupar ben poc de la tutela Çanou i potser van ser més un maldecap que una ajuda per als altres tutors.

Pel que fa als Perelló, la relació de Josep Anton de Perelló amb alguns dels seus germans no sembla que fos massa bona, segurament perquè no els pagava tot el que els devia dels drets familiars, potser també per culpa de l'esposa Anna de Çanou, que podia ser molt absorbent en relació a ell, predisposant-lo només a favor dels nebots de Tàrrega. Així, sabem que la Maria Ventura, que havia quedat vídua de Josep Creuet, capità del segon batalló del Primer Regiment d'Infanteria Lleugera de Catalunya, va posar plet a sa mare Maria Teresa i a son germà Josep Anton, demanant-los el cobrament de la llegítima. El plet es va seguir a l'Audiència de Barcelona. L'any 1797, s'afegí a aquell plet el germà Francesc de Perelló, que llavors vivia a Solsona, reclamant a l'hereu Josep Anton que li pagués els aliments. El 24 de juny de 1797, una provisió judicial establí que Francesc de Perelló havia de rebre 400 lliures anuals en concepte d'aliments. El plet, però, continuà.

La noia Çanou, Ramona (o Raimunda, o Mundeta), ja era en aquella època en edat de merèixer (19-20 anys), de manera que els tutors la van casar. Li van triar per marit un individu de la Seu d'Urgell anomenat Francesc Lleopart i de Rou, de bona casa. Els pares del nuvi eren Odó Lleopart i de Solans, ciutadà honrat de Barcelona, i Maria Francesca de Rou, veïns de la Seu d'Urgell. El 16 d'abril de 1798, els tutors Antoni Boer i Josep Anton de Perelló van designar l'esposa del segon, Anna de Çanou, també tutora de la noia i tia seva, procuradora de la tutela, per tal que donés la seva aprovació a la donació que Lluís de Çanou havia de fer a sa germana Ramona, i que havia de consistir en 8.000 lliures i dues calaixeres amb joies, roba i vestits. Francesc Lleopart i Ramona

[34] ACSG, FN, Tàrrega, N II 35, Gaspar Cases i Ferrer, *Manual 1793-1795*, fs. 100v.-101v. de l'any 1794. Foren testimonis d'aquella procura Llorenç Martí, diaca del poble d'All, i Ignasi Cardona, teòleg del poble de Gòsol, tots dos residents a Tàrrega.

[35] ACSG, FN, Tàrrega, N II 35, Gaspar Cases i Ferrer, *Manual 1806-1808*, fs. 24v.-27 de l'any 1806 (referència en aquesta acta notarial posterior). Les afrontacions de la parcel·la eren les següents: a l'est, terres d'Anton Colomines i terres de Ramon Colomines i Cases; al sud, terres dels hereus dels esposos Francesc Barcons i Teresa Puig; a l'oest, terres dels hereus de Josep Graells i Salvador; i al nord, terres de Ramon Pons (tots ells eren de Tàrrega).

[36] ACSG, FN, Tàrrega, N II 35, Gaspar Cases i Ferrer, *Manual 1796-1797*, fs. 100-101v. de l'any 1796. Foren testimonis d'aquella procura el prevere Joan Serra (el capellà que residia a cal Perelló) i el metge Josep Rissa, veïns de Tàrrega.

de Çanou ja eren aleshores marit i muller (s'havien casat a la Seu d'Urgell). Els capítols matrimonials es van firmar a la mateixa Seu d'Urgell el 18 de maig de 1798, quan ja feia unes setmanes que la parella estava casada.[37] Coincidint amb l'escriptura dels capítols, es van pagar 5.000 lliures del dot.

Aquelles 5.000 lliures dotals van ser pagades pel barceloní Ignasi de Dou i de Bassols, oncle i tutor de la Ramona, que d'aquesta manera liquidà el deute que tenia amb els Çanou, provinent del llegat testamentari de la seva difunta esposa Gaietana de Tayadella. El 7 de juliol de 1798, Lluís de Çanou, hereu de la casa, va fer àpoca, davant notari, reconeixent que Ignasi de Dou havia donat les 5.000 lliures, en concepte de dot, als esposos Lleopart-Çanou el passat 18 de maig. El fill del Sr. Ignasi, Gaietà de Dou i de Tayadella, també fou inclòs en l'àpoca. De les 5.000 lliures, 4.100 liquidaven el deute del llegat establert per la Sra. Gaietana a favor de sa germana Antònia, i que des de feia uns anys reclamaven els Çanou, amb aquests components: a) 100 lliures, pel valor d'una joia; 2.000 lliures, en suplement de dot, segons havia estat indicat en el testament; 2.000 lliures més, en concepte d'augment del llegat, tal com digué de paraula la Sra. Gaietana al Sr. Ignasi (una indicació que aquest va voler reconèixer i complir posteriorment). L'àpoca de Lluís de Çanou va ser refrendada pels seus tutors targarins, presents en l'acte: Josep Anton de Perelló, Anna de Çanou, Josep Vallés i Antoni Boer.[38]

L'octubre del 1798, el prevere Antoni Boer deixà finalment cal Çanou, una vegada completada la tasca d'educar els joves orfes de la casa i administrar el seu patrimoni. Restituí a l'hereu Lluís de Çanou els béns de l'inventari del 1793-94 i presentà comptes de tot el que havia fet, ingressat i gastat.

El 28 de febrer de 1799, Lluís de Çanou va pagar a Tomàs Riera, representant del monestir de Vallbona, 50 lliures pel terç que encara es devia de la venda de dues peces de terra de l'heretat Bas de Preixana, compradas per son pare l'any 1778.[39]

Tornant als Perelló, la prompta mort de Maria Ventura de Perelló (traspassada abans del mes de juny del 1800) sembla que deixà aparcat el seu contenciós amb la mare i el germà, però no va ocórrer el mateix amb el de Francesc de Perelló. El 17 d'abril de 1799, l'Audiència va dictar sentència en aquest segon cas, condemnant Josep Anton de Perelló a pagar 600 lliures anuals al Francesc i a la seva esposa i fills en concepte d'aliments. L'hereu Perelló apel·là, demanant una rebaixa.

El 18 de gener de 1800, Lluís de Çanou va reconèixer davant notari que els marmessors testamentaris dels seus difunts pares i, a la vegada, tutors i curadors seus li havien traspassat tots els béns Çanou inventariats en 1793-94 i li havien donat els comptes detallats de l'administració d'aquests béns. Dels sis marmessors i tutors, només el prevere Antoni Boer va ser present en aquell acte (de fet, ja sabem que fou ell qui portà directament l'administració del patrimoni Çanou). De manera més concreta, Lluís de Çanou va reconèixer que el prevere Boer li havia donat: 840 lliures, 17 sous i 6 diners; 140 quarteres i 6 quartans d'ordi; 55 quarteres, 4 quartans i 2 quartes de xeixa; 36 quarteres i 6 quartans de segolós; 17 quarteres i 10 quartans de blat fort o mestall; 2 quarteres i 4 quartans d'espelta; 4 quarteres de civada; 1 quartera i 6 quartans de llobins (*altramuces*); 1 quartera de llegumet; 4 quarteres d'erp; 2 quarteres i 6 quartans de baleig; oli que hi havia en una pica; tots els fruits de la collita 1798 de l'heretat del terme de Farriola, que, en ser venuts, van donar un ingrés de 300 lliures (segons compte del procurador de Manresa). Lluís de Çanou es va donar per satisfet d'aquell passament de comptes de la tutela, va prometre que no el recorreria i en va firmar el finiment. Consta que Lluís de Çanou ja era llavors doctor en Dret Civil.[40]

Pel que fa a la família Perelló, el plet entre Josep Anton de Perelló i son germà Francesc

[37] ACSG, FN, Tàrrega, N II 35, Gaspar Cases i Ferrer, *Manual 1797-1799*, fs. 69-70 de l'any 1798, i *Manual 1804-1805*, fs. 88-89 de l'any 1805 (referència en aquesta acta notarial posterior). En l'acte de procura a la Sra. Anna, els testimonis van ser el prevere Joan Serra (el capellà que residia a cal Perelló) i un fuster de Tàrrega que es deia Josep Arbiell. Pel que fa als capítols matrimonials, cal assenyalar que es van fer amb Esteve Guarda i Ninou, notari de la Seu d'Urgell.

[38] ACSG, FN, Tàrrega, N II 35, Gaspar Cases i Ferrer, *Manual 1797-1799*, fs. 95v.-97 de l'any 1798. Foren testimonis d'aquella àpoca el prevere Joan Serra (el capellà que residia a cal Perelló) i el sedasser targarí Jacint Sanjoan.

[39] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1831-1833*, f. 95 de l'any 1833 (referència en aquesta acta notarial posterior).

[40] ACSG, FN, Tàrrega, N II 35, Gaspar Cases i Ferrer, *Manual 1800-1801*, fs. 7-10 de l'any 1800. Foren testimonis d'aquella acceptació de comptes Joan Serra, prevere, i Josep París, escrivent, veïns de Tàrrega.

finalment es va donar per acabat l'any 1800, gràcies a una concòrdia entre ells. El cabaler, que vivia a Barcelona, es traslladà a Tàrrega per negociar l'arranjament amb son germà. Establert l'acord, Josep Anton de Perelló de seguida es traslladà a l'Ametlla durant una temporada, per la qual cosa designà un procurador perquè enllestís definitivament la concòrdia amb el Francesc i procedís a firmar-la. Aquest procurador va ser l'advocat targarí Antoni Ribera i Vallés, que devia ser un bon amic de l'hereu Perelló. L'acte notarial de la procura va tenir lloc a Tàrrega el 2 de juny de 1800, i en aquest acte de procura ja constaven, perfectament resumits, tots els tractes que després s'haurien d'enregistrar formalment en la concòrdia. L'endemà mateix, 3 de juny, es va escripturar la concòrdia entre els germans Perelló (el fet que l'hereu Josep Anton hagués delegat en l'advocat Ribera aquella tasca, quan l'acord estava tancat i l'acte notarial era imminent, pot indicar que no tenia ganes de seguir veient son germà; la necessitat d'anar a l'Ametlla potser només va ser una excusa). Els pactes de la concòrdia eren senzills: a canvi de tancar el plet, l'hereu Perelló donaria cada any a son germà Francesc 500 lliures en concepte d'aliments, a pagar en quatre terminis de 125 lliures cada un, de tres en tres mesos; per la vinent festa de Nadal, l'hereu també donaria al Francesc una paga única de 100 lliures, per compensar-lo de les despeses que havia tingut en advocat i procurador; de manera immediata, li donaria 6 llençols de cànem, 6 camises de tela, 12 tovallons, 3 tovalles i 3 tovalloles de cànem amb barreja de cotó, a més de 30 lliures perquè es fes un vestit (en Francesc va rebre aquesta roba i aquestes 30 lliures aleshores mateix, de mans de sa cunyada Anna de Çanou); mentre durés aquella prestació econòmica en concepte d'aliments, en Francesc i sa família podrien viure a la casa petita (no pas a la gran) dels Perelló a Solsona, però el cup i el celler de la casa serien per a l'hereu, mentre que l'estable seria d'ús comú; en Francesc es comprometia a no demanar res més encara que tingués més fills; i mentre durés aquella prestació econòmica en concepte d'aliments, en Francesc no demanaria la llegítima, ni dels béns paterns ni dels béns materns.[41]

Tal com esmenta la *Memoria* de Llorenç Collell, el 13 de setembre de 1800, amb 24 anys, ja doctor en Dret i confimat com a hereu, Lluís de Çanou i de Tayadella es va casar amb una noia de Piera que era a punt de fer els 18, Maria Josepa de Ponts i d'Olzinelles. Aquesta noia, que era pubilla i que formava part d'una família rica (amb moltes terres, el senyoriu de Pradell de Sió i unes rendes anuals superiors a les 6.000 lliures), havia nascut el 25 de setembre de 1782, i era la filla gran de Marià Ignasi de Ponts i Sastre i de Josefa d'Olzinelles. Les cartes dotals es van fer amb un notari de Piera el mateix dia 13 de setembre de 1800. Els pares de la noia, com a pubilla que era, li van fer donació universal de tots els béns de la família, on hi havia dues hisendes, la dels Ponts i la dels Sastre. La bona situació econòmica de la família de la núvia quedava confirmada per les elevades quantitats de diners que els pares es van reservar: 39.000 lliures per dotar les altres tres filles, Maria Ignàsia, Isabel i Ramona (a raó de 13.000 lliures per a cadascuna), i 22.000 lliures per testar (18.000 en el cas del pare i 4.000 en el de la mare). La núvia Maria Josepa aportà tota aquella donació universal en dot, exceptuant una heretat a Sant Jaume d'Anoia (o de Sesoliveres). Com a esponsalici, Lluís de Çanou va fer donació a la Maria Josepa de 5.000 lliures. En el cas que els cònjuges Çanou-Ponts morissin sense haver fet testament, l'herència seria per al fill mascle gran, i, en el seu defecte, per al fill o fills mascles següents, i, no havent-hi fills mascles, per a les filles, sempre guardant l'ordre de primogenitura. Quedant vídua i no tornant-se a casar, la Maria Josepa tindria l'usdefruit dels béns Çanou.

Hem de considerar Maria Josepa de Ponts i d'Olzinelles com a persona de més categoria social i de més força econòmica que Lluís de Çanou. Per tant, aquest, potser aconsellat pels oncles Perelló-Çanou, degué buscar el matrimoni amb l'esmentada noia com una manera de «situar-se» com a rendista i bon propietari, sense necessitat de treballar, acostumat –vull creure que era així– a un tren de vida que els ingressos de cal Çanou no podien garantir eternament. Interpreto que Lluís de Çanou era un *bon vivant*, i un individu que sabia utilitzar la simpatia i l'afalac per guanyar-se els altres, treure'n partit i donar-se-les de senyor. La boda hauria estat un pas més en aquesta dinàmica. El matrimoni permetria la còmoda vida de ren-

[41] ACSG, FN, Tàrrega, N II 35, Gaspar Cases i Ferrer, *Manual 1800-1801*, fs. 86v.-92v. de l'any 1800. Foren testimonis de la procura Joan Serra, prevere que vivia a Tàrrega, i Francesc Monfort, teixidor d'Igualada però que llavors era a Tàrrega. Foren testimonis de la concòrdia Antoni Boer, prevere targarí (a qui ja coneixem), i Josep París, escrivent que residia a Tàrrega. El primer pagament de 125 lliures tindria lloc l'1 d'agost d'aquell mateix any 1800. La casa petita dels Perelló a Solsona era al carrer de Llobera.

dista i possibilitaria la unió de tres hisendes: la Ponts, la Sastre i la pròpia dels Çanou. S'havia de formar així una família molt forta cara al futur. I, d'altra banda, també podia caure alguna cosa de la part dels oncles, als quals l'hereuet Çanou portava anys afalagant. La maniobra nupcial i les ambicions egoistes del Sr. Lluís semblen, doncs, evidents. Hi havia també inconvenients, és clar: els pares de la jove esposa, que el vigilarien de prop; els germans de l'oncle Perelló, que no voldrien deixar escapar l'herència d'aquella casa; els propis germans d'ell, que mentrestant generaven despeses i als quals tard o d'hora s'hauria de dotar.

Els Ponts que trobem establerts a Piera eren probablement una branca col·lateral dels Ponts que tenien la baronia de Montsonís.[42] La *Memoria* d'en Collell recull algunes dades històriques –superficials i limitades– del llinatge Ponts, un dels més destacats de la noblesa de la Catalunya occidental, però confessa que no pot establir el lligam exacte entre els Ponts de Montsonís i els Ponts de Piera. Tot sembla indicar, tanmateix, que la relació familiar existia. De tota manera, la força econòmica dels Ponts situats a Piera sembla que venia precisament per haver-se unit amb els Sastre, important família d'aquella vila que disposaria de molts diners i propietats agràries, fortuna que en gran part degué amassar Jeroni Sastre i Pascual, escrivà major de la Intendència de Catalunya, el qual «*adquirió crecída porcion de bienes*». La unió es realitzà quan Joan de Ponts i Pérez de Aguirre es va casar amb Maria Magdalena Sastre i Font, filla de l'esmentat Jeroni Sastre i Pascual i de la seva esposa Maria Font i Marquet, els quals només tenien filles. La Maria Magdalena era tan sols la filla segona dels cònjuges Sastre-Font, però la pubilla, Maria Teresa Sastre i Font, casada amb Jeroni Olsina i Amigó, no va deixar fills, per la qual cosa la Maria Magdalena heretà el quantiós patrimoni de la casa. La *Memoria* d'en Collell, encara que no pot precisar qui era, d'on venia ni què posseïa concretament Joan de Ponts i Pérez de Aguirre, sí que aporta bones indicacions sobre els Sastre de Piera. La unió Ponts-Sastre quedà consolidada amb el fill Marià Ignasi de Ponts i Sastre, que l'any 1780 es casà amb Josefa d'Olzinelles, de la qual només tingué filles, cosa que sens dubte el preocupà, perquè en el futur hauria de controlar els gendres espavilats.

Un dels components de l'important patrimoni dels pierencs Ponts-Sastre era la senyoria de Pradell, a la Ribera del Sió. La *Memoria* d'en Collell recull dades interessants i precises sobre l'evolució d'aquest domini senyorial, que es poden complementar amb altres aportades per historiadors actuals.[43] Així, sabem que Pradell va ser dels Ponts de Montsonís a partir de mitjan segle XVI, però l'11 de desembre de 1602 Joan Baptista de Ponts, sa muller Guiomar Montgai i el germà d'ell Martí de Ponts se'l van vendre a Jaume de Margalef, donzell de Lleida, per 7.900 lliures; segons Collell, aquella fou una venda perpètua, però potser només va ser a carta de gràcia, perquè els Ponts van fer constar durant generacions el seu dret a recomprar Pradell, tot i que aquesta avinentesa mai no es produí. Gairebé un segle i mig després, el 16 de juliol de 1741, els Sastre de Piera compraren Pradell, segons Collell també de manera perpètua i aleshores pel preu de 8.800 lliures; les compradores foren Maria Font i Marquet, vídua de Jeroni Sastre, i la seva filla gran Maria Teresa Sastre i Font; els venedors foren els cònjuges Ramon de Llorach i Lluïsa de Margalef, que eren de Calaf. Quan, dècades després, l'herència Sastre passà a la Maria Magdalena, casada amb Joan de Ponts i Pérez de Aguirre, i quan el fill d'aquests, Marià Ignasi de Ponts i Sastre, es convertí posteriorment en el nou hereu, es produí la circumstància curiosa que els Ponts tornaren a tenir Pradell, però en aquesta ocasió per mitjà dels Sastre. Els habitants de Pradell, a les acaballes del segle XVIII, es van mobilitzar contra els drets senyorials dels Ponts-Sastre, discutint-los el dret de delmar i el dret de pastura sobre les herbes del terme. Marià Ignasi de Ponts i Sastre va pledejar a l'Audiència contra els regidors de Pradell per aquestes qüestions, guanyant inicialment el plet i fent al final una concòrdia amb el poble (anys 1790-93).

Tornem a Lluís de Çanou. Encara que va calcular molt bé els avantatges que podria treure de la seva boda amb Maria Josepa de Ponts, hi hagué una cosa que no va saber endevinar: el patrimoni de la muller, tot i ser tan vistent i destacat, era massa arcaic, i estava essent erosionat pels canvis econòmics de l'època. És a dir, s'estava desvalorant a poc a poc. L'aparició de nous impostos i la llei que permetia redimir censos i rendes van

[42] Una excel·lent síntesi històrica dels Ponts de Montsonís a partir del segle XV, llurs embolics successoris i els plets que van haver de mantenir per defensar els seus dominis es pot trobar a FERNÀNDEZ, Josep / CODERN, Llorenç: *El castell de Montsonís*, Lleida, Pagès Editors, col·lecció «Castells Culturals de Catalunya», núm. 1, 1994, ps. 79-127.

[43] Fernández/Codern, *op. cit.*, ps. 88, 92, 95, 99, 110, 113, 117, 120 i 121.

anar alterant i disminuint els ingressos nets del patrimoni Ponts-Sastre, un procés no pas sobtat, sinó gradual, de llarga durada, però clarament notat per Marià Ignasi de Ponts i, sobretot, per Lluís de Çanou. Aquest, en un document de l'any 1825, estimà que la renda de la casa Ponts-Sastre havia disminuït de més de 4.000 lliures entre el 1800 i aleshores.

En el terreny més directament privat, sembla que la relació entre Lluís de Çanou i els sogres Ponts-Olzinelles no va ser gens bona, potser perquè els pierencs es malfiaven de les intencions i del capteniment del targarí. Aquestes desconfiances i friccions ja s'haurien produït de seguida de celebrada la boda, o abans i tot. En pot ser un primer indicador l'exclusió de la hisenda de Sant Jaume de Sesoliveres de la donació universal i l'elevada quantitat de diners (61.000 lliures) que es reservaren els esposos Ponts-Olzinelles per testar i per dotar les seves tres filles cabaleres: suposant que Lluís de Çanou acabés gaudint del patrimoni familiar, almenys allò quedaria salvat. Però la millor pista són els documents que van fer els novells esposos pocs mesos després de la boda. El 7 de gener de 1801, davant el mateix notari de Piera que havia escripturat els capítols matrimonials, Lluís de Çanou i Maria Josepa de Ponts, de mutu consentiment, van revocar i anul·lar l'usdefruit favorable a l'esposa en cas de mort del Sr. Lluís; potser legalment no podien fer una cosa així, però ho van deixar escrit.[44] Molts anys després, el mateix Lluís de Çanou va confessar a l'advocat Collell que havia fet aquella escriptura anul·lant l'usdefruit dels béns Çanou atorgat a l'esposa en les cartes dotals. Com que el Sr. Lluís no va donar a l'advocat la data de l'escriptura ni el notari que la va registrar, en Collell es resistia a acceptar l'existència de l'esmentada escriptura; li semblava massa greu una iniciativa com aquella i afirmava que contravenia les normes del dret públic vigents a Catalunya; però l'escriptura prou existia! D'altra banda, el mateix Sr. Lluís va afirmar que la seva esposa Maria Josepa, poc després de la boda, vivint amb els pares i sense demanar el consentiment marital, va firmar un paper que devia ser un testament. Que l'esposa, pressionada pels pares, va fer testament tot just acabada de casar, el Sr. Lluís ho tenia clar, perquè sabia que, molts anys després, ella va ordenar que un procurador de l'Audiència de Barcelona retirés l'esmentat testament. En efecte, aquell inicial testament de la Sra. Maria Josepa va existir, dipositat a la notaria Planas de Barcelona, d'on fou retirat l'any 1825. No se sabia on va anar a parar i l'advocat Collell no el va poder consultar, per la qual cosa ignorem el seu contingut, però no cal ser gaire llest per intuir que contenia disposicions per assegurar que l'herència Ponts-Sastre no acabés en mans de Lluís de Çanou, si es donava el cas que el novell matrimoni no tingués fills. De fet, potser va ser això el que portà el Sr. Lluís a retirar la promesa d'usdefruit a la seva dona: si els Ponts-Olzinelles el marginaven dels béns Ponts-Sastre en el cas que quedés vidu, ell també marginaria la seva dona dels béns Çanou en el cas que fos ella qui quedés vídua. La iniciativa del testament d'ella hauria pogut donar lloc a l'escriptura de revocació de l'usdefruit. Quelcom lògic, malgrat els escarafalls legalistes de l'advocat Collell l'any 1841. Tot plegat, un afer familiar que devia fer ben desagradable la convivència durant els primers anys del matrimoni, encara que després el naixement de fills i la mort dels sogres van deixar en paper mullat aquelles prevencions.

El matrimoni Çanou-Ponts potser va residir tant a Piera com a Tàrrega durant els primers anys de la unió. Maria Josepa de Ponts va donar a Lluís de Çanou diversos fills; els qui arribaren a l'edat adulta foren quatre: Josep, Agustí, Francesca i Ignàsia.

De la seva banda, els germans barons del Sr. Lluís havien de començar a decidir el seu futur. En sabem poques coses, però. L'Antoni estudià Lleis i, com hem vist, s'encarà a la vida religiosa. Del Carles i del Francesc, més joves, de moment no en tenim referències; probablement estudiaven.

L'any 1801, Lluís de Çanou va ser nomenat regidor degà de l'ajuntament de Tàrrega, càrrec que havia d'ocupar fins als primers mesos de l'any 1804.

Pel que fa a Josep Anton de Perelló, consta que el 12 de setembre de 1801, actuant com a patró del benefici perpetu de Nostra Senyora del Loreto de l'ermita de Renau (arquebisbat de Tarragona), el qual estava vacant, presentà, a efectes de proveir-lo, un prevere tarragoní anomenat Rafael Saltó.[45]

El 17 d'agost de 1802, Josep Anton de Perelló va designar procuradors seus Francesc Santamaria i Joan Santamaria, pare i fill, pagesos

[44] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1842*, f. 25v. (referència en aquesta acta notarial posterior).

de Berga, amb l'encàrrec que capbrevessin totes les propietats, béns i drets que ell tenia en domini i alou de la comunitat de preveres de Berga o d'altres institucions, amb els mateixos censos i drets que en el passat.[46]

El 7 de novembre de 1802, l'ajuntament de Tàrrega donà comissió a Lluís de Çanou (encara regidor degà) perquè gestionés la vinguda a la vila de Ramon Costa, rector de Gospí, com a mestre de Gramàtica, ja que es deia que aquest capellà era molt bo ensenyant.[47] Comprovem un cop més com els Perelló i els Çanou estaven estretament relacionats amb persones del sector eclesiàstic.

En aquella època, els esposos Perelló-Çanou devien anar molt bé de diners, perquè, a més de la concòrdia feta amb el germà d'ell i de les obres de decoració i millora realitzades a la casa targarina, van decidir comprar una petita peça de terra a l'horta local per un elevat preu. En efecte, el 13 de desembre de 1803, Anna de Çanou, esposa de Josep Anton de Perelló, amb el consentiment d'aquest, va adquirir una porció d'una parcel·la que prèviament havia estat venuda a carta de gràcia. En primer lloc, va haver de comprar els drets per poder fer-la seva. Els venedors del dret de recompra foren els esposos targarins Josep Forns i Planes, pagès, i Antònia Castellà, i el fill d'aquests, Josep Forns i Castellà, fadrí pagès, els quals volien eixugar un deute acumulat per no haver pagat algunes anualitats del cadastre, censos i pensions de censals, i també es volien treure de sobre diversos censals, en alguns casos carregats damunt tota l'esmentada peça de terra (no esmento aquests censals per no embolicar les explicacions). Es tractava d'una parcel·la campa de reg, de 14 pórques, amb alguns arbres fruiters, situada al terme de Tàrrega, a la partida dita Darrere Sant Agustí. Havia de fer cens al monestir de Nostra Senyora del Patrocini de Tamarit de Llitera: 1 quartera, 4 quartans i 3 quartes de blat, i 1 quartera, 4 quartans i 3 quartes d'ordi. La parcel·la estava llavors dividida i era en poder de dues persones, que havien adquirit llurs respectives porcions, de 7 pórques cadascuna, a carta de gràcia: Ramon Miralles, pagès (per un valor de 304 lliures), i Nicolau Oromí, ferrer (per un valor de 400 lliures); tots dos eren veïns de Tàrrega. El preu del dret de lluir tota la parcel·la (és a dir, les 14 pórques) va ser de 965 lliures, 18 sous i 10 diners, però la Sra. Anna només en va pagar 70 lliures, perquè les altres 895 lliures, 18 sous i 10 diners les retingué per pagar el deute dels Forns i fer-se càrrec dels censals que aquests deixaven. Com que la parcel·la estava sembrada, en fer efectiva la carta de gràcia la Sra. Anna hauria de pagar al Miralles i a l'Oromí la llavor utilitzada i els treballs fets, i la collita pendent quedaria per a ella. Acte seguit, es va fer efectiva la recompra pel que feia a la porció que tenia el ferrer Nicolau Oromí, 7 pórques, les quals foren comprades per Anna de Çanou pagant-li les 400 lliures que ell havia despès per adquirir-les, més un complement de 19 lliures, 17 sous i 5 diners, i, encara més, 25 lliures, 4 sous i 4 diners per la llavor i els treballs. La porció del Miralles (7 pórques més) no va ser adquirida aleshores.[48] Ho seria posteriorment. En una referència notarial molt tardana, consta que, arran d'aquesta compra, Anna de Çanou, per mà del seu marit Josep Anton de Perelló, pagà també 151 lliures, 2 sous i 2 diners en concepte de

[45] ACSG, FN, Tàrrega, N II 35, Gaspar Cases i Ferrer, *Manual 1800-1801*, fs. 87-88 de l'any 1801. Foren testimonis d'aquella presentació de beneficiat els preveres targarins Antoni Boer i Joan Serra (els quals ja coneixem). El benefici de l'ermita de Renau estava vacant perquè l'1 de setembre passat havia renunciat a seguir-lo ocupant l'anterior obtentor, que era Francesc Vilana, prevere i beneficiat de l'església parroquial de Sant Miquel de Cardona.

[46] ACSG, FN, Tàrrega, N II 35, Gaspar Cases i Ferrer, *Manual 1802-1803*, fs. 101v.-102 de l'any 1802. Foren testimonis d'aquella procura l'habitual Antoni Boer, prevere i beneficiat targarí molt lligat als Perelló i als Çanou, i Ignasi Cases i López, estudiant de la mateixa Tàrrega.

[47] Segarra, *op. cit.*, vol. III, p. 24.

[48] ACSG, FN, Tàrrega, N II 35, Gaspar Cases i Ferrer, *Manual 1802-1803*, fs. 176v.-182 de l'any 1803. Foren testimonis d'aquells dos actes de venda els escrivents targarins Ignasi Cases i López i Dídac Santamaria. Les afrontacions de les 14 pórques eren les següents: a l'est, terres de Bonaventura Boatella (que abans havien estat de Felicià de Sobies) mitjançant una sequieta; al sud, part amb terres d'Anton Salvador, dit Guillem Revenedor, i part amb terres de Josep Casas, sabater (tant les del Salvador com les del Casas també havien format part antigament d'aquella parcel·la); a l'oest, part amb terres de Marià Lluch, pagès, part amb terres de Simó Lluch, pagès, part amb terres dels esposos Francesc Xavier Ribera, doctor, i Maria Antònia Marimon, i part amb terres d'Ignasi Minguell, pagès; i al nord, part amb terres del dit Simó Lluch, part amb terres d'Anton Pont, pagès, part amb terres de la vídua Maria Soler, i part amb les parets de l'hort del convent de Sant Agustí. Totes les persones que tenien terres tocant a la parcel·la eren veïns de Tàrrega. De les 14 pórques, Nicolau Oromí va comprar a carta de gràcia 3 pórques el 23 d'abril de 1802, pel preu de 170 lliures; després, el mateix Oromí va comprar 4 pórques més, aquestes a Ramon Vidal, botiguer de draps i teles de Tàrrega, el qual prèviament les havia comprades a Josep Forns i Planes, pel preu de 230 lliures. Les 7 pórques de l'Oromí eren la part oest de les 14 pórques.

cens al monestir de Tamarit de Llitera.[49] Potser hi havia molts censos endarrerits d'aquella parcel·la, que el matrimoni Perelló-Çanou hauria assumit.

En els últims mesos del seu càrrec de regidor degà, Lluís de Çanou quedà desvinculat de facto de l'ajuntament targarí. A partir del mes d'abril del 1803, tingué desacords amb el consistori i ja no anà a cap reunió municipal. Hauria pogut quedar desenganyat de la política local arran d'allò.

El pagament de les 500 lliures anuals al cabaler Francesc, acordat l'any 1800, coïa a Josep Anton de Perelló. Per mirar de deslliurar-se'n, a començament del 1804 va aconseguir convèncer son germà que acceptés un nou acord, el qual preveia suprimir aquell pagament a canvi que pogués gaudir d'una part dels béns d'una antiga família de Solsona, un tema on els Perelló tenien drets llunyans. Tot venia de l'avi dels dos germans, Francesc Magí de Perelló, que es va casar amb Maria Teresa Andreu i de Miquel, de Solsona, el 27 de juny de 1717. En els capítols matrimonials previs a aquest casament, fets a Solsona el 18 de maig de 1717, els Andreu van prometre a la núvia un dot de 2.000 lliures, però només en van pagar 1.000. Tot i que ja havien passat moltes dècades, els Perelló conservaven el dret a reclamar les altres 1.000. També podien al·legar drets sobre alguns béns dels Andreu, una família que havia tingut mala sort en el tema de les successions. L'hereu Josep Anton de Perelló va proposar a son germà Francesc cedir-li aquests drets, i el cabaler (que vivia a Barcelona en aquesta època) acceptà. Segons la lletra del document, Josep Anton de Perelló va tenir aquesta iniciativa perquè no tenia fills i es trobava «*en una edad algo adelantada*», i també a causa «*del amor que tiene á su hermano secundogenito el Sor. Don Francisco de Perelló y del Graner*». Podem intuir-hi, però, raons més egoistes i una tensió soterrada. Fos pel que fos, allò cert és que el nou acord entre els dos germans es va escripturar a Tàrrega el 29 de febrer de 1804. No hi assistí en Francesc, que estigué representat per un apoderat, Antoni Vidal, pagès de Tàrrega, al qual havia designat el 31 de gener de 1804, de Barcelona estant (el text d'aquesta procura es troba inclòs al text de l'acord). Josep Anton de Perelló va cedir al seu germà Francesc els drets per reclamar les 1.000 lliures degudes del vell dot i els béns dels Andreu que es poguessin pretendre (inclosos els del difunt Joan Andreu i de Valls, prevere de Solsona). Els plets que el cabaler Francesc hagués de fer per aconseguir aquells béns anirien íntegrament a càrrec seu, sense que el Sr. Josep Anton hagués de pagar cap quantitat, però el Sr. Francesc no podria fer una concòrdia o transacció utilitzant aquells drets sense la intervenció del Sr. Josep Anton. Si algun dia el Sr. Josep Anton arribava a tenir fills (òbviament, no d'Anna de Çanou, sinó d'una hipotètica nova esposa), la cessió dels esmentats drets quedaria anul·lada; suposant que llavors el Sr. Francesc ja tingués els béns Andreu, hauria de donar-los al Sr. Josep Anton, i aquest, com a compensació, donaria al Sr. Francesc 4.000 lliures, en diner o en terres (les terres, a carta de gràcia, podent-les recomprar el Sr. Josep Anton o el seu successor de 1.000 en 1.000 lliures). Quan el Sr. Francesc aconseguís els béns Andreu (es donava per fet que així seria), el Sr. Josep Anton deixaria de pagar-li la pensió de 500 lliures anuals per aliments, sempre i quan els rèdits dels béns Andreu aconseguits arribessin a les 1.000 lliures anuals; si els rèdits eren menors, encara es pagaria part d'aquella pensió (la proporció de rebaixa seria de 100 lliures per cada 200 lliures de rèdits). Per cert, en l'acte notarial aquí esmentat es fa un resum de la història de la família Andreu de Solsona, pel que fa al tema de les successions; no tinc temps d'estendre-m'hi, però podria ser interessant de divulgar.[50]

[49] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1826-1827*, fs. 40-40v. de l'any 1826 (referència en aquesta acta notarial posterior).

[50] ACSG, FN, Tàrrega, N II 35, Gaspar Cases i Ferrer, *Manual 1804-1805*, fs. 23-30 de l'any 1804. Foren testimonis d'aquell acord Ignasi Cases i López i Dídac Santamaria, escrivents que residien a Tàrrega. L'acte de poders, el 31 de gener, es va fer amb Ignasi Martí i Vidal, notari de Barcelona; en foren testimonis Ignasi Cases i López i Francesc Gregori Martí, escrivents que residien a Barcelona. Cal remarcar el fet que l'escrivent Ignasi Cases i López intervingui de testimoni en els dos actes, i que primer consti amb residència a Barcelona i setmanes després torni a constar amb residència a Tàrrega; potser va anar a Barcelona a tractar amb Francesc de Perelló en nom del Sr. Josep Anton i va ser l'individu clau per establir l'acord entre els dos germans. Els avis dels esmentats germans Perelló consten anotats amb uns noms simples, no compostos com en altres indrets he trobat: Magí de Perelló, cavaller de l'Ametlla (del qual, per cert, no s'indica que era vidu), i Maria Andreu i de Miquel; en realitat, sembla que es deien Francesc Magí i Maria Teresa. S'informa que els seus capítols matrimonials, l'any 1717, es van fer amb el notari solsonenc Ramon Vall-llonga. Els pares de la núvia eren Pere Màrtir Andreu, ciutadà honrat de Barcelona, veí de Solsona, i Magdalena de Miquel; la núvia tenia un germà anomenat Josep Andreu i de Miquel, també ciutadà honrat de Barcelona i veí de Solsona, que fou l'hereu d'aquella casa.

Mentrestant, sembla que a Lluís de Çanou li devien diners (potser per les terres i censals del seu patrimoni). El 6 d'agost de 1804, constant com a doctor en Drets i veí de Tàrrega, va designar procurador Magí Viladot, albèitar de la mateixa Tàrrega (i veí seu), a l'efecte de cobrar diners en el seu nom (sense especificar quants ni de qui) i, si calia, tramitar plets.[51]

A cal Perelló de Tàrrega, malgrat la imatge d'opulència i les reformes i luxoses decoracions fetes, la realitat vital era més dura: els amos estaven envellits. Sobretot, les dones. En una situació així, calia buscar la tranquil·litat per encarar bé els anys difícils de la vellesa. Tanmateix, la complexitat dels patrimonis, els interessos econòmics i les relacions complicades amb les persones vinculades impedien que poguessin acabar-se els contenciosos i batalles legals. Així, el 26 de maig de 1805, Josep Anton de Perelló va designar procurador Ramon Mozes, notari i causídic de Barcelona, per tal que es presentés a l'Audiència i gestionés plets en el seu nom.[52] Aquests plets, potser tenien a veure encara amb el germà Francesc?

Finalment, el 13 de juny de 1805, va morir la sogra de la Sra. Anna de Çanou, Maria Teresa de Graner i Pintor, que tenia 83 anys. El Sr. Josep Anton de Perelló degué sentir-se molt afectat per la mort de la seva anciana mare, però l'esposa, que havia hagut de rosegar la sogra durant més de trenta anys, s'hauria sentit alleujada. Trist consol, ara que ja era a la vellesa.

Aquell 1805, Josep Anton de Perelló va ser nomenat regidor degà de l'ajuntament de Tàrrega, però l'home de seguida renuncià a exercir el càrrec. El 14 d'agost de 1805, les autoritats superiors de Catalunya, assabentades d'aquella renúncia, van disposar que l'ajuntament targarí desinsaculés un altre candidat a ocupar la primera regidoria de la vila. En la reunió municipal del 18 d'agost, la persona que va sortir triada (perquè un nen petit agafà la bola amb el seu nom) fou Ramon Vila, el qual quedà nomenat per l'Audiència uns dies després.[53] La mort de l'anciana mare del Sr. Josep Anton va poder tenir molt a veure en la renúncia d'aquest a ser regidor. També, el fet que el càrrec li havia arribat quan ja era massa gran.

La neboda de la Sra. Anna, Ramona de Çanou, quedà aviat vídua de Francesc Lleopart, i sense fills. Aleshores el maldecap dels Çanou va ser recuperar la part del dot que havien pagat als Lleopart de la Seu d'Urgell. El 19 de setembre de 1805, essent tots dos a Tàrrega, Lluís de Çanou i sa germana vídua Ramona van designar procurador el Dr. Jaume Creus, prevere i canonge doctoral de la catedral de la Seu d'Urgell, que també era a Tàrrega aleshores, encarregant-li que cobrés dels esposos Ot Lleopart i Maria Francesca de Rou, de la Seu d'Urgell, la part del dot de Ramona de Çanou subjecta a restitució i qualsevol partida de diners que aquells sogres haguessin de pagar segons allò estipulat als capítols matrimonials de Ramona de Çanou amb el difunt Francesc Lleopart.[54]

Si recordem, l'any 1796, el Sr. Josep Anton de Perelló va donar 533 lliures, 11 sous i 8 diners al seu capellà Joan Serra perquè comprés el dret de recuperació d'una parcel·la de vinya i oliveres al terme de Tàrrega que el cavaller ja tenia a carta de gràcia, i l'acte d'aquella compra del dret va ser fet a nom del capellà. Posteriorment, aquest va morir. Per evitar malentesos, el 28 d'abril de 1806, Francesc Serra i Vilella, pagès de Porreig, trobant-se aleshores a Tàrrega, va reconèixer davant notari que son difunt germà Joan havia comprat aquell dret de recuperació seguint les ordres del Sr. Josep Anton i amb diners d'aquest; per tant, com a hereu que era de son difunt germà, va transferir i donar oficialment al cavaller targarí l'esmentat dret, per tal que pogués posseir la parcel·la de manera plena i perpètua, sense dubtes.[55]

[51] ACSG, FN, Tàrrega, N II 35, Gaspar Cases i Ferrer, *Manual 1804-1805*, fs. 64v.-65v. de l'any 1804. Foren testimonis d'aquella procura Ignasi Cases i López, escrivent, i Joan Carbonell, negociant, tots dos veïns de Tàrrega.

[52] ACSG, FN, Tàrrega, N II 35, Gaspar Cases i Ferrer, *Manual 1804-1805*, fs. 52v.-53v. de l'any 1805. Foren testimonis d'aquella procura dos targarins que el Sr. Josep Anton tractava sovint: el prevere Antoni Boer i l'escrivent Ignasi Cases.

[53] ACUR, FMT, *Llibre de registre 1805*, fs. 41-41v. i un altre de la part final que no es troba numerat.

[54] ACSG, FN, Tàrrega, N II 35, Gaspar Cases i Ferrer, *Manual 1804-1805*, fs. 88-89 de l'any 1805. Foren testimonis d'aquella procura Nicolau Sentí, comerciant de Sant Feliu de Guíxols que vivia a Barcelona, i Antoni Forcat, estudiant que també vivia a Barcelona. La germana de Lluís de Çanou és anomenada Ramona, no pas Raimunda, i també firma fent servir el nom de Ramona.

[55] ACSG, FN, Tàrrega, N II 35, Gaspar Cases i Ferrer, *Manual 1805-1808*, fs. 24v.-27 de l'any 1806. Foren testimonis d'aquell acte de cessió de dret Ignasi Cases i López, escrivent de Tàrrega, i Francesc Maria Cases, escrivent de Valls, els quals eren ciutadans honrats de Barcelona.

L'any 1806, trobem Lluís de Çanou a Madrid, sense que puguem saber els motius de la seva presència a la capital d'Espanya. Potser hi anà per acompanyar sa germana Ramona, a la qual trobarem després establerta a la *Villa y Corte.* El 23 de maig d'aquell any, de Tàrrega estant, son germà Antoni, que aleshores era batxiller en Lleis i clergue «*de quatro menores*», va designar-lo procurador, encarregant-li que comparegués davant la Cambra Reial i demanés que li fos concedit un canonicat, prebenda o benefici eclesiàstic, en qualsevol església que fos.[56] L'Antoni tenia llavors 26 anys.

La *Memoria* d'en Collell ens informa que, el 16 de juliol de 1806, Marià Ignasi de Ponts, sogre de Lluís de Çanou, va fer testament. Confirmà l'herència de la Maria Josepa i el dot de 13.000 lliures a cada una de les seves filles cabaleres, Maria Ignàsia, Isabel i Raimunda (o Ramona), i disposà com haurien de ser alimentades mentrestant. Si alguna d'aquestes filles no es casava, la pubilla hauria de donar-li cada any 900 lliures i un porc de mort que pesés com a mínim vuitanta lliures carnisseres; en cas d'endarreriment en el pagament, la filla que romangués soltera podria exigir les 13.000 lliures encara que no es casés. Quant a les 18.000 lliures de què podia disposar lliurement per testar, sembla que les va donar en herència a la seva pubilla Maria Josepa. Suposant que aquesta morís sense fills, tota l'herència Ponts-Sastre seria per a sa germana Maria Ignàsia, i així successivament. De moment, el testador va continuar amb vida.

La gestió a Madrid encarregada per Antoni de Çanou i de Tayadella al seu germà Lluís no hauria donat resultat, o bé aquest retornà abans de poder complir-la. El 5 d'agost de 1806, el batxiller i clergue tornava a designar un procurador perquè anés a la Cambra Reial i li aconseguís un canonicat, prebenda o benefici eclesiàstic. En aquesta ocasió, ja no designà son germà, sinó un especialista: Ermengol Martí i Boxadera, agent dels Reials Consells, resident a Madrid.[57]

L'any 1807, trobem Ramona de Çanou, vídua de Lleopart, establerta a Madrid. El 25 de maig d'aquell any, un tal Ginés Gómez, veí de Madrid, comerciant, va traspassar-li els drets de cobrament d'un crèdit de 3.500 lliures que aquest individu havia contractat (prestant-los els diners) amb cinc persones de la vila de Verdú el 19 d'abril del mateix 1807: Josep Riera i Vidal, Nicolau Queralt, Blai Botanch, Mateu Huguet i Llorenç Satorres. Dels cinc deutors verdunins, qui en concret havia rebut els diners i s'havia compromès a tornar-los havia estat Josep Riera i Vidal, pagès hisendat. El préstec era per quatre anys i vencia el 4 d'abril de 1811, dia en què calia tornar els diners, en moneda sonant i en una sola paga.[58] Per altres referències, sabem que, durant aquells quatre anys de vigència del préstec, caldria pagar unes pensions anuals, en concepte d'interessos, de 140 lliures (a raó del 4 %). Ignoro a quina mena de comerç es dedicava aquell madrileny Ginés Gómez i quina era la relació de Ramona de Çanou amb ell.

L'afer de l'herència Perelló (1807-08)

El 17 de desembre de 1807, va morir a Tàrrega (d'apoplexia, amb 61 anys) el cavaller Josep Anton de Perelló i de Graner, l'amo de cal Perelló i oncle dels nois Çanou. Havia fet testament tres dies abans, el 14 de desembre, malalt a la seva mansió, dictant-lo al seu notari targarí de confiança, Gaspar Cases; encara va ser capaç de firmar-lo, si bé amb lletra insegura i tremolosa, cosa que ens indica que l'inicial atac de feridura no el va deixar de moment del tot impossibilitat. Designà sis marmessors: la seva esposa Anna de Çanou, el seu germà Francesc de Perelló (cavaller que residia a Barcelona), el seu altre germà Pau de Perelló (que era monjo benedictí claustral de Sant Llorenç, prop de Berga), la seva germana Maria Teresa de Perelló (que residia a Solsona), el seu nebot Lluís de Çanou i el prevere targarí Francesc Vergonyós. No tenint fills, disposà que es restituís el dot a la seva esposa (en moneda sonant, no pas en vals reials); li llegà també,

[56] ACSG, FN, Tàrrega, N II 35, Gaspar Cases i Ferrer, *Manual 1805-1808*, fs. 37-38 de l'any 1806. Foren testimonis d'aquella procura els targarins Ramon Vila i Jover, escrivent, i Pere Alodes, sastre.

[57] ACSG, FN, Tàrrega, N II 35, Gaspar Cases i Ferrer, *Manual 1805-1808*, fs. 53v.-54v. de l'any 1806. Foren testimonis d'aquella procura els targarins Ignasi Cases i López, ciutadà honrat de Barcelona, i Ramon Vila i Jover, ambdós escrivents.

[58] ACSG, FN, Tàrrega, N II 38, Josep Antoni Terés, *Manual 1815-1816*, fs. 139v.-140v. (referència en aquesta acta notarial posterior); N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1830-1831*, fs. 51v.-52 de l'any 1830 (referència en aquesta altra acta notarial posterior). El 19 d'abril de 1807, l'escriptura de creació d'aquell crèdit es va fer amb Josep Gassol i Blay, notari de Verdú. S'especifica que els diners prestats pel Gómez als cinc verdunins havien estat 37.333 rals i 10 maravedissos de billó, que equivalien a 3.500 lliures. El 25 de maig de 1807, l'escriptura de traspàs d'aquell crèdit a favor de Ramona de Çanou es va fer amb Isidro López Albán, notari de Madrid.

en plena propietat, tots els fruits i diners que hi hagués a la casa quan ell morís; a més, li llegà, en usdefruit, «tots los demes drets y credits, avansos y adquisicions de bens me corresponen en los demes bens, y tinch fets, durant nostre matrimoni»; quan la Sra. Anna morís, tots aquests drets, crèdits i béns aconseguits durant el matrimoni s'aplicarien a fer sufragis i celebracions religioses. Els drets i crèdits que tenia en l'heretat i béns de Berga s'aplicarien directament a fer sufragis i celebracions religioses tot just ell morís. Finalment, deixà tots els altres béns (és a dir, el patrimoni troncal dels Perelló i les propietats antigues) al germà Francesc de Perelló, que instituí hereu universal.

Probablement el barceloní Francesc de Perelló (que estava casat amb Maria Teresa de Zarza i que tenia un fill anomenat Antoni) no acceptà de moment de manera completa el testament de son germà Josep Anton. Ell voldria ser hereu de tot, no li faria cap gràcia que la vídua Anna de Çanou (ja amb 74 anys llavors) tingués íntegrament els diners, els fruits collits, els drets, els crèdits i les propietats adquirides durant el matrimoni. En tot cas, si acceptava que ella pogués quedar-se amb algunes coses, voldria que quedés ben especificat quines eren aquestes coses. Tampoc no tindria gens de ganes de pagar diversos milers de lliures a la cunyada per tornar-li el dot i abonar-li l'escreix que li pertocava. Per defensar la part d'herència rebuda i encarar possibles demandes judicials, la dona ordenà (volem creure que aconsellada per son nebot Lluís) un inventari de tot allò que hi havia a cal Perelló i de tot allò que posseïa la família. Aquest inventari es va començar el 26 de desembre de 1807 i es prolongà durant les primeres setmanes del 1808.[59]

L'enfrontament per l'herència Perelló se solucionà per la via amistosa i de manera bastant ràpida. Poc després d'haver-se acabat l'inventari dels béns Perelló, les dues parts enfrontades van enllestir una concòrdia, que fou registrada notarialment a Tàrrega el 5 de març de 1808, davant del mateix notari Cases que havia agafat el testament de Josep Anton de Perelló (i que era sens dubte un bon amic de la família, per la llarga relació professional que tenien amb ell). La concòrdia era bastant favorable a Francesc de Perelló, que aleshores constava amb domicili a Tàrrega, tot i que es recordava que era habitant de Barcelona. Fent servir la seva millor posició, ell passava a tenir la possessió immediata dels béns Perelló i no assumia cap despesa concreta, perquè no tornava el dot ni pagava l'escreix a la cunyada vídua, limitant-se a donar-li a canvi l'usdefruit d'unes terres llunyanes, les quals eren també venudes amb aplicació de futur. Si bé quedava com una simple rendista, almenys la Sra. Anna rebia els fruits i diners i les terres adquirides durant el matrimoni, tal com son difunt marit havia disposat en el testament, i així mateix rebia molts mobles, roba i objectes de cal Perelló de Tàrrega. Detinguemnos un moment a analitzar els continguts precisos d'aquesta interessant concòrdia:

1) En una mena de preàmbul, es recordava que els drets i crèdits que es tenien a Berga serien per pagar sufragis. Francesc de Perelló acceptava l'obligació de donar les 6.000 lliures del dot aportades en metàl·lic per la Sra. Anna de Çanou quan es casà amb son germà, mentre que ella escollí cobrar només 1.500 lliures de l'escreix –la meitat d'aquest– i disposar-ne de manera plena, possibilitat ja prevista en els seus capítols matrimonials de l'any 1774.

2) El Sr. Francesc rebria immediatament el ple domini i possessió de totes les cases, terres, boscos, pastures, molins i drets que els Perelló tenien des d'antic a Tàrrega, l'Ametlla, Montoliu, Vallfogona de Riucorb, Montornès, Mas de Bondia, Berga i Sant Pere de Madrona, fent-se càrrec també de les despeses que generessin (incloent una pensió de 50 lliures anuals a pagar a son germà Pau, pensió que havia estat promesa pel difunt Sr. Josep Anton). El terç del cadastre que s'havia de pagar el mes de gener de 1808 es pagaria a mitges entre el Sr. Francesc i la Sra. Anna, però només en aquest cas.

3) A canvi de no rebre les 7.500 lliures corresponents a la suma del dot i l'escreix, i considerant també els drets i crèdits que el difunt Josep Anton li llegà sobre el patrimoni Perelló, la Sra. Anna seria usufructuària de totes les cases, terres i béns que els Perelló tenien a Solsona i als termes de Montpol i Olius, amb l'obligació de fer conrear les terres a ús i pràctica de bon pagès, a més de fer-se càrrec de totes les despeses que generessin (inclosos dos censals que junts feien una pensió anual de 119 lliures, 11 sous i 7 diners). Com que les 7.500 lliures del dot i de l'escreix no eren donades a la Sra. Anna, quan aquesta morís l'hereu designat

[59] Planes, *Francesc de Perelló...*, ps. 334-335 i 339. ESPINAGOSA, Jaume: «Cal Perelló de Tàrrega, segons un inventari del 1808», *Urtx*, núm. 3, 1991, ps. 73-88.

per ella i, alhora, Lluís de Çanou passarien a posseir, a carta de gràcia, l'heretat del terme de Solsona, la casa petita que els Perelló tenien en aquesta ciutat i el cup i recipients vinaters de la casa principal de la mateixa ciutat (però no aquesta casa principal), patrimoni al qual els Perelló renunciaven mentre no paguessin les 7.500 lliures esmentades. En canvi, morta la Sra. Anna, les propietats de Montpol i Olius tornarien als Perelló, tal com estiguessin aleshores i sense que l'hereu de la vídua pogués reclamar les llavors sembrades.

4) Amb aplicació de futur (venda que només seria operativa quan morís la Sra. Anna), Francesc de Perelló, en una escriptura paral·lela, vendria a carta de gràcia a l'hereu que designés la Sra. Anna (per un dret de 4.500 lliures) i alhora a Lluís de Çanou (per un dret de 3.000 lliures) l'heretat del terme de Solsona, la casa petita de Solsona i el cup i recipients vinaters de la casa principal de Solsona. Si els Perelló volien en el futur desfer aquesta venda a carta de gràcia, haurien de pagar les 7.500 lliures en metàl·lic, no en vals reials, donant-ne 3.000 a Lluís de Çanou i 4.500 a l'hereu designat per la Sra. Anna. Quan, morta la vídua, la venda fos plenament vigent, l'hereu de la Sra. Anna i Lluís de Çanou haurien de pagar només censos i cadastre, mentre que anirien a càrrec de Francesc de Perelló els dos censals que junts feien una pensió anual de 119 ll. i escaig.

5) Tenint l'usdefruit de les propietats de Solsona, Montpol i Olius, la Sra. Anna renunciava totalment a reclamar el dot, l'escreix i els drets i crèdits que son marit li llegà en testament. Morta ella, els marmessors cobrarien els esmentats drets i crèdits llegats pel Sr. Josep Anton per destinar-los a sufragis.

6) S'especificava que quedaven per a la Sra. Anna (i, quan fos morta, se'n farien càrrec els marmessors) les següents parcel·les que foren comprades per son marit: una peça de terra plantada de vinya i oliveres al terme de Tàrrega, a la partida de Vallmajor; una peça de terra plantada de vinya al terme del Mor; una peça de terra campa al terme de l'Ametlla; i un tros de bosc al terme de Montornès.

7) Quedaven a la lliure disposició de la Sra. Anna els fruits i els diners que tenia el Sr. Josep Anton en el dia de la seva mort i que sobressin després de pagat l'enterrament i els sufragis.

8) Quedaven també per a la Sra. Anna les còmodes, vestits, roba i altres elements dotals que aportà en dot a cal Perelló.

9) La Sra. Anna podria quedar-se mobles, roba i objectes de cal Perelló de Tàrrega, mentre que donaria la resta al Sr. Francesc. Allò que aquest rebria hauria de tornar-ho als marmessors designats pel difunt Sr. Josep Anton després de la mort d'ella.

En resum, la concòrdia demostrava el sentit pràctic de Francesc de Perelló i palesava la situació de debilitat de la vídua Anna de Çanou, envellida i sense forces per plantejar-se una llarga batalla legal contra el cunyat. Ell se'n sortia sense haver de pagar diners propis a la vídua i es feia de seguida amb el control del patrimoni Perelló, a canvi de cedir unes terres llunyanes situades al Solsonès (terres que, d'altra banda, podria recuperar), i, a més, renunciant a béns mobles del germà mort, a unes poques parcel·les adquirides per aquest i als fruits i diners existents. La vídua no recuperava el seu dot ni cobrava l'escreix, haventse d'acontentar amb un usdefruit llunyà i amb unes propietats i béns que sens dubte tenien un bon valor econòmic, però que no la farien autènticament rica, i que segurament no compensarien la tristesa de veure's bandejada. Quant a Lluís de Çanou, «pescava» en aquell riu tèrbol i, cara al futur, s'enduia terres al Solsonès, però li desapareixia de moment la possibilitat de gaudir dels béns Perelló a Tàrrega o de rebre els diners del dot de la seva tia.

Acte seguit d'haver escripturat la concòrdia, i per donar compliment a un dels seus capítols, es va fer l'escriptura en què Francesc de Perelló venia a carta de gràcia a l'hereu de la Sra. Anna i a Lluís de Çanou, amb aplicació de futur (perquè la venda només tindria plena vigència quan morís la vídua), l'heretat que els Perelló tenien al terme de Solsona, el cup i recipients vinaters de la seva casa principal a Solsona i la casa petita que tenien a la mateixa ciutat. Aquella venda de futur es feia a canvi de no tornar les 7.500 lliures del dot i escreix que corresponien a la Sra. Anna de Çanou. L'hereu d'aquesta tindria una part de la propietat fins a un valor de 4.500 lliures; Lluís de Çanou, la resta de la propietat fins a un valor de 3.000 lliures. Els nous propietaris només pagarien els censos i el cadastre, mentre que Francesc de Perelló pagaria els dos censals solsonencs de 119 lliures i escaig de pensió conjunta. Si calia pagar lluïsme per la venda, el pagaria Francesc de Perelló. Si Francesc de Perelló o el seu hereu volien recuperar aquella propietat, haurien de pagar les 7.500 lliures en metàl·lic, no en vals reials, i tindrien només quatre anys per fer la recompra, a comptar des de la mort de la Sra. Anna. En

Luxós llit de barca, d'estil imperi (començament del segle XIX), que formava part del mobiliari de cal Perelló de Tàrrega, amb la decoració original d'una de les habitacions de la mansió. Fotografia feta durant els anys seixanta del segle XX. Posteriorment aquest llit va ser venut. (Fotografia: família Ferreiro de Babot. Arxiu Fotogràfic del Museu Comarcal de l'Urgell – Tàrrega)

aquesta escriptura, consta que Lluís de Çanou era veí de Tàrrega. Ell va ser present a l'acte i va firmar el document al costat de Francesc de Perelló i d'Anna de Çanou.

A continuació, i sempre dins el mateix dia 5 de març de 1808, es va fer una altra escriptura notarial per registrar la divisió dels béns que havien estat inventariats per ordre de la Sra. Anna setmanes enrere. En aquesta divisió de béns, la vídua va fer constar al seu favor una llarga llista de mobles, roba i objectes de cal Perelló de Tàrrega, tot escollit per ella, a més dels fruits i diners que li pertocaven segons el testament del seu difunt marit. Va acceptar compartir amb el cunyat Francesc de Perelló el vi que hi havia en un vaixell de 136 càntirs, i partir entre ells la llenya i els feixos de sarments, les gallines i el porc. Ella es quedaria de manera exclusiva totes aquestes coses (ho cito amb el mateix ordre que apareix a l'escriptura): el vi de l'altre vaixell; la meitat del vi de la bóta de 60 càntirs (l'altra meitat d'aquell vi era del parcer); el gra i l'oli que hi havia a la casa; una pastera; un pasteró; un sedàs; unes escaletes; quatre sacs (s'entén que de farina); la cortina blava i blanca del portal de la sala que donava al jardí; el rellotge de caixa de la sala principal; les dues calaixeres amb tota la roba pròpia; dotze tamborets; dues dotzenes de cadires grogues amb seient de bova; quatre cadires petites també grogues i amb seient de bova; el tocador amb el seu mirall; dotze peluts; la copa del braser amb la seva fusta; els quatre medallons; dos llits grans i un altre de petit; set matalassos; sis coixins; tres traspontins i dues màrfegues amb els seus peus i posts; gran part de la roba blanca; una vànova; onze culleres i onze forquilles de plata; dos ganivets amb mànec de plata; quatre candelers de plata; una safata, un gerro i una palangana de plata; una piqueta de plata amb santa Anna; el rellotge de butxaca d'or; els tres partits de domàs carmesí; les vint-i-quatre madeixes de seda; l'escriptori de noguer; el cobrellit i la cortina de domàs carmesí; les divuit cobertes de tamborets de domàs carmesí; els dos floratges d'estany de la capella; les tovalles de tela guarnides de puntes; l'alba i l'amit de cambraïna amb les seves guarnicions; els lavabos i purificadors; les tovalles de la mesa del retaule; el calze i la patena de plata, daurats, amb la bossa; el sobrecallís amb dos corporals i bossa; el plateret d'estany i les canadelles de vidre; les quatre floreres d'estany; la casulla blanca amb flors d'or; la casulla de muer blanc amb les seves estoles i maniples; la sort de plat i plateres de pipa; una dotzena de plats d'estany; dues flassades verdes; els sis pams de tafetà blanc; l'armilla de drap de seda negre; els rets de fil; el bastó amb el puny daurat del difunt Sr. Josep Anton; dos mocadors de tabac; la xocolata que hi havia a la casa; el cabriolé de drap verd de color d'ampolla; un carretellet amb el vinagre; els diners que hi havia a la casa; una cassola d'aram; dues xocolateres; un cassó d'aram; la marmita d'aram; els trespeus de ferro; la coladora de llautó; una llumenera de llautó; unes torradores de ferro; una dotzena de plats de pisa negra; catorze vasos de cristall; un candeler

de llautó; un ganivet de cuina; dues calderes, una petita i l'altra mitjana; els dos carretellets de granatxa i malvasia; el vi i el gra que els Perelló tenien a l'Ametlla; els fruits i els grans que els Perelló tenien a Solsona; els fruits i els diners que els Perelló tenien a Berga; un quadret de la Verge del Claustre; i un quadret de la Verge dels Dolors. De la seva banda, Francesc de Perelló confessà que havia rebut de l'inventari esmentat: vint-i-cinc tovallons fins; tres tovalloles fines; nou tovalloles de cànem; quatre tovalles fines; nou tovalles de cànem; trenta-sis tovallons de cànem; trenta llençols, dels quals n'hi havia d'estopa, cànem, lli i tela; dos rosquers (roquets?); catorze coixineres ordinàries; dotze eixugamans; vuit tovalles i un davantal de cuina; vuit coixineres de tela, quatre de les quals eren guarnides i les altres quatre eren sense guarnir; i, finalment, totes les altres coses del dit inventari que la Sra. Anna no havia seleccionat, a més de les heretats. El Sr. Francesc va prometre que, un cop morís sa cunyada, restituiria els mobles i la roba als marmessors del testament de son difunt germà.[60]

Podríem suposar que, després de la concòrdia i la divisió dels béns Perelló entre els dos cunyats, la Sra. Anna anà a viure a cal Çanou, enduent-se tot allò que havia triat de cal Perelló (bàsicament, estris de cuina, mobles per a dues habitacions i els elements per fer missa de la capella, a més de molta roba). Però potser continuà residint a cal Perelló, compartint la casa amb el cunyat. De la seva banda, el Sr. Francesc va poder instal·lar-se durant una temporada a cal Perelló, on havien quedat a favor seu molts mobles, els papers i llibres, i la decoració. Cal creure que ell es desplaçà de vegades a Barcelona, però retornà ràpidament a Tàrrega, perquè els patrimonis rebuts a l'Urgell i a la Segarra requeririen la seva atenció directa. Quant a Lluís de Çanou, es fa difícil d'endevinar quin fou el seu capteniment en aquests mesos.

Guerres i plets (1808-39)

Més o menys solucionat l'embolic de l'herència Perelló, arribà la Guerra del Francès, la qual va fer molt mal a Tàrrega i a l'Urgell, obrint un període de crisi i violències que, fet i fet, s'allargà durant dècades. En realitat, la zona –com tot el país– ja havia viscut un període força dolent entre 1802 i 1805, però aquesta crisi conjuntural no va ser sinó el pòrtic de la gran etapa negativa que s'inicià el 1808 i arribà fins al 1840, enterrant sota una allau de sang, destruccions, misèria i caos social les bones perspectives de la centúria anterior.[61] Els Çanou, directament afectats, van transitar per aquesta etapa negativa com van poder, sobrevivint gràcies a les seves hisendes, però havent de renunciar als antics somnis d'esplendor. També transità com va poder per aquesta etapa Francesc de Perelló, que tingué el maldecap de vetllar pels patrimonis que li havien pervingut a l'Urgell, a la Segarra i al Berguedà arran de la mort de son germà Josep Anton, uns patrimonis importants però que també estaven plens de complicacions; i, a més, hauria d'estar a l'aguait per recuperar en el futur els patrimonis del Solsonès.

El 18 de novembre de 1808, ja començada la Guerra del Francès, Francesc de Perelló establí a Salvador Roig, pagès de l'Ametlla, una peça de terra erma de 2 jornals situada al mateix terme de l'Ametlla. En Roig hauria de plantar-hi 125 oliveres en un termini de tres anys i pagar al Sr. Francesc un cens anual irredimible de 2 lliures per la Mare de Déu d'Agost. Si durant tres anys seguits no pagava aquest cens, perdria la parcel·la. Els impostos estatals i els drets dominicals haurien de ser pagats pel dit Roig.[62]

[60] ACSG, FN, Tàrrega, N II 35, Gaspar Cases i Ferrer, *Manual 1805-1808*, fs. 24-38 de l'any 1808. Foren testimonis de tots aquells tractes els targarins Ignasi Cases i López, ciutadà honrat de Barcelona i escrivent, i Tomàs Franch, pagès. Els dos censals carregats sobre els béns de Solsona tenien aquests propietaris: un, la comunitat de preveres de Solsona, i l'altre, la Verge del Claustre de Solsona. Les propietats Perelló als termes de Montpol i Olius eren les antigues heretats Sociats, Serentill i Serentillet. La casa principal que els Perelló tenien a Solsona feia cantonada al carrer de Llobera; la casa petita de Solsona era al costat de la casa principal.

[61] PLANES, Josep Maria: *Demografia i societat de Tàrrega i de l'Urgell durant l'Antic Règim*, Agramunt, autor-editor, 1995, ps. 121-130 i 178-179. PLANES, Josep Maria: «Bellpuig i l'Urgell a la Guerra del Francès i immediata postguerra», *Miscel·lània d'estudis sobre la Plana de l'Urgell*, núm. 6 dels *Quaderns de «El Pregoner d'Urgell»*, 1991, ps. 31-41. PLANES, Josep Maria: «L'Urgell de l'odi i de la mort, 1820-1840. Un assaig de valoració», *Nova miscel·lània d'estudis*, núm. 8 dels *Quaderns de «El Pregoner d'Urgell»*, 1994, ps. 15-46. Segarra, *op. cit.*, vol. III, ps. 55-82, 97-108 i 116-128.

[62] ACSG, FN, Tàrrega, N II 38, Josep Antoni Terés, *Manual 1823-1825*, f. 117v. de l'any 1824 (referència en aquesta acta notarial posterior). La peça de terra era a la partida de les Basselles i, l'any 1824, tenia aquestes afrontacions: a l'est, terres d'Anton Salvadó; al sud, el camí de Tàrrega; a l'oest, altres terres dels Perelló; al nord, terres de Josep Bonet. L'any 1808, l'acte d'aquell establiment es va fer amb Francesc Solans i Susanna, notari de Guimerà.

El mateix dia 18 de novembre de 1808, va morir Marià Ignasi de Ponts i Sastre, el sogre de Lluís de Çanou, fet que degué ser un autèntic respir per a aquest, que segurament mai no es portà bé amb aquell home desconfiat i controlador. Encara quedava, però, la sogra, Josefa d'Olzinelles, que havia de tenir l'usdefruit dels béns Ponts-Sastre i que també guardaria les mateixes prevencions envers el Sr. Lluís. No s'havien acabat, per tant, els obstacles a les ambicions econòmiques del targarí. A més, aviat caldria casar les cunyades, i els dots que se'ls havien de donar eren elevats. Però tot plegat devia quedar relagat a un segon pla, perquè aleshores, amb la guerra dominant-ho tot, la màxima preocupació per a l'hereu Çanou havia de ser la seguretat de les persones (amb possibles canvis habituals de domicili) i intentar salvar el que es pogués de les collites i propietats familiars.

L'any 1809, Francesc de Çanou i de Tayadella, el germà petit del Sr. Lluís, amb 21 anys aleshores, va fer alguna mena de tracte, a Tàrrega, amb el seu germà i amb la seva tia Anna de Çanou. Malauradament, el primer full de l'acta notarial s'ha perdut i no puc precisar quina mena de tracte va ser ni la data exacta en què tingué lloc. Al final de l'acta, es parla d'«*obligacion de acistencias*» i de «*ser admitido en el cuerpo*». Potser el jove Francesc ingressà a l'exèrcit i son germà i tia li concediren una assignació econòmica a tal efecte? L'acta notarial està firmada per ell, per son germà Lluís, per sa tia Anna (que indica que és curadora del Francesc) i pel prevere Antoni Boer (que també indica que és curador).[63]

El 24 d'abril de 1809, Lluís de Çanou, actuant en qualitat de curador del seu germà Antoni, que seguia tenint el llegat pius de Sant Josep fundat a l'església parroquial de Berga, va atorgar poders a Joan Santamaria, pagès de Berga, per tal que cobrés diners en nom del referit llegat pius i, en cas que fos necessari, tramités plets.[64]

El 7 de juliol de 1809, a Tàrrega, Anna de Çanou, vídua de Perelló, va fer testament, sens dubte empesa per l'envelliment que experimentava i pels perills de la guerra, segurament també pressionada pels nebots. Va ser un testament fet a casa, que ella en persona dipositià, tancat, al despatx del seu notari de confiança, el targarí Gaspar Cases i Ferrer, l'endemà, 8 de juliol. Formalment, el document no fou escrit per ella, però sí que el firmà; probablement el dictà al seu nebot Lluís. Es declarava «sana de cos y de entenimment, sana y entera memoria, y clara paraula». Designava per marmessors el rector de la parròquia targarina (el qui fos al moment de morir ella) i l'hereu de casa Çanou (que aleshores era el nebot Lluís, però que en el futur podia ser un altre). Volia les mateixes exèquies (menys la música) que tingué el seu marit i ser enterrada a la sepultura dels Çanou al convent del Carme de Tàrrega. Disposava la celebració de 1.000 misses resades per a la seva ànima (200 a l'església parroquial targarina, 150 a cada un dels tres convents targarins i 350 allà on els marmessors volguessin). Feia un llegat de 100 lliures a diverses imatges de culte de Tàrrega. Disposava que 1.050 lliures dels seus béns fossin aplicades pels marmessors a «lo que los tinch confiat» (sense concretar-ho), destinant-hi anualment 31 lliures i 10 sous dels rèdits dels seus béns. Llegava al nebot Lluís de Çanou la peça de terra de reg, campa i en part plantada d'arbres fruiters, de 14 pórques, situada al terme de Tàrrega, a la partida Darrere Sant Agustí (recordem que aquesta parcel·la, petita però cara, havia estat comprada per ella l'any 1803, amb consentiment del marit). Llegava a la neboda Ramona de Çanou, vídua de Lleopart, 700 lliures. Llegava al nebot Carles de Çanou 300 lliures. Llegava al nebot Francesc de Çanou 1.000 lliures. Llegava 25 lliures a cada una de les dues criades que la servien «y me acistirán en ma ultima enfermedat». Tots els altres béns els deixava a Déu i a la seva ànima, per tal que es resessin misses. En suma, el testament d'una dona molt religiosa i força lligada als nebots, dels quals, deia, n'havia rebut molts serveis i n'esperava rebre encara més.[65] Curiosament, però, no llegà res a un d'aquests nebots, Antoni de Çanou, potser perquè s'havia encarat a la vida religiosa.

El 27 de març de 1810, Lluís de Çanou, advocat dels Reials Consells i veí de Tàrrega, va designar procurador Josep Carreño i Calafell, també veí de Tàrrega, per tal que el representés en plets. L'acta notarial recull totes les fórmules de nomenament de procurador per a qüestions judicials, però no indica quins eren els plets que tenia o esperava tenir el Sr. Lluís.[66]

[63] ACSG, FN, Tàrrega, N II 35, Gaspar Cases i Ferrer, *Manual 1809-1811*, f. 61 de l'any 1809. Foren testimonis d'aquell acte notarial els targarins Josep Llorens i Marià Tomàs, ambdós pagesos.
[64] ACSG, FN, Tàrrega, N II 38, Josep Antoni Terés, *Manual 1808-1809*, fs. 58v.-59v. Foren testimonis d'aquella carta de poders els escrivents targarins Esteve Cases i Ramon Borràs i Fontanet.

L'any 1810, els francesos, en una de les seves incursions a Tàrrega, van agafar com a ostatges, enduent-se'ls a Balaguer, sis dels principals propietaris de la vila. Un d'ells era Francesc de Perelló, que per tant constatem que aleshores vivia aquí. No es diu res de Lluís de Çanou, que, davant l'agreujament de la guerra, potser hauria marxat temporalment de Tàrrega i viuria en un altre indret. Els sis ostatges estigueren un mes retinguts i no foren alliberats fins que no pagaren un fort rescat. També consta que, a mitjan setembre d'aquell 1810, el mariscal Macdonald i un exèrcit de 10.000 francesos van ocupar Tàrrega i tots els encontorns, requisant algunes cases importants de la vila, els propietaris de les quals havien marxat. Una d'aquestes cases requisades fou cal Çanou. Les esmentades cases foren robades i fetes malbé. A banda d'això, els francesos van fer grans destrosses al voltant de la vila, van exigir pagaments elevadíssims als targarins, i arrestaren els principals propietaris i alguns regidors. No marxaren fins al cap d'un mes i mig, deixant Tàrrega en una situació de misèria.[67]

No sembla que cal Perelló de Tàrrega hagués estat requisat i robat, potser perquè Francesc de Perelló hi vivia, desafiant amb valentia els perills de la guerra. De tota manera, els francesos van posar al personatge un crescut pagament a canvi de deixar-lo tranquil. Veiem confirmats aquests extrems en una interessant acta notarial de l'any 1815, que rememora breument els fets. Segons aquesta acta posterior, el 16 de setembre de 1810, Francesc de Perelló, «trobantse ab necessitat per satisfer una injusta contribucio imposada per lo Exercit frances que ocupaba est terreno», va demanar a Ramon Sanfeliu, pagès i traginer de Tàrrega, que li deixés 750 lliures. Com a compensació, el cavaller li va firmar un paper privat venent-li a carta de gràcia 2 jornals «a poca diferencia» de terra campa a l'horta de Tàrrega, que eren la part est d'una parcel·la més gran que els Perelló tenien a la partida de les Condals. Van quedar que, quan la guerra passés i els notaris tornessin a tenir paper segellat a nom de Ferran VII, ja li faria la corresponent escriptura notarial. Si en Perelló executava la carta de gràcia i recomprava la parcel·la, les 750 lliures s'haurien de pagar en bona moneda d'or o plata, no en vals reials o paper moneda. Si al moment de fer la re-

Un dels antics llits de cal Perelló de Tàrrega, amb una bonica decoració en el capçal. (Fotografia: família Ferreiro de Babot. Arxiu Fotogràfic del Museu Comarcal de l'Urgell – Tàrrega)

65 ACSG, FN, Tàrrega, N II 35, Gaspar Cases i Ferrer, *Manual 1809-1811*, document sense foliar intercalat entre els folis 51v. i 52 de l'any 1811. Quan el notari va rebre el testament el 8 de juliol, declarà que la testadora estava «sana de cos y de enteniment, claras potencias y ferma loquela». Van ser testimonis d'aquest lliurament de testament els targarins Josep Picó, prevere, i Ignasi Cases i López, ciutadà honrat de Barcelona i escrivent. Les misses resades eren d'una caritat de 7 sous i 6 diners cadascuna. La parcel·la de 14 pórques llegada a Lluís de Çanou tenia les següents afrontacions: a l'est, Bonaventura de Boatella, mitjançant una sequieta; al sud, part amb Anton Salvador, dit Guillemet, revenedor, i part amb Josep Casas, sabater; a l'oest, part amb Marià Lluch, pagès, part amb Simó Lluch, pagès, part amb Maria Antònia Oliva i Marimon (aleshores, Ribera) i part amb Ignasi Minguell, pagès; i al nord, part amb el dit Simó Lluch, part amb Anton Pont, part amb la vídua Maria Soler i part amb l'hort de Sant Agustí; tots aquests veïns de la parcel·la eren gent de Tàrrega.

66 ACSG, FN, Tàrrega, N II 35, Gaspar Cases i Ferrer, *Manual 1809-1811*, fs. 39-40 de l'any 1810. Foren testimonis d'aquella procura Ignasi Cases i López, ciutadà honrat de Barcelona, de Tàrrega, i Francesc Cases, també ciutadà honrat de Barcelona, veí de Valls.

67 Segarra, *op. cit.*, vol. III, ps. 71-72.

compra aquells 2 jornals estaven sembrats, en Sanfeliu podria fer-hi la collita.[68]

La *Memoria* d'en Collell ens indica que, el 18 de febrer de 1811, va morir Anna de Çanou, vídua de Perelló. Tenia 77 anys. No sabem on va traspassar. Hauria deixat Tàrrega, amb els seus nebots, per seguretat, potser ja abans que aquesta vila patís les grans ocupacions franceses de l'any 1810. Cal remarcar que el testament de la finada fou obert a la localitat de Vallbona de les Monges (on sembla que aleshores residia el notari targarí Gaspar Cases) el 17 de maig de 1811, a instància de Magí Viladot, albèitar de Tàrrega, que actuava com a encarregat de Lluís de Çanou; el nebot no assistí a aquesta publicació del testament de sa tia.[69]

La *Memoria* d'en Collell també ens indica que, l'any 1811, Lluís de Çanou s'apoderà dels béns de la mansió Perelló de Tàrrega, cosa que sens dubte tingué lloc quan sa tia traspassà. Encara que hom estigués llavors en plena Guerra del Francès, ens preguntem si els Perelló no van fer res per oposar-se a aquella acció. De moment, sembla que no. Més i tot, sembla que estigueren força anys a reaccionar.

De fet, Francesc de Perelló no actuà tampoc massa correctament en aquella conjuntura. Poques setmanes després de la mort de la cunyada Anna de Çanou, quan encara no s'havia obert el testament d'aquesta, va prendre possessió, unilateralment i en persona, de les tres peces de terra al terme de Tàrrega que havien quedat per a la vídua després de la mort de Josep Anton de Perelló. No sembla que tingués cap dret a fer-ho, perquè conculcava el testament del seu difunt germà i la concòrdia que ell mateix havia firmat l'any 1808. A més, una de les parcel·les que agafà no era del patrimoni Perelló, sinó pròpia de la Sra. Anna. Però no sembla que res de tot això li importés gaire. Incapaç d'entendre's amb Lluís de Çanou, tirà pel dret. Així, doncs, el 12 de març de 1811, acompanyat per un altre notari de Tàrrega i dos testimonis, es traslladà a cada una d'aquestes tres parcel·les i va dur a terme l'acte simbòlic de presa de possessió, passejant-se per elles i llançant a l'aire un puny de terra i herbes. Anà primer a la vinya de la partida (o terme) del Mor, després a la parcel·la plantada de vinya i oliveres de la partida de Vallmajor, i finalment a la parcel·la campa de l'horta dita Darrere el Convent de Sant Agustí. No es van fer constar les tingudes de les parcel·les. L'acta notarial d'aquella presa de possessió qualificà Francesc de Perelló de «Noble Senyor» i digué que era «de la vila de Tarrega».[70]

Si, aquell 1811, Francesc de Perelló només va prendre possessió de les tres parcel·les targarines que havia tingut la vídua Anna, sense poder fer-ho dels mobles i objectes de cal Perelló, tal vegada es va deure al simple fet que Lluís de Çanou tenia les claus de la mansió i decidí avançar-se al rival. En Çanou, molest amb el comportament d'en Perelló, que no va voler respectar la concòrdia ni els testaments del Sr. Josep Anton i la Sra. Anna, i defensant també els seus interessos particulars, degué optar per quedar-se les coses de valor de la casa del carrer Major. Que entre ells van parlar un cop morta la vídua, sembla evident. Que no s'entengueren, també. No sabem què va ser primer, si el rebuig d'en Çanou a renunciar a cal Perelló (que hauria provocat la iniciativa del Sr. Francesc d'apropiar-se de les tres parcel·les) o la decisió unilateral del barceloní del dia 12 de març (que hauria provocat que Lluís de Çanou optés per retenir un temps la mansió del carrer Major i traslladar potser els mobles i objectes a la seva). En tot cas, és evident l'enfrontament entre els dos personatges, orgullosos i tibats. Amb la guerra en el moment

[68] ACSG, FN, Tàrrega, N II 38, Josep Antoni Terés, *Manual 1814-1815*, fs. 397-397v. (referència en aquesta acta notarial posterior). Les afrontacions d'aquells 2 jornals eren aquestes: a l'est, terres dels hereus de Josep Castelló i Tella; al sud, terres de Bonaventura de Sobies; a l'oest, la resta de la parcel·la Perelló; i al nord, terres de Magí Tonijoan mitjançant la sèquia de les Condals i el camí del Mor.

[69] ACSG, FN, Tàrrega, N II 35, Gaspar Cases i Ferrer, *Manual 1809-1811*, fs. 51v.-54 de l'any 1811. Foren testimonis d'aquella obertura i publicació de testament Macià Vall, apotecari de Vallbona, i Ignasi Salvador, moliner dels Omells de Na Gaia.

[70] ACSG, FN, Tàrrega, N II 38, Josep Antoni Terés, *Manual 1810-1811*, fs. 74v.-75v. Els dos testimonis que acompanyaren Francesc de Perelló i el notari en les tres preses de possessió foren Francesc Cisteró, sastre, i Francesc Pont i Sabaté, pagès. Les afrontacions de la vinya del Mor eren: a l'est, Anton Cardet, de Tàrrega; al sud, Blai Tomàs; a l'oest, un tal Patau, de Vilagrassa; i al nord, Josep Mestres, cerer de Tàrrega. Les afrontacions de la parcel·la de Vallmajor eren: a l'est, part amb Anton Colomines i part amb Ramon Colomines; al sud, la vídua Maria Antònia Pont i Barcons; a l'oest, els hereus de Josep Graells i Roca; i al nord, Ramon Pons, mitjançant un camí. Les afrontacions de la parcel·la situada darrere el convent de Sant Agustí eren: a l'est, Bonaventura de Sobies; al sud, part amb els hereus de Joan Salvadó i part amb els hereus de Josep Cases; a l'oest, part amb els hereus de Marià Lluch, part amb els hereus de Miquel Oliva, part amb Simó Lluch i part amb Josep Minguell; al nord, no s'indica.

àlgid, tots dos degueren pensar que era millor tenir de moment uns trumfos a la mà, esperant que, quan acabés el conflicte, la justícia decidís qui tenia raó. Sens dubte en Çanou acabà donant la mansió Perelló, però en tot cas retingué els mobles i objectes d'aquesta. Amb l'allargament de la guerra i amb els problemes posteriors, el litigi entre ell i els Perelló va quedar estancat durant anys.

La família Perelló tenia dues cases a la plaça Major de Berga, contigües. Durant la primavera del 1811, Francesc de Perelló decidí vendre-se'n una. El 22 d'abril de 1811, de Tàrrega estant, va designar procurador Joan Santamaria, pagès de Berga (un individu a qui ja coneixem), per tal que vengués perpètuament una de les cases Perelló situades a la plaça Major d'aquella vila. Curiosament, en aquesta acta notarial Francesc de Perelló, considerat veí de Tàrrega, fou catalogat de ciutadà honrat de Barcelona. Ell firmà l'acta com a «*Don* Francisco Perelló», sense la *de*.[71]

El 5 de setembre de 1811, el mateix Perelló va vendre a carta de gràcia a Josep Mollerach, pagès de Santa Coloma de Queralt, dues peces de terra campa al terme de l'Ametlla, pel preu de 1.200 lliures. Una de les parcel·les feia 4 jornals i 6 pórques i es trobava a la partida de la Bassella; l'altra feia 2 jornals i ocupava el centre d'una parcel·la més gran posseïda pels Perelló, a la partida dels Tornalls o del Camí de la Guàrdia. La venda es va registrar en un paper privat, firmat per en Perelló en presència del notari, però sense que es fes escriptura, perquè «en aquella epoca no permetian las circunstancias del temps poderse firmar lo acte, á causa de no haberhi paper sellat é ignorarse en que pararia lo estat de la Provincia». Van quedar que ja farien l'acte notarial més endavant, quan hagués tornat la pau. En el document privat, el Sr. Francesc reconegué que havia cobrat els diners del comprador Mollerach. Si en Perelló recomprava les parcel·les i llavors aquestes estaven llaurades, en Mollerach podria sembrar-les i collir aquell esplet. Si en Perelló es venia el dret de quitació, preu per preu en Mollerach tindria prioritat a adquirir-lo (i, per tant, fer completament seves les dues parcel·les). Si en Perelló executava la carta de gràcia i recomprava les parcel·les, hauria de pagar el preu de 1.200 lliures en moneda d'or o plata, no en vals reials ni en paper moneda.[72]

Les vendes de patrimoni en plena guerra (anys 1810 i 1811) indiquen les dificultats econòmiques que, de manera puntual, patia l'hereu Perelló, a causa de les calamitats de l'època i potser també a causa dels inconvenients amb què havia rebut l'herència l'any 1808.

L'any 1812, Francesc de Perelló va seguir vivint a Tàrrega. El 27 de gener, fou un dels hisendats locals que assistiren a la reunió municipal d'aquell dia, en una convocatòria extraordinària que es va fer per demanar-los el parer sobre una contribució de guerra de 3.000 duros que s'exigia a la vila; no s'esmenta que hi assistís Lluís de Çanou. D'altra banda, el 10 d'abril, la corporació municipal targarina escollí Francesc de Perelló i quatre vilatans més perquè col·laboressin en la seguretat pública perseguint desertors i delinqüents.[73]

Segons les dades recollides per Llorenç Collell, dues de les cunyades de Lluís de Çanou es van casar en el tram final de la Guerra del Francès. Ramona de Ponts, el 4 de febrer de 1813, amb Tomàs Marimon; no van fer les cartes dotals fins al 7 de març de 1813. Isabel de Ponts, el 15 de febrer de 1814, amb Francesc Castells. Per una referència posterior, sabem que els dos nuvis eren veïns d'Esparreguera. Les núvies aportaren als respectius matrimonis les 13.000 lliures de dot establertes a favor de cadascuna per son difunt pare, però els esposos Çanou-Ponts tingueren dificultats per pagar-les i només els en van donar una part.

El 24 de gener de 1814, l'ajuntament de Tàrrega convocà Francesc de Perelló i altres hisendats de la vila perquè donessin el seu parer sobre l'ordre dictada pel comissari de guerra Antonio de Larrua que Tàrrega donés 250 quarteres d'ordi a unes tropes de cavalleria, amb els corresponents mitjans per a transportar-les.[74] L'hereu Perelló, per tant, seguia residint a Tàrrega.

[71] ACSG, FN, Tàrrega, N II 38, Josep Antoni Terés, *Manual 1810-1811*, fs. 141v.-142. Foren testimonis d'aquella procura els escrivents targarins Esteve Cases i Josep Ramon i Buixadé. Les afrontacions de la casa berguedana que s'havia de vendre eren: a l'est, la plaça Major; al sud i a l'oest, l'altra casa dels Perelló; al nord, la casa de Jaume Vilardaga i Santamaria, botiguer.

[72] ACSG, FN, Tàrrega, N II 38, Josep Antoni Terés, *Manual 1814-1815*, fs. 147-147v. (referència en aquesta acta notarial posterior). La parcel·la de la Bassella tenia aquestes afrontacions: a l'est, terres de Ramon Bonet; al sud, terres de Julià Salvadó; a l'oest i al nord, el camí de la Bassella. La parcel·la dels Tornalls tenia aquestes afrontacions: a l'est i a l'oest, la resta de la parcel·la; al sud, el camí de la Guàrdia; i al nord, terres del senyor de l'Ametlla.

[73] ACUR, FMT, *Llibre de registre 1811-1812*, fs. 6 i 15v. del 1812.

[74] ACUR, FMT, *Llibre de registre 1814*, f. 3v.

El 12 de maig de 1814, Ramona de Çanou, que seguia essent vídua de Lleopart i vivint a Madrid, va designar procurador el targarí Josep Carreño i Calafell. L'acta d'aquella procura es va fer amb el notari madrileny Francisco Villacampa. El capital de 3.500 lliures que devien diverses persones de Verdú encara no havia estat pagat i la Sra. Ramona seguia tenint-lo al seu favor, amb un interès anual del 4 % (140 lliures), pensions que tampoc no li havien estat satisfetes des de l'any 1809 i que ella volia reclamar.[75] Les 3.500 lliures s'havien d'haver retornat el 1811, però els deutors verdunins no ho havien fet, i també calia reclamar aquest capital.

Acabada la Guerra del Francès, cal Çanou de Tàrrega degué recuperar la normalitat. El Sr. Lluís hi hauria tornat a viure de manera estable. Dos dels seus germans, Antoni i Francesc, que es quedarien solters, també hi devien residir.

Francesc de Perelló seguí present a Tàrrega un cop acabada la guerra. Segurament vivia a la pròpia mansió del carrer Major, que, si suposo bé, Lluís de Çanou hauria buidat de mobles i objectes. El 28 de juny de 1814, el Sr. Francesc va donar poders a Joan Folldú, comerciant de Santa Coloma de Queralt, per tal que cobrés diners en el seu nom i li tramités plets si calgués. En aquesta ocasió, el Sr. Francesc sí que firmà amb la *de*.[76] De tota manera, en altres actes notarials d'aquesta època tornà a firmar sense la preposició davant del cognom.

També en aquesta època veiem actuar el germà del Sr. Francesc, el monjo fra Pau de Perelló, que aleshores era sagristà del monestir de Sant Pau de Barcelona. El 2 de gener de 1815, fra Pau de Perelló, actuant com a marmessor del seu difunt germà Josep Anton de Perelló, va vendre una casa que la família tenia a la vila de Berga. Els compradors de l'immoble foren Bonaventura Compañó i Soler i Esteve Prat i Costa, fabricants de peces de cotó de la mateixa Berga. Per pagar part del preu, els compradors van crear un censal de 900 lliures de valor i 27 lliures de pensió anual a favor de l'esmentat fra Pau de Perelló, que l'acceptà també com a marmessor.[77]

L'any 1815, Francesc de Perelló, qualificat de «Noble Senyor», va ordenar set escriptures notarials a Tàrrega, en totes les quals constava que vivia a la vila. Clarament volia posar al dia els patrimonis heretats i fer valer la seva presència a la capital urgellenca per reafirmar el seu paper d'hereu Perelló, sobretot tenint en compte que no s'havien acabat els embolics amb Lluís de Çanou. Totes les escriptures les va fer amb Josep Antoni Terés, el seu notari preferit a Tàrrega (mentre que els Çanou eren clients de la notaria Cases). Tres d'aquestes escriptures les va fer durant el mes d'abril. El 15 d'abril, atorgà poders als targarins Esteve Cases, escrivent, i Josep Gatells, per tal que, en el seu nom, cobressin diners i, si calgués, tramitessin plets.[78] El 27 d'abril, va fer l'escriptura notarial de la venda a carta de gràcia, efectuada l'any 1811, de dues parcel·les del terme de l'Ametlla a Josep Mollerach, pagès de Santa Coloma de Queralt, reafirmant aquella venda i els tractes establerts aleshores.[79] El 29 d'abril, atorgà poders a Joan Santamaria, pagès, i Joan Santamaria i Santandreu, fabricant de cotó, veïns de Berga, perquè venguessin (perpètuament o a carta de gràcia) cases, terres i altres béns seus en qualsevol indret que es trobessin, perquè arrendessin o lloguessin cases, molins, terres, delmes, censos, rèdits, parts de fruits i altres drets seus, perquè cobressin diners en el seu nom i, finalment, perquè tramitessin plets si fos necessari.[80] A destacar aquesta carta de poders atorgada als Santamaria de Berga, per les possibles alienacions que hauria permès i per les àmplies facultats econòmiques que en Perelló els concedia. En plena postguerra, sembla que l'home necessitava fer diners i que volia «reorientar» els seus patrimonis al Solsonès i al Berguedà, i fer-ho sense marxar de Tàrrega.

[75] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1816-1817*, fs. 141v.-142 de l'any 1817 (referència en aquesta acta notarial posterior).
[76] ACSG, FN, Tàrrega, N II 38, Josep Antoni Terés, *Manual 1813-1814*, fs. 171v.- 172v. Foren testimonis d'aquella carta de poders els targarins Josep Ramon, diaca, i Josep Carreño, causídic.
[77] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1831-1833*, fs. 69v.-70 de l'any 1833 (referència en aquesta acta notarial posterior). La casa era al carrer de la Pietat. L'escriptura de venda es va fer amb Pere Claris, notari de Berga.
[78] ACSG, FN, Tàrrega, N II 38, Josep Antoni Terés, *Manual 1814-1815*, fs. 136-136v. Foren testimonis d'aquella carta de poders Pau Vila i Francesc Llopis, escrivents de Tàrrega.
[79] ACSG, FN, Tàrrega, N II 38, Josep Antoni Terés, *Manual 1814-1815*, fs. 147-148. Foren testimonis d'aquella confirmació de venda Josep Ramon i Buixadé, diaca, i Pere Sanrama, calderer, veïns de Tàrrega.
[80] ACSG, FN, Tàrrega, N II 38, Josep Antoni Terés, *Manual 1814-1815*, fs. 151-151v. Foren testimonis d'aquella carta de poders Josep Ramon i Buixadé, diaca, i Francesc Llopis, escrivent, veïns de Tàrrega. Un dels apoderats, el pagès Joan Santamaria, es trobava a Tàrrega aleshores.

El 4 de setembre de 1815, sempre a la capital urgellenca, Francesc de Perelló va reestablir emfitèuticament a Anton Roig, pagès de l'Ametlla, un casal derruït que tenia al carrer de les Voltes de la mateixa Ametlla, casal del qual només quedaven «algunas parets». El casal havia de fer un cens d'una gallina i un cóp de blat (el dia de la Mare de Déu d'Agost) al senyor de l'Ametlla, cens que pragaria en Roig. No s'aclareix per què era un reestabliment i no un simple establiment.[81] Tal vegada el casal ja havia estat establert pels Perelló en el passat i aleshores, després de deteriorar-se, es tornà a establir, confiant que la família Roig el reconstruís.

El 7 d'octubre de 1815, Francesc de Perelló va atorgar poders a Domingo Antonio Fernández (esborrat, Juan Lucero), resident a Madrid, per tal que, en el seu nom, acudís a la Cambra Reial i presentés al rei memorials o súpliques sol·licitant gràcies i treballs, «*señaladamente los que sean relativos á señores dominicales ú otros correspondientes á su carrera*», i també gestionés plets si fos necessari.[82]

El 3 de novembre de 1815, tothora a Tàrrega, Francesc de Perelló va tornar a disposar coses en relació als seus patrimonis del Solsonès i el Berguedà, patrimonis que devien estar una mica deixats i que sens dubte volia actualitzar i optimitzar. Va designar procuradors els nostres coneguts Joan Santamaria i Joan Santamaria i Santandreu, de Berga, que en aquesta ocasió van ser catalogats de pagesos tots dos, i que s'aclareix que eren pare i fill. Els facultà per rebre la firma dels emfiteutes en les vendes, traspassos i alienacions, ja fetes i que en endavant es fessin, de cases, terres i propietats subjectes al domini directe dels Perelló, i també els facultà per cobrar els lluïsmes i terços derivats d'alienacions i successions, sempre amb la possibilitat de gestionar plets si fos necessari.[83]

El 20 de novembre de 1815, Francesc de Perelló va fer l'escriptura notarial de la venda a carta de gràcia, realitzada l'any 1810, de 2 jornals de terra campa a l'horta de Tàrrega a Ramon Sanfeliu, pagès i traginer de la mateixa Tàrrega, reafirmant aquella venda i els tractes establerts aleshores.[84]

Durant la guerra i els primers mesos de la postguerra, Francesc de Perelló havia hagut d'acceptar que s'allotgessin militars a la seva mansió targarina, però acabà reaccionant contra aquesta obligació, basant-se en el seu privilegi nobiliari. En una breu carta datada a Barcelona el 21 de març de 1816, dirigida al capità general de Catalunya, exposà: «*Exmo. Señor. Don Francisco de Perelló, vezino de la villa de Tarrega, corregimiento de Lerida, con el obsequio debido à V. Exa. expone: Que a pesár de hallarse exempta de alojamiento su casa sita en la mencionada villa de Tarrega ÿ tenèr la mísma villa Pabellones y casas señaláda al insinuádo fin, no se duda en destinár alojados en la del exponente. Este, en las ocurrencias pasádas, há sufrido con mucho gusto admitirlos, peró en la actualidad debe gozár de su Privilegio de exempción, como los demás de esta clase lo disfrutan. Por lo que à V. Exa. rendidamente suplica se digne tenér a bién disponér ÿ mandár que en adelante no se destine en la casa del suplicante alojado alguno, antes bien se saquen inmediatamente de ella los que en la misma se hallen alojádos; que lo recibira â mercéd, la que se espéra de la acreditada justificación de V. Exa.*». Al costat d'aquella petició, el capità general Castaños escriví: « *Barcelona, 29 de Marzo de 1816. El Ayuntamiento de Tarrega guardará al suplicante las exenciones y privilegios que le correspondan, segun su clase, arreglandose á lo prevenido en las Reales Ordenes que rigen sobre este punto*».[85]

Després de viure a Tàrrega durant la guerra i primers temps de la postguerra, sembla que Francesc de Perelló tornà a situar-se a Barcelona en aquesta època.

Hem vist abans com, l'any 1814, Ramona de Çanou, resident a Madrid, va designar procurador el targarí Josep Carreño i Calafell perquè cobrés unes importants sumes de diners que li devien. En Carreño va fer via i

81 ACSG, FN, Tàrrega, N II 38, Josep Antoni Terés, *Manual 1814-1815*, fs. 301v.-302v. Foren testimonis d'aquell reestabliment emfitèutic els escrivents targarins Esteve Cases i Josep Antoni Terés i Miró. Les afrontacions del casal derruït eren les següents: a l'est, terres de Josep Roig i Anton Roig, pare i fill, dits del Cantó; al sud, casa i corral de Josep Roig; a l'oest, el carrer de les Voltes; i al nord, la bassa dita d'en Gené.

82 ACSG, FN, Tàrrega, N II 38, Josep Antoni Terés, *Manual 1814-1815*, fs. 345v.-346. Foren testimonis d'aquella carta de poders els escrivents targarins Francesc Llopis i Josep Antoni Terés i Miró.

83 ACSG, FN, Tàrrega, N II 38, Josep Antoni Terés, *Manual 1814-1815*, fs. 378-378v. Foren testimonis d'aquella procura els escrivents targarins Esteve Cases i Francesc Llopis.

84 ACSG, FN, Tàrrega, N II 38, Josep Antoni Terés, *Manual 1814-1815*, fs. 397-397v. Foren testimonis d'aquella escriptura de confirmació de venda Josep Antoni Terés i Miró, escrivent, i Vicenç Gené, sabater, veïns de Tàrrega.

85 ACUR, FMT, *Llibre de registre 1815-1816*, f. 28v. del 1816.

preparà un requeriment judicial contra els deutors. El 9 d'abril de 1816, a instància seva, Jeroni Calbet, porter jurat de Tàrrega, anà a Verdú, a la casa del pagès Josep Riera i Vidal, per tal de presentar-li l'esmentat requeriment, en què se li exigia (com a capdavanter que era dels deutors) el pagament del capital de 3.500 lliures. En tornar a Tàrrega, Jeroni Calbet va fer una declaració notarial d'aquesta gestió a Verdú i del text del requeriment.[86]

Aquell any 1816, Lluís de Çanou va ser designat regidor degà de Tàrrega per al període 1816-19. Manifestà el seu desig que l'exoneressin, perquè, segons ell, les circumstàncies personals per les que passava no li permetien desenvolupar bé aquell càrrec, però les autoritats superiors no tingueren en compte el seu desig de dimitir. Per tant, en Çanou complí els tres anys de regidor, bé que ho va fer amb una patent indolència, faltant a la majoria de reunions municipals. La política local, òbviament, no li interessava.

Un dels germans de Lluís de Çanou, Carles, havia triat la carrera militar i trencà amb la casa, demanant de cobrar els seus drets per, segurament, anar-se'n de Tàrrega de manera definitiva. L'hereu li abonà les 1.000 lliures a què tenia dret. El 26 de setembre de 1816, trobant-se encara a Tàrrega, Carles de Çanou, que era primer tinent de guàrdies valones, va firmar àpoca davant notari a son germà Lluís, reconeixent que havia rebut 1.000 lliures en concepte de llegítima materna, segons el llegat fet per sa mare en el testament del 22 de novembre de 1793.[87]

La postguerra degué ser una època plena de maldecaps econòmics per al matrimoni Çanou-Ponts. Les seves hisendes podien estar en mal estat per culpa del passat conflicte. Les rendes seguien disminuint. Els fills es feien grans i portarien cada cop més despeses. Calia pagar els elevats dots a les altres dues germanes Ponts, Ramona i Isabel, un cop s'havien casat. Calgué pagar la llegítima a Carles de Çanou. I, per postres, van començar a arribar plets i embolics judicials, que es van concentrar en el període 1817-25.

Per fer front al primer d'aquests plets, els esposos Lluís de Çanou i Maria Josepa de Ponts, de Tàrrega estant, el 2 d'agost de 1817, van atorgar poders a la sogra i mare respectiva, Josefa d'Olzinelles, vídua de Ponts, veïna de Piera però aleshores domiciliada a Barcelona, per tal que els representés judicialment.[88]

El 22 de març de 1817, Josep Carreño i Calafell, el procurador targarí de Ramona de Çanou (ella, sempre amb residència a Madrid), va començar un expedient executiu contra el verduní Josep Riera i Vidal, el deutor principal de la dama en el crèdit de les 3.500 lliures. L'expedient es tramità al tribunal ordinari de Verdú i en Riera no va tenir més remei que pagar una part de la suma deguda. El 2 de novembre de 1817, en Carreño va fer àpoca al Riera reconeixent que li havia donat 508 lliures, 11 sous i 10 diners. La suma era el resultat d'aquests tres conceptes: a) 102 lliures, 11 sous i 10 diners, per les despeses de l'expedient; b) 126 lliures, pel 10 % de capsou corresponent al Carreño (en tant que procurador) pel cobrament de nou pensions, de l'any 1809 a l'any 1817 (en l'escriptura d'obligació, només estaven pactades quatre pensions, de manera que les restants no es van cobrar com a pensions, sinó com a interessos successius, segons un conveni fet entre les parts per diferir-se el pagament del capital); c) 280 lliures, pels interessos dels anys 1816 i 1817. En Riera no era l'únic deutor i l'acta notarial indicava que podria recuperar aquelles quantitats d'altres persones, a més de recordar que la Sra. Ramona conservava el dret d'exigir les 3.500 lliures al Riera i als altres, «obligats junts y á solas al referit pago».[89] Potser en Riera ja havia abonat a la Sra. Ramona les pensions o interessos dels anys 1809-15 (menys el 10 %, que era el percentatge que quedava a favor del Carreño per les seves gestions de cobrament).

Aquell mateix 1817, el tribunal ordinari de Verdú va reclamar als cinc deutors que abonessin les 3.500 lliures del capital, però ni en Riera ni els altres no van poder respondre d'aquella suma. Els anys següents, se'ls va tornar a reclamar el pagament, però els verdunins afectats van seguir fent-se'n l'orni.

[86] ACSG, FN, Tàrrega, N II 38, Josep Antoni Terés, *Manual 1815-1816*, fs. 139v.-140v. Foren testimonis d'aquella declaració els escrivents targarins Esteve Cases i Francesc Llopis. Consta que en Calbet no trobà Josep Riera a casa i va donar el requeriment a la seva dona.
[87] ACSG, FN, Tàrrega, N II 37, Pere Lloses, *Manual 1815-1816*, f. 234. Foren testimonis d'aquella àpoca el Dr. Francesc de Paula Vergonyós, prevere i degà de Tàrrega, i el Dr. Josep Picó, prevere i rector del Talladell.
[88] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1816-1817*, fs. 85v.-86 de l'any 1817. Foren testimonis d'aquella carta de poders Josep Yxart i Martí, escrivent, i Pau Bosch, mestre sabater, veïns de Tàrrega.
[89] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1816-1817*, fs. 141v.-142v. de l'any 1817. Foren testimonis d'aquella àpoca Josep Yxart i Martí, escrivent de Tàrrega, i Francesc Balcells, pagès de Verdú.

El 2 de gener de 1818, els esposos Lluís de Çanou i Maria Josepa de Ponts, de Tàrrega estant, van tornar a atorgar poders a una persona perquè els tramités plets. En aquest cas, l'escollit va ser Antoni Gramatges, notari i causídic de Barcelona.[90]

Malgrat l'ordre del capità general Castaños, l'any 1816, que no s'allotgessin més militars a cal Perelló de Tàrrega, l'ajuntament de la vila n'hi posà un (el sergent major del batalló de Barbastre) l'any 1818. En Perelló degué protestar, perquè el governador de Lleida ordenà, el 23 de maig de 1818, que aquell sergent major s'allotgés als pavellons de la vila, i l'ajuntament targarí acatà l'ordre el 26 de maig.[91]

L'absentisme del regidor degà Lluís de Çanou era tan descarat, que la corporació municipal targarina acordà, el 28 de maig de 1818, passar un ofici al dit Çanou «*para que se presente en esta villa â cumplir con su oficio de Regidor Decano, que de lo contrario se va â hazer representacion al Real Acuerdo*».[92] Però Lluís de Çanou va fer oïdes sordes a aquell advertiment i seguí sense presentar-se a les reunions municipals durant setmanes. Només hi tornà a assistir a partir del mes d'agost, i sempre de manera ocasional. Sembla que l'home passava llargues temporades lluny de Tàrrega, potser residint a Cabestany o a Piera.

El 8 de novembre de 1820, Lluís de Çanou va fer una gestió a favor de son germà Antoni, que llavors estava malalt. El Sr. Lluís, actuant com a administrador del llegat pius de Sant Josep a l'església parroquial de Berga, que obtenia l'Antoni, va designar procurador el ja conegut Joan Santamaria, pagès de Berga, encarregant-li que cobrés diners en nom del dit llegat pius i, si calgués, tramités judicis de conciliació o plets.[93]

Diguem ara alguna cosa dels diversos litigis que afectaren els esposos Lluís de Çanou i Maria Josepa de Ponts entre els anys 1817 i 1825. La *Memoria* d'en Collell aporta bones informacions sobre aquests plets en què es va veure embolicat el matrimoni (i, en ocasions, Josefa d'Olzinelles, vídua de Ponts, sogra i mare respectiva). Alguns dels plets tenien a veure amb la polèmica herència Perelló, on els Çanou havien posat cullerada l'any 1808 i, posteriorment, l'any 1811. Aquesta n'és la llista:

- Contra Narcís Sans i Rius, plet començat a l'Audiència el 26 de juny de 1817. Aquest Sans reclamava als Ponts de Piera el senyoriu de Pradell, que segons ell havia estat venut a carta de gràcia. Per a l'advocat barceloní Llorenç Collell, que va fer un informe per als cònjuges Çanou-Ponts, la venda havia estat perpètua. La sentència de l'Audiència del 3 de juliol de 1818 donà la raó als Ponts. El 9 de juliol de 1818, Narcís Sans va presentar recurs contra aquella sentència, al·legant entre altres coses que no estava clar com va passar el patrimoni dels Ponts de Montsonís als Ponts de Piera, però el nou plet va quedar aturat el 7 de febrer de 1822.

- Contra Tomàs Martins i Bordons, de Solsona, plet començat davant l'alcalde major de Tàrrega el 10 de gener de 1821. Aquest Martins reclamava a Lluís de Çanou que li fes revenda d'una peça de terra de 4 jornals que en Çanou posseïa a carta de gràcia al terme de Solsona, oferint-li el preu de 626 lliures i 1 sou. Aquesta parcel·la provenia dels béns Perelló que l'any 1808 foren cedits als Çanou, béns que Francesc de Perelló no havia recuperat. Lluís de Çanou, que potser considerava que el preu era massa baix, no volia efectuar aquella revenda i va emplaçar Francesc de Perelló, com a eviccionari que era, a què el defensés. La sentència no va arribar fins al 20 de juliol de 1825, condemnant Lluís de Çanou a firmar l'esmentada revenda a favor del Martins per 600 lliures, però tenint en Çanou el dret de demanar a Francesc de Perelló la indemnització. Davant aquest gir, en Çanou es girà contra els Perelló i, l'endemà mateix, 21 de juliol, apel·là la sentència. El 30 de setembre de 1825, portà el tema a l'Audiència. Malgrat l'apel·lació i el nou plet, en Martins va prendre possessió de la parcel·la el 28 de novembre de 1825. Mentrestant, Francesc de Perelló va morir. El 24 de gener de 1827, Lluís de Çanou, havent mort Francesc de Perelló, va demanar que s'emplacés el fill i hereu d'aquest, Antoni de Perelló, de Barcelona, el qual en efecte va comparèixer a l'Audiència. Finalment, el plet va quedar aturat el 3 de maig de 1827. Lluís de Çanou, tot i que les 600

[90] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1818-1819*, fs. 1-1v. de l'any 1818. Foren testimonis d'aquella carta de poders Josep Mitjana, prevere, i Josep Yxart i Martí, escrivent, tots dos de Tàrrega.
[91] ACUR, FMT, *Llibre de registre 1817-1818*, f. 3v. del 1818.
[92] ACUR, FMT, *Llibre de registre 1817-1818*, f. 4v. del 1818.
[93] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1820-1825*, fs. 62v.-63 de l'any 1820. Foren testimonis d'aquella procura els targarins Josep Mitjana, prevere, i Josep Yxart i Martí, escrivent.

lliures estaven dipositades perquè les cobrés, no les havia agafades, tossut a pretendre que li retornessin la parcel·la, cosa que no aconseguí.

- Contra els germans Pau i Francesc de Perelló, plet començat a l'Audiència l'any 1824. Tenia a veure amb l'antic embolic de l'herència Perelló del 1808. Els dos germans digueren que eren tan marmessors del testament del difunt Josep Anton de Perelló com Lluís de Çanou, i recordaren que Anna de Çanou va fer un inventari dels mobles i efectes de l'esmentat Josep Anton, però que «*Sanou se apoderó de tales efectos en el año 1811*». Encara que amb molt retard, van demanar que Lluís de Çanou els donés comptes d'aquells efectes, dels quals s'havia apropiat injustament, i que els els retornés. El 2 d'abril de 1824, Lluís de Çanou va comparèixer davant l'Audiència. El 27 de maig de 1824, el targarí va demanar de ser absolt de la demanda posada pels germans Perelló i que aquests redimissin l'heretat que ell tenia a carta de gràcia a Solsona (o sigui, que tornessin d'una vegada les 7.500 lliures del dot i escreix de la difunta Sra. Anna). El 29 de juliol de 1824, el plet quedà aturat.

- Contra els cunyats Tomàs Marimon i Ramona de Ponts, plet començat el 17 de maig de 1825. Aquest matrimoni reclamava 7.000 lliures de les 13.000 del dot de la Ramona. El plet, portat a l'Audiència, durà fins al 15 d'octubre de 1825, en què fou tancat amb una composició amistosa entre les parts, pagant els Ponts el deute dotal amb terres.

- Contra els altres cunyats Francesc Castells i Isabel de Ponts, els quals, en un moment no precisat, reclamaren 5.500 lliures de les 13.000 del dot de la Isabel. No sabem si aquella reclamació acabà en plet, però s'indica que l'enfrontament restà superat igualment amb un acord amistós entre les parts, pagant-se així mateix el deute dotal amb terres.

Entre unes coses i altres, el patrimoni i els recursos econòmics dels esposos Çanou-Ponts anaven minvant. Les propietats rebudes pels Çanou al Solsonès no sembla que solucionessin res, més aviat devien ser una font d'embolics i noves despeses. Tinguem també en compte que el període 1821-23 va ser dolent, amb crisi social i una autèntica guerra civil entre constitucionalistes i absolutistes. Aquesta guerra va afectar de ple la zona de Tàrrega, amb notables violències, ocasionant noves preocupacions a Lluís de Çanou i als seus germans. Molts afers van quedar aturats mentre va durar el conflicte, que tornà a paralitzar en part el normal desenvolupament de les activitats públiques i privades a Catalunya. Quan es va acabar aquella miniguerra, els plets dels Çanou-Ponts, com hem vist, agafaren nou protagonisme (anys 1824-25).

La guerra civil entre constitucionalistes i absolutistes sembla que també va espantar els Perelló, que retardaren l'ofensiva contra Lluís de Çanou. Per cert, que una de les coses que posseïen els Perelló a Tàrrega era un censal de 195 lliures de preu i 5 lliures i 17 sous de pensió, carregat damunt una casa del carrer del Carme de la mateixa vila i que havien de pagar els esposos Francesc Riu, llicenciat en cirurgia mèdica, i Maria Sercós. El 22 de gener de 1821, aquest matrimoni es va vendre l'esmentada casa a Salvador Flequé i Ribera, mestre calçoner de Tàrrega, el qual a partir d'aquell moment es va fer càrrec del censal. Francesc de Perelló, que havia de cobrar-lo, fou anomenat en l'acta notarial «Noble Senyor» i el consideraren veí de Tàrrega, però «actualment domiciliat en Barcelona».[94]

El 3 de juny de 1821, Maria Josepa de Ponts, que seguia constant com a veïna de Tàrrega, va designar procurador el seu marit Lluís de Çanou, encarregant-li que definís censals d'ella ja quitats o que en endavant es quitessin, tot cobrant-ne el preu i les pensions degudes. El Sr. Lluís podria invertir el capitals d'aquells censals «*en utilidad de la casa y patrimonio de dicha señora otorgante en el modo y forma que bien visto le será*».[95]

L'1 de setembre de 1821, Lluís de Çanou, veí de Tàrrega, va tornar a designar el notari i causídic barceloní Antoni Gramatges procurador per a temes judicials.[96]

El 9 d'octubre de 1821, Lluís de Çanou, veí de Tàrrega, va atorgar poders a Francesc Colomer i Genevier (pare) i Francesc Colomer i Trilla (fill), causídics de Cervera, per tal que li gestionessin judicis de conciliació i

[94] ACSG, FN, Tàrrega, N II 38, Josep Antoni Terés, *Manual 1819-1821*, fs. 15-16 de l'any 1821.
[95] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1820-1825*, f. 47 de l'any 1821. Foren testimonis d'aquella procura Josep Mitjana, prevere, i Josep Yxart i Martí, escrivent, veïns de Tàrrega.
[96] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1820-1825*, fs. 65v.-66 de l'any 1821. Foren testimonis d'aquella procura Josep Yxart, escrivent, i Miquel Rius, sastre, veïns de Tàrrega.

Divan que actualment es conserva a cal Perelló de Tàrrega, edifici que acull les dependències del Museu Comarcal de l'Urgell – Tàrrega des de fa més de vint-i-cinc anys. (Fotografia: Oriol Saula. Arxiu Fotogràfic del Museu Comarcal de l'Urgell – Tàrrega)

plets.[97] Potser tenia a veure amb el litigi contra Tomàs Martins i Bordons.

El mes de febrer del 1822, Antoni de Çanou i de Tayadella, germà del Sr. Lluís, tornava a estar malalt. Seguia essent necessari cobrar diners en relació al seu llegat pius de Sant Josep de Berga. El 10 d'aquell mes i any, Lluís de Çanou, veí de Tàrrega, actuant novament com a administrador de l'esmentat llegat pius, va designar tres procuradors per tal que cobressin els diners i, si calgués, tramitessin actes de conciliació o plets: els pagesos Joan Santamaria (pare) i Joan Santamaria (fill) i el causídic Joan Puigmacià, tots tres de Berga. En Puigmacià hauria de donar compte de les seves actuacions als Santamaria, dels quals dependria.[98]

El 14 de maig de 1822, en un dels moments més complicats de la guerra civil, els targarins benestants es plantejaren d'ajudar els sometents reialistes, que havien controlat la vila i amenaçaven de fer saquejos de cases i altres abusos; a tal efecte, van designar setze representants per portar aquell delicat assumpte, entre els quals hi havia Lluís de Çanou (pel barri d'Agoders).[99]

La parcel·la de 2 jornals del terme de l'Ametlla que Francesc de Perelló havia establert a Salvador Roig l'any 1808 no havia estat plantada ni generava ingressos, perquè el pagès no pagava el cens. Com que el Sr. Francesc no devia voler més maldecaps, la cedí al seu germà Pau, prevere i monjo sagristà de Sant Pau de Barcelona. El 2 de juliol de 1823, es produí la donació perpètua de l'esmentada parcel·la a favor del dit Pau de Perelló i de Graner. Van fer la donació, a l'ensems, Francesc de Perelló i de Graner i el seu fill Antoni de Perelló i de Zarza, que s'indica que eren naturals de l'Ametlla, però que sens dubte vivien a Barcelona.[100]

Per fi, el mes de març del 1824, es produí l'ofensiva dels Perelló per recuperar els mobles i objectes de la seva mansió de Tàrrega, que Lluís de Çanou retenia des que morí Anna de Çanou l'any 1811. Ramon de Garecabe, apoderat dels germans Francesc i Pau de Perelló, veïns de Barcelona, va presentar a l'Audiència una demanda contra Lluís de Çanou. En Garecabe recordava que, dels sis marmessors designats per Josep Anton de Perelló en el seu testament, ja només quedaven amb vida els germans Francesc i Pau

[97] ACSG, FN, Tàrrega, N II 38, Josep Antoni Terés, *Manual 1819-1821*, fs. 112v.-113v. de l'any 1821. Foren testimonis d'aquella carta de poders Esteve Cases i Josep Antoni Terés i Miró, escrivents de Tàrrega.
[98] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1820-1825*, fs. 7-8 de l'any 1822. Foren testimonis d'aquella procura Agustí Pont, pagès de Tornabous, i Francesc Trilla, pagès d'Albió.
[99] Segarra, *op. cit.*, vol. III, ps. 98-102. Per a una visió genèrica del període 1821-23 a la zona, ps. 98-108. L'any 1821, els frares del Carme i de Sant Agustí, expulsats dels seus convents, es van refugiar a cal Perelló.
[100] ACSG, FN, Tàrrega, N II 38, Josep Antoni Terés, *Manual 1823-1825*, fs. 117-117v. de l'any 1824 (referència en aquesta acta notarial posterior). L'acte es va fer amb Francesc Mas i Fontana, notari de Barcelona.

de Perelló i Lluís de Çanou. Acusava en Çanou que, l'any 1811, sense l'acord dels altres marmessors, «*se apoderó de todos los muebles y efectos que constan en el inventario que Doña Ana de Perelló y Sanou tomó despues de la muerte de su marido*». Segons Ramon de Garecabe, Lluís de Çanou va ser «*reconvenido varias veces de palabra por mis principales para que entregase á estos los efectos de Casa Perelló*», però no ho va fer, «*a pesar de haber prometido cumplirlo*». Els Perelló no tan sols estaven indignats que Lluís de Çanou retingués aquells mobles i objectes, sinó que també tenien por que «*quisa tal vez por falta de cuydado se consumirán y perderán*», o que se n'hagués venut o perdut una part, afegint que podien valer molt per sobre de 1.000 lliures. Per tant, en Garecabe demanava que en Çanou fos condemnat a «*entregar todos los muebles, ropas, efectos y alajas que constan en el inventario que se tomó de los bienes de Casa Perelló y en haver de dar cuenta y razon de cuanto haya vendido el dicho Sanou ó estraviado de dichos bienes*». El 26 de març de 1824, Joaquim Ibáñez Cuevas, baró d'Eroles i marquès de La Cañada, capità general de Catalunya i president de l'Audiència, va enviar una citació a Lluís de Çanou per tal que es presentés a l'Audiència en un termini de deu dies per respondre de les acusacions dels Perelló i gestionar el plet. L'1 d'abril de 1824, el notari targarí Josep Antoni Terés va presentar la citació judicial a Lluís de Çanou en persona. El notari Terés va ser instat a fer-ho per Francesc Cisteró, sastre de Tàrrega, que era l'apoderat a la vila dels germans Francesc i Pau de Perelló.[101] L'endemà mateix, 2 d'abril, Lluís de Çanou es presentà a l'Audiència. I, com ja havíem dit, el 27 de maig de 1824, demanà de ser absolt de la demanda posada pels germans Perelló i contraatacà amb la petició que aquests redimissin l'heretat que ell tenia a carta de gràcia a Solsona.

El plet entre Lluís de Çanou i els germans Perelló, barrejat amb el tema de l'heretat de Solsona, aviat va quedar aturat, potser perquè les dues parts van arribar a un principi d'acord. Si més no, en la qüestió dels mobles i objectes, perquè sembla que hagueren de passar molts anys fins que la cosa es resolgués definitivament en els aspectes monetaris i en la qüestió de les terres solsonines. En efecte, sabem que, a mitjan 1824, el monjo Pau de Perelló, un dels implicats, deixà Barcelona i es traslladà a Tàrrega. Potser va aconseguir entendre's amb Lluís de Çanou per tal que aquest li traspassés tot allò que havia retingut i agafat tretze anys enrere, com un gest de bona voluntat per començar a solucionar el plet.

El 8 d'agost de 1824, el monjo Pau de Perelló, «domiciliat en Barcelona y actualment trobat en dita vila de Tarrega», actuant com a laica persona, va prendre a Salvador Roig, pagès de l'Ametlla, la peça de terra de 2 jornals establerta l'any 1808 (i que ell posseïa des del 1823) i la donà en establiment a un altre pagès d'aquell poble. En Roig feia vuit anys que no pagava el cens de 2 lliures, no havia plantat les 125 oliveres i gairebé no havia ni conreat la parcel·la, que es trobava «herma y molt deteriorada». Eren motius de sobres per treure-li l'establiment. El monjo Perelló reestablí la parada a Francesc Gassó, pagès ametllenc, amb els mateixos pactes, condicions i obligacions que abans s'havien posat al Roig, més un segon cens anual d'una gallina per la mateixa festa de l'Assumpció.[102]

Un dels germans de Lluís de Çanou va morir en aquella època. El 24 de maig de 1825, a Tàrrega, es produí l'òbit de Francesc de Çanou i de Tayadella, que era solter. Tenia només 37 anys.

El 15 d'agost de 1825, els esposos Lluís de Çanou i Maria Josepa de Ponts, veïns de Tàrrega, van designar procurador Francesc Borés i Rojas, notari i causídic de Barcelona, encarregant-li que gestionés plets.[103] Aquest mateix personatge va tornar a ser designat procurador per a plets per Lluís de Çanou el 2 de novembre de 1825.[104] La primera procura devia tenir a veure amb el plet del dot de Ramona de Ponts. La segona,

[101] ACSG, FN, Tàrrega, N II 38, Josep Antoni Terés, *Manual 1823-1825*, fs. 67-68 de l'any 1824. Foren testimonis de la notificació notarial els targarins Josep Antoni Terés i Miró, escrivent, i Pere Castelló i Sol, hortolà. La citació de l'Audiència, que és reproduïda a l'acta notarial targarina, estava firmada per Josep Maria de Cherif (regent interí de la Sala Civil), Ramon de Lladós i Ramon de Zanere (oïdors), i va ser registrada per Joan Daura, escrivà de cambra del rei.

[102] ACSG, FN, Tàrrega, N II 38, Josep Antoni Terés, *Manual 1823-1825*, fs. 117-118 de l'any 1824. Foren testimonis d'aquell acte de reestabliment els targarins Josep Antoni Terés i Miró, escrivent, i Francesc Cisteró, sastre. El pagès Francesc Gassó no sabia escriure i en el seu nom firmà l'escrivent Terés. El monjo Perelló firmà com a Pau Perelló, sense la *de*.

[103] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1820-1825*, fs. 22-22v. de l'any 1825. Foren testimonis d'aquella procura els targarins Josep Mitjana, prevere, i Pere Alodes, sastre.

[104] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1820-1825*, fs. 28-28v. de l'any 1825. Els testimonis de la procura tornaren a ser Josep Mitjana, prevere, i Pere Alodes, sastre, veïns de Tàrrega.

amb el plet contra els Perelló derivat del plet amb el solsoní Martins.

Una cosa curiosa: durant aquesta època, va ser habitual que Lluís de Çanou firmés les actes notarials simplement com a Lluís Çanou, sense la *de.*

La *Memoria* d'en Collell ens informa que, el 18 de novembre de 1825 (curiosament, el mateix dia i mes que son marit), va morir Josefa d'Olzinelles, la sogra de Lluís de Çanou, la qual havia tingut fins aleshores l'usdefruit dels béns Ponts-Sastre. Va ser en aquell punt quan es va retirar el testament de l'esposa del Sr. Lluís, fet l'any 1800 a instància dels seus pares. Traspassats aquests, acabades per fi les tensions, calia replantejar el tema, sobretot quan hi havia diversos fills vius del matrimoni Çanou-Ponts i l'herència estava ben enfilada. Que la situació canvià radicalment després que els dos pares de la Sra. Maria Josepa haguessin mort ho prova el fet que ella mateixa oblidà completament aquell testament. L'any 1840, vídua ja del Sr. Lluís, no tenia cap record del document ni d'on havia anat a parar.

Morta la mare, quedava llavors el problema de la germana de la Maria Josepa que encara romania soltera, Maria Ignàsia de Ponts i d'Olzinelles. Aquesta germana reclamà els pagaments que al seu favor havia disposat son difunt pare, però el Sr. Lluís i la Sra. Maria Josepa es van fer l'orni, al·legant que calia rebaixar la pensió alimentícia de la germana, «*atendidas las crecidas rebajas patrimoniales*». No arribaren a cap acord.

El 16 de març de 1826, Lluís de Çanou, veí de Tàrrega, atorgà poders a Josep Grases i Arbó, notari i causídic de Barcelona, per tal que li tramités plets.[105] Aquesta iniciativa potser tenia a veure encara amb el litigi contra els Perelló derivat del cas Martins.

El 27 de març de 1826, Lluís de Çanou va demanar una escriptura notarial en què constessin còpies i referències d'unes actes notarials i d'unes àpoques de pagaments de censos i lluïsmes dels anys 1799-1803, relatives a la parcel·la de 14 pórques que adquirí sa difunta tia Anna de Çanou l'any 1803 (el dret de lluir i la propietat plena d'una porció). Segons ell, ho feia perquè en algun moment aquells documents es podien perdre.[106] Com sabem, la parcel·la en qüestió, situada a l'horta de Tàrrega, va ser posteriorment llegada per la tia Anna al Sr. Lluís, però agafada per Francesc de Perelló. Demanant llavors aquella escriptura notarial, el Sr. Lluís potser volia defensar la seva propietat sobre la parada. A canvi de tornar les coses agafades de la mansió Perelló, ell hauria volgut recuperar aquella parcel·la. Intueixo que aquest fou l'acord amb Pau de Perelló.

El 5 de juliol de 1826, els esposos Lluís de Çanou i Maria Josepa de Ponts, veïns de Tàrrega, van tornar a designar procurador. Ell ho va fer en nom d'usufructuari, i ella, en nom de propietària. El designat va ser Josep Castells, parcer de la casa Amat, veí de Piera, al qual encarregaren que cobrés diners en nom d'ells, fins a la quantitat de 1.000 ducats. Si calia, també podria gestionar plets.[107] Queda clar que aquests cobraments s'havien de fer en relació a les propietats Ponts a la zona de Piera, de les quals era pubilla Maria Josepa de Ponts (ella, per cert, firmava com a «Josepa de Çanou y de Pons», mentre el seu marit firmava en aquesta època sense la *de*, una curiosa disparitat que podia ser més que un simple fet anecdòtic).

El 26 de setembre de 1826, el rei Ferran VII va concedir a la família Dou de Barcelona el títol de Nobles de Catalunya i l'ús d'escut d'armes. L'any 1827, els germans Josep Maria de Dou i de Siscar i Francesc de Paula de Dou i de Siscar, cavallers de Barcelona, van fer inscriure aquell títol de Nobles a l'ajuntament de Barcelona, títol rebut en cap del seu difunt pare, Gaietà de Dou i de Tayadella, el qual havia estat nomenat regidor de nombre de l'ajuntament de Barcelona, per temps indefinit, l'any 1819 (morí al cap de pocs anys).[108] Recordem que aquest Gaietà de Dou i de Tayadella era cosí germà dels Çanou targarins.

Quan, l'any 1778, el pare de Lluís de Çanou es va carregar amb dos censals favorables al

[105] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1826-1827*, fs. 38v.-39v. de l'any 1826. Novament, els testimonis foren els targarins Josep Mitjana, prevere, i Pere Alodes, sastre.
[106] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1826-1827*, fs. 39v.-41 de l'any 1826. Foren testimonis d'aquella escriptura Joaquim Torrent i Esteve Cases, escrivents, veïns de Tàrrega.
[107] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1826-1827*, fs. 84-85 de l'any 1826. Foren testimonis d'aquella procura Antoni Lleonart i el prevere Josep Mitjana, veïns de Tàrrega.
[108] FLUVIÀ, Armand de: «Índice de los cargos y empleos del antiguo ayuntamiento de Barcelona. Registro de despachos de 1718 a 1854», a *Aportaciones a la historia económica y social de la ciudad. Documentos y estudios*, Barcelona, Instituto Municipal de Historia, volum XIII, 1964, ps. 262, 266, 268, 270 i 272.

monestir de Poblet (un de 100 lliures, amb una pensió de 3 lliures; l'altre, de 70 lliures i 10 sous, amb una pensió de 2 lliures i 2 sous), no va fer l'acte notarial pertinent. Cinquanta anys després, el síndic de Poblet, que aleshores era fra Francesc Pallerols, va reclamar-lo a Lluís de Çanou, perquè l'obligació censalista no caduqués. El 31 de març de 1828, el Sr. Lluís va fer la corresponent escriptura notarial, obligant-se a seguir prestant els esmentats dos censals.[109]

Aquell any 1828, Lluís de Çanou volia tancar amb una paret un petit pati que tenia al terme de Tàrrega, entre la sèquia dels Molinets i el camí del Pedregal i del Talladell. En fer-ho, agafà una porció de camí i l'ajuntament de Tàrrega li va fer aturar les obres. Per defensar els seus interessos, en Çanou va designar un procurador, Ramon Carreño i Calafell, el qual, el dia 27 de desembre de 1828, va escriure una petició al consistori targarí, especulant que potser el motiu d'haver fet aturar les obres era que, per descuit, no se n'havia demanat permís, i sol·licitant formalment que es poguessin continuar. El 31 de desembre, l'ajuntament va respondre que s'havia fet aturar la construcció d'aquella paret «*no tanto por no haberse avisado segun corresponde, sino aun mas por las quejas y resultancia de que con dicha pared de la parte de acia la villa se estrechaba ó iba à enjustiar mucho dicho camino, de modo que, aunque* [en] *el otro cabo de la pared dicha quedaba el camino correspondiente de veinte y quatro palmos de anchura, acia esta parte iba à reducirlo à menos de dies y seis*». El consistori acordà que en Çanou pogués acabar el mur, però respectant els 24 pams del camí en tot el tram.[110] Aquest incident diu molt de la manera de fer del Sr. Lluís, precipitada i egoista.

El 14 de maig de 1829, els esposos Lluís de Çanou i Maria Josepa de Ponts (ell, en tant que usufructuari; ella, com a propietària) van designar procurador Ramon Sevina, causídic d'Agramunt, encarregant-li que cobrés diners en nom d'ells, fins a la quantitat de 1.000 ducats, i els gestionés plets si calgués.[111] Segurament el tema tenia a veure amb el poble de Pradell, proper a Agramunt, on la Sra. Maria Josepa tenia drets senyorials. En aquell poble, per cert, havia començat una resistència a pagar, cosa que neguitejaria el matrimoni Çanou-Ponts, preocupat per la gradual i imparable disminució de les rendes dels seus patrimonis.

Les designacions de procuradors per cobrar diners i dur plets en nom dels esposos Çanou-Ponts eren contínues en aquesta època, quelcom lògic si tenim present que els seus patrimonis estaven escampats, però també un símptoma evident de la morositat que imperava arreu i de la resistència a pagar els vells drets senyorials per part de poblacions i particulars. El 29 de juny de 1829, el designat va ser Pau Cases, causídic de Cervera, per iniciativa de Lluís de Çanou.[112]

Ramona de Çanou, la germana del Sr. Lluís que vivia a Madrid, tothora vídua, va acabar malament del cap. Considerada boja, fou portada de retorn a Catalunya i internada a l'Hospital General de Barcelona, que es va fer càrrec de tot allò relacionat amb la malalta, sembla que per disposicions superiors. L'any 1830, consta que els administradors d'aquell hospital eren, «*por Real orden*», els encarregats de la tutela i administració de la persona i béns de Ramona de Çanou «*en calidad de demente*». Per mantenir la dona a la institució de beneficència, calia rebre tots els béns que li pertanyien. I aquí hi havia el problema del vell crèdit de 3.500 lliures que li devien cinc pagesos de Verdú des de l'any 1807, un crèdit que no hi havia manera de cobrar. Els administradors de l'hospital barceloní van designar Lluís de Çanou procurador, a fi i efecte que cobrés aquells diners d'una vegada. El Sr. Lluís va delegar la gestió en Ramon Carreño i Calafell, veí de Tàrrega, el qual, com a procurador substitut, disposà les oportunes accions legals contra els verdunins morosos. El 29 de maig de 1830, Francesc Inglés, porter de Tàrrega, va fer constar davant notari que, aquell mateix dia, va anar a Verdú i va notificar als cinc deutors una requisició per exigir-los el pagament d'aquell capital, més els interessos que havia generat (i que només havien estat pagats en part) i les costes judicials. Els cinc verdunins requerits eren els mateixos que havien creat el deute vint-i-tres anys abans: Nicolau Queralt, Blai Botanch, Mateu Huguet, Llorenç

[109] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1827-1829*, fs. 56v.-57 de l'any 1828. Foren testimonis d'aquella escriptura Josep Carreño i Calafell i el fuster Anton Castellà, veïns de Tàrrega.
[110] ACUR, FMT, *Llibre de registre 1828*, document de la part final sense numerar.
[111] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1827-1829*, fs. 69-69v. de l'any 1829. Foren testimonis d'aquella procura Ramon de Rubinat i Francesc Ferrer, escrivents, veïns de Tàrrega.
[112] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1827-1829*, fs. 79-80 de l'any 1829. Foren testimonis d'aquella procura Ramon de Rubinat i Francesc Ferrer, escrivents, veïns de Tàrrega. Com sempre en aquesta època, es va fer constar que la suma cobrada pel procurador no podria superar els 1.000 ducats.

Satorres i Josep Riera i Vidal. Si no pagaven, se'ls amenaçava amb tirar endavant la corresponent reclamació judicial i prendre'ls béns propis a canvi de les quantitats degudes. Es recordava també la instància que anys enrere ja s'havia fet sobre aquell tema al Riera, el deutor capdavanter.[113]

Els problemes per als esposos Çanou-Ponts venien de tot arreu i es van incrementar encara més en els anys 1830-34, quan es produí una nova tongada de plets, tal com ens indica la *Memoria* d'en Collell. Volent posseir massa coses, volent mantenir els drets antics petés qui petés, i disposant de recursos insuficients per complir totes les obligacions contretes, els esposos Çanou-Ponts es veien desbordats per tots cantons.

A Pradell, un pagès anomenat Josep Pujol i Bresolí s'oposava a què el matrimoni Çanou-Ponts, senyors del lloc, poguessin delmar els seus grans en faixes. El 23 de setembre de 1830, els esposos Çanou-Ponts van acudir a l'alcalde major d'Agramunt sol·licitant de ser mantinguts en aquell dret de delmar.

El 16 de desembre de 1830, Maria Josepa de Ponts, actuant amb consentiment del seu marit Lluís de Çanou, va atorgar poders a Ramon Güell, causídic de Cervera, per tal que cobrés 555 lliures i 12 sous dels administradors de la causa pia de Lluís de Ponts, antic bisbe de Solsona, per quatre anualitats dels fruits d'aquella causa pia, que li corresponien. A més, en Güell podria cobrar altres sumes en nom d'ella, mentre no passessin de 1.000 ducats. En aquesta ocasió, la Sra. Maria Josepa va firmar com a «Josefa Çanou y Pons», sense fer servir la *de*, en la mateixa línia del seu marit.[114]

Durant els anys trenta, consta explícitament que el matrimoni Çanou-Ponts visqué a Cabestany. També, però, els trobem en ocasions a Tàrrega.

El 29 de març de 1831, Maria Josepa de Ponts, que aleshores era a Piera, va atorgar poders al seu marit Lluís de Çanou, que vivia a Cabestany, per tal que cobrés diners (fins a 1.000 ducats) i gestionés plets en el seu nom. Encara que en aquella època es trobés a Piera, s'indica que la Sra. Maria Josepa també era veïna de Cabestany.[115]

El 9 d'abril de 1831, Lluís de Çanou demanà a l'intendent de Catalunya de ser exonerat de pagar les pensions d'un censal de 2.000 lliures de valor que havia estat creat el 27 de gener de 1699 per l'ajuntament i els particulars de Tàrrega. La causa pia de Nuix, de Cervera, li reclamava aquelles pensions, però ell al·legava que havia de pagar-les l'ajuntament targarí. Ja s'havia pledejat per aquest tema a l'alcaldia major de Cervera i a l'Audiència. Si més no, aquest contenciós el va guanyar en Çanou.

El 16 d'agost de 1831, de Tàrrega estant, Lluís de Çanou va designar procurador Josep Carreño i Calafell, causídic targarí, encarregant-li les típiques coses: que cobrés diners en el seu nom (mentre la suma no passés de 1.000 ducats) i gestionés plets si calgués.[116]

En el contenciós pel dret de delmar a Pradell, la sentència del 3 de desembre de 1831 va donar la raó a Josep Pujol i Bresolí. Aleshores Lluís de Çanou i Maria Josepa de Ponts van apel·lar a l'Audiència, però aquest plet va quedar aturat el 24 de febrer de 1832.

Cansada d'esperar que sa germana Maria Josepa i son cunyat Lluís li paguessin allò que li pertocava, Maria Ignàsia de Ponts, l'any 1832, va posar plet a l'Audiència contra ells. La *Memoria* d'en Collell en parla amb uns detalls bastant concrets. La Maria Ignàsia exigia que, si no li volien pagar les 900 lliures i el porc de mort cada any, amb els endarreriments corresponents, li paguessin les 13.000 lliures del dot, per poder disposar-ne a la seva plena voluntat; en aquest darrer cas, ella retornaria les quantitats –limitades- que la germana i el cunyat li havien donat durant aquells darrers anys. Els esposos Çanou-Ponts, tanmateix, al·legaven que una rebaixa era necessària, per la pèrdua

[113] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1830-1831*, fs. 51v.-52v. de l'any 1830. Foren testimonis de la declaració del porter Inglés els escrivents targarins Ramon de Rubinat i Francesc Ferrer. Segons l'Inglés, anà a Verdú a les cinc de la tarda; no va trobar Nicolau Queralt i va donar la notificació a la seva dona; la casa de Blai Botanch era tancada i va donar la notificació a la seva veïna Rosa Llobet; no va trobar Mateu Huguet i va donar la notificació a la seva nora; no va trobar Llorenç Satorres i va donar la notificació a la seva néta Antònia Fabregat; no va trobar Josep Riera i va donar la notificació a la seva dona.

[114] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1830-1831*, fs. 122v.-123 de l'any 1830. Foren testimonis d'aquella carta de poders Francesc d'Assís Roca i Bartomeu Bosch, escrivents, veïns de Tàrrega.

[115] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1831-1833*, fs. 108v.-109 de l'any 1833 (referència en aquesta acta notarial posterior).

[116] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1830-1831*, fs. 92v.-93v. de l'any 1831. Foren testimonis d'aquella procura Pau Sales, botiguer de draps, i Bartomeu Bosch, escrivent, veïns de Tàrrega.

patrimonial i els grans pagaments que havien hagut de fer durant la guerra de 1808-14. Els lletrats van donar un dictamen el 31 de desembre de 1832 en què reconeixien que els esposos tenien raó en les seves peticions de rebaixa, però que era millor que no allarguessin el plet i acceptessin el veredicte de la sala. La sentència, que no arribà fins al 13 d'abril de 1833, establí que el Sr. Lluís i la Sra. Maria Josepa haurien de pagar a la Maria Ignàsia, en el termini de deu dies, 985 lliures, i successivament les terces que vencessin anualment; a més, li haurien de pagar l'import de vuit porcs, que li devien pels anys transcorreguts entre 1826 i aleshores, a raó de 33 duros i 4 rals per porc. Els esposos Çanou-Ponts acceptaren aquella sentència i, segons Collell, «*esta providencia se ha ejecutado sucesivamente*».

Havent mort fra Pau de Perelló, Lluís de Çanou, que era l'únic marmessor de Josep Anton de Perelló que quedava viu, reclamà per a la marmessoria el censal de 900 lliures que havien creat els berguedans Compañó i Prat quan van comprar la casa Perelló a Berga l'any 1815. També volia el censal fra Ramon Davesa, que succeí Pau de Perelló en el càrrec de sagristà del monestir de Sant Pau de Barcelona. Calia, doncs, fer un conveni entre tots dos. El 30 de maig de 1833, a Tàrrega, Lluís de Çanou va atorgar poders a Llorenç Collell, advocat de Barcelona, per tal que actués d'àrbitre i amigable componedor, i firmés l'escriptura de conveni en nom seu.[117]

El juny del 1833, Antoni de Perelló, «*hacendado*», el nou amo de l'extens patrimoni Perelló, tenia 28 anys i encara estava solter. Vivia al primer pis del número 5 del carrer d'Escudellers de Barcelona. L'11 de juny, presentà una queixa al capità general del Principat perquè a Tàrrega el volien fer pagar amb motiu de la lleva d'homes que s'havia decretat a tot el país. Al·legà que ell ja pagava per aquest concepte a Barcelona i que no havia de fer-ho «*en ningun otro pueblo*». Per tant, sol·licità a la màxima autoritat que manés a l'ajuntament de Tàrrega «*que no me moleste por el expresado motivo*». Vuit dies després, el 19 de juny, el consistori targarí (segurament consultat pel capità general sobre aquell afer) exposà la seva postura. Les autoritats locals van dir que, malgrat que Antoni de Perelló «*no habite sino á temporadas en la presente villa, tiene en la misma hacienda y casa habierta, habitada por su procurador o mayordomo*», motiu pel qual en Perelló era considerat veí i gaudia dels corresponents avantatges a Tàrrega. Per exemple, les terres que tenia al terme de la vila no pagaven delme a l'ajuntament, un privilegi del qual gaudien els targarins, mentre que sí que pagaven aquell delme els propietaris de terres considerats totalment forans (per aquesta raó se l'anomenava delme de les forasteries). A canvi d'aquests avantatges, en Perelló havia de contribuir a les despeses del comú com els altres veïns. Si volia renunciar a pagar aquestes contribucions locals, no hi havia problema: se'l consideraria un foraster i se li demanaria que pagués el delme de les forasteries, i d'aquesta forma encara hi sortiria perdent.[118] Volem creure que el Sr. Antoni (que, per cert, es casaria aviat) acabà acceptant de pagar per la lleva targarina.

El 17 de juny de 1833, a Tàrrega, els esposos Lluís de Çanou i Maria Josepa de Ponts van atorgar uns altres poders a l'advocat barceloní Llorenç Collell per tal que escripturés i firmés un conveni acordat entre ells, Joan Cardó i Selvas, teixidor de cotó de Barcelona, i Marià Viquer, comerciant de Barcelona, en relació a un cens de 23 lliures i 2 sous anuals que havia adquirit Marià Ignasi de Ponts i Sastre, pare de la Sra. Maria Josepa, l'any 1792, i que llavors rebia ella. Hi havia una discussió sobre les contribucions que s'havien de pagar en relació a aquest cens.[119]

Tot i que la documentació notarial indiqui que Lluís de Çanou vivia a Cabestany en aquesta època, el trobem sovint a Tàrrega fent gestions. Ho hem vist en els exemples anteriors i ho tornem a veure el 19 d'agost de 1833, en què va renunciar als poders que li havia atorgat la seva dona el 29 de març de 1831 i va designar com a procurador substitut Jaume Vidal i Solà, anomenat Tomaset, veí de Piera.[120]

[117] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1831-1833*, fs. 69v.-70 de l'any 1833. Foren testimonis d'aquella carta de poders Francesc Ferrer, causídic, i Francesc Ballester, sastre, veïns de Tàrrega.

[118] ACUR, FMT, *Llibre de registre 1833*, document de la segona part del volum, sense numerar.

[119] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1831-1833*, fs. 81-83v. de l'any 1833. Foren testimonis d'aquella carta de poders (que inclou el text del conveni) els targarins Josep Martí i Francesc d'Assís Roca, escrivents.

[120] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1831-1833*, fs. 108v.-109v. de l'any 1833 (vegeu també fs. 94v.-95 del mateix any). Foren testimonis d'aquella escriptura de substitució Joan Roca, escrivent, i Francesc Ballesté, sastre, veïns de Tàrrega.

La *Memoria* d'en Collell informa que, l'any 1834, un tal Josep Ros, que era col·lector de delmes exempts, va exigir als esposos Çanou-Ponts que li paguessin els delmes exempts de la quadra i terme de Bellpuig i els delmes de Sant Salvador de Cabrera (tot això, a l'Anoia). El 8 de setembre de 1834, van pagar-li aquells delmes per a l'any 1833, però sembla que seguiren resistint-se a ferho de cara al futur.

Durant els anys 1834-39, quan la Primera Guerra Carlina va tenir el màxim auge, Lluís de Çanou, que ja estava encarant la vellesa, simplement va deixar passar el temps. Segons el seu advocat Collell, el Sr. Lluís no va creure que en aquells anys fos convenient tenir litigis, de manera que va deixar que seguissin adormits els que no s'havien solucionat. A més, per seguretat, vivia «*espatriado*» en poblacions en què estigués més protegit de la guerra (no se'ns diu quines van ser aquestes poblacions, però sens dubte es tractava del poblet de Cabestany, i també podem pensar que en algun moment es desplaçà a Piera o a ciutats grans com Lleida o Barcelona). Llorenç Collell, advocat i amic seu, li va recomanar més d'una vegada que fes testament, pels perills de la guerra i per evitar «*dudas y tal vez disputas entre su esposa é hijos*»; Lluís de Çanou el deixava dir, li donava la raó, però «*diariamente variaba de resolucion*» i acabava dient que ja faria el testament quan pogués. Sembla que finalment no el va fer, cosa que no deixa d'estranyar. Per què aquesta imprevisió? Per què aquesta actitud de displicència? Potser per complicar la vida a la seva dona quan ell morís? Com una revenja pel que ella i els sogres li havien fet anys enrere en relació als béns Ponts-Sastre?

Lluís de Çanou i el barceloní Antoni de Perelló no devien atansar-se gaire per Tàrrega durant la Primera Guerra Carlina, tot i els patrimonis que tenien allí. La vila era en una zona oberta i perillosa des del punt de vista militar. De tota manera, la documentació a l'abast ens indica que tots dos hi van anar en alguna ocasió. Per exemple, a les acaballes de l'any 1834.

El 2 de novembre de 1834, Antoni de Perelló i un individu anomenat Josep Ramon de Llorenç (que podia ser son cunyat), tots dos amb residència a Tàrrega aleshores, van designar procurador Antoni Solé, veí de Barcelona, encarregant-li que, en nom d'ells, cobrés diners, gestionés plets i fes concòrdies. Les tals concòrdies s'havien de fer amb creditors o amb deutors, i en Solé hauria de buscar una amigable composició i escollir terceres persones per arbitrar entre les parts cas de no arribar a acords immediats. No es precisa més.[121]

El 17 de desembre de 1834, Lluís de Çanou, que residia a Cabestany però que llavors es trobava a Tàrrega, va atorgar poders a Francesc Miquel i Font, propietari, veí de Manresa, per tal que comparegués davant tribunals eclesiàstics (com el de la mateixa Manresa o el de Vic) i demanés que el Sr. Lluís fos subrogat en la funció d'administrador de la causa pia del canonge Baltasar Rubira; a més, l'apoderat Miquel hauria de cobrar diners en nom seu (fins a la repetida xifra de 1.000 ducats) i gestionar plets si fos necessari.[122]

L'any 1836, Lluís de Çanou, «*abogado y propietario de Tárrega*», va sortir escollit diputat a Corts Constituents per la província de Lleida, a la qual tocaven tres escons. Dels 1.023 electors amb dret a vot a l'esmentada província, van votar 608 a l'agost. Les dues persones més votades van ser Pascual Madoz, amb 343 vots, i Lluís de Çanou, amb 302. Per sortir escollit diputat en primera instància calia treure la meitat més un dels vots emesos (és a dir, 305 en aquell cas), motiu pel qual només Madoz fou proclamat diputat de moment, havent de passar el Sr. Lluís, juntament amb altres, a la segona votació, tot i que li van faltar tan sols tres vots. Les segones eleccions sí que li van permetre ser proclamat diputat a Corts.[123] Prou voldríem saber com li va anar al Sr. Lluís per Madrid i les seves impressions d'aquelles Corts que van confirmar el règim liberal a Espanya i que «pariren» la Constitució del 1837, però no podem dir res sobre aquests extrems. Ni tan sols no tenim clara la postura política del Sr. Lluís en aquesta època. Un home de mentalitat tradicional i conservadora que havia sabut adaptar-se als nous vents liberals? Un simple oportunista? Una

[121] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1833-1835*, fs. 89-89v. de l'any 1834. Foren testimonis d'aquella procura Josep Pla i Sancho i Francesc Ferrer, causídics de Tàrrega.
[122] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1833-1835*, fs. 106-107v. de l'any 1834. Foren testimonis d'aquella carta de poders Francesc Ferrer i Antoni Morera, escrivents de Tàrrega.
[123] *Boletín Oficial de la Provincia de Lérida*, núm. 25 de l'any 1836, 9 d'agost de 1836, full desplegable, i núm. 33 de l'any 1836, 4 d'octubre de 1836, p. 141 del total anual. Pascual Madoz era advocat resident a Viella. El tercer diputat per la província de Lleida va ser Ramon Ferrer, catedràtic de Medicina i Cirurgia, que vivia a Barcelona però que era natural de Lleida. Lluís de Çanou apareix escrit com a Luis Sanou.

persona que volia guanyar diners amb la política? En tot cas, la seva jugada a favor del liberalisme no estava del tot exempta de riscos, perquè la Primera Guerra Carlina seguia amb tota la força i els carlins podien prendre represàlies contra les propietats que els Çanou-Ponts tenien a l'Urgell, la Segarra, l'Anoia, el Bages i el Solsonès.

Tenim la notícia que, durant la tardor de l'any 1837, l'ajuntament targarí es va veure obligat a requisar grans d'algunes cases importants de la vila per garantir el subministrament diari de pa i pinso a les tropes. A cal Çanou, van agafar 23 quintars de blat i 7,5 quintars d'ordi; a cal Perelló, 12 quintars de blat, que pertanyien a un tal Roca de Vilagrassa i que es trobaven al magatzem de la casa.[124]

El 7 d'agost de 1839, a Tàrrega, Lluís de Çanou, en nom seu i de sa esposa, va pagar 1.000 lliures a Maria Martí i Girona, veïna de Tàrrega, procuradora de Pere Moret, comerciant de Barcelona, el qual havia prestat als esposos Çanou-Ponts aquella suma el 29 de maig de 1835. Els esposos Çanou-Ponts tornaven a constar com a domiciliats a Cabestany.[125]

Segons recull la *Memoria* d'en Collell, Lluís de Çanou va morir a Lleida, de manera repentina, el 16 de desembre de 1839. Tenia 63 anys. No se li va trobar cap testament, per més que la seva esposa vídua i l'advocat de la família van fer recerques en aquest sentit. La vídua i el fill gran es van curar en salut fent prendre inventari dels béns del Sr. Lluís.

Algunes dades finals (1840-45)

L'inventari dels béns Çanou es va fer entre el 10 i el 14 de gener de 1840. Com en el cas de l'inventari de 1793-94, no en faig un estudi precís per no allargar aquest treball, i em limito a oferir-ne les dades més destacades, resumidament. Si mai es fes un estudi aprofundit sobre la família, es podria estudiar en detall i comparar-lo punt per punt amb l'altre inventari. Segons el document, Lluís de Çanou, en morir, havia deixat:

- a Tàrrega, dues cases, contigües, amb corral, al carrer d'Agoders (en la petita hi vivia el parcer); 90 lliures en diners i cinc coberts de plata; 8 peces de terra, que en total feien 59 jornals i 8 pórques (una d'aquestes parcel·les era la que estava darrere el convent de Sant Agustí, llegada per la tia Anna i que Francesc de Perelló havia volgut fer seva en el passat);

- a Cabestany, dues cases (gran i petita), contigües, amb corral; una heretat, no detallada, que en total tenia uns 100 jornals aproximadament;

- a Preixana, una casa al carrer del Carreret; un corral al terme; 28 peces de terra, que en total feien 97 jornals i 1 pórca (algunes parcel·les eren al terme veí de Montalbà);

- a Manresa, dues cases (gran i petita), contigües, amb un hort al darrere, al carrer de Sobrerroca; 10 peces de terra, que en total feien uns 26 jornals aproximadament (una de les parcel·les, gran, era al terme de Viladordis);

- al terme de Sant Andreu d'Aguilar, un mas anomenat Farriola, amb una heretat que no va ser detallada;

- a Solsona, una casa al carrer de Llobera; el celler, els vaixells i el cup de la casa contigua, propietat dels Perelló; una heretat no detallada (tot plegat, posseït a carta de gràcia pel preu de 7.500 lliures, pel dot i esponsalici de la difunta Sra. Anna, encara no retornats pels Perelló als Çanou);

- diversos censals, els mateixos, fil per randa, que foren inventariats a 1793-94.[126]

Observem que, en béns immobles i censals, el patrimoni Çanou del 1840 era pràcticament idèntic al del 1793-94, només que una mica augmentat gràcies a les aportacions de la difunta Anna de Çanou, vídua de Perelló (una parcel·la a Tàrrega i els béns Perelló a Solsona). En l'inventari, no s'inclouen els patrimonis Ponts i Sastre, que pertanyien a la Sra. Maria Josepa.

[124] Segarra, *op. cit.*, vol. III, ps. 123-124.
[125] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1837-1839*, fs. 106-107 de l'any 1839. Foren testimonis d'aquella àpoca Ramon Soler, escrivent, i Ramon Farré, perxer, veïns de Tàrrega.
[126] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1839-1840*, fs. 3-13v. Foren testimonis d'aquell inventari, pel que fa a les sessions dels dies 10 i 11, Marià Gigó, estudiant de Lleis de Lleida que aleshores era a Tàrrega, i Ramon Soler, escrivent de Tàrrega; pel que fa a la sessió del dia 14, els trestimonis foren Ramon Soler, escrivent, i Ramon Domingo, pagès, veïns de Tàrrega. Les afrontacions de les cases Çanou al carrer d'Agoders eren: a un costat, la casa dels hereus de Magí Viladot; a l'altre costat, el mur o carrer davant el quarter; al darrere, l'hort dels hereus de la marquesa de la Floresta; al davant, el carrer d'Agoders.

Dels quatre fills deixats per Lluís de Çanou (Josep, Agustí, Francesca i Ignàsia), tota l'herència familiar (que era la suma dels patrimonis Ponts, Sastre i Çanou) havia de ser per al gran, Josep. Però sembla evident que aquest no es va entendre amb sa mare i que ràpidament es preocupà només d'agafar el patrimoni Çanou. El fill segon, Agustí, s'havia espavilat a fer estudis de Dret i a buscar feina a la capital de l'Estat; segons Collell, era «*abogado de la corte de Madrid*»; de tota manera, arran de la mort de son pare voltà per Catalunya, fent costat a la mare vídua contra l'hereu.

Les dues noies Çanou es van casar el 1840 o poc abans. A cadascuna li assignaren un dot de 8.000 lliures (6.000 en diners o terra, 2.000 en diners per a roba). La Francesca maridà un tal Roca. La Ignàsia, Marià Gigó i Arajol, de Lleida, fill de Marià Gigó i Mateu, també de Lleida. Els capítols matrimonials entre Marià Gigó i Ignàsia de Çanou foren fets a Tàrrega el 8 de març de 1840. Els Gigó de Lleida eren una important família d'advocats i polítics.[127]

Aquell mateix any 1840, de Tàrrega estant, la vídua Maria Josepa i son hereu Josep de Çanou, aparentment encara avinguts aleshores, van designar diversos procuradors. El 13 d'abril de 1840, en van designar tres de cop: Josep Grases i Arbó, notari i causídic de Barcelona; Francesc Miquel, anomenat Tarrida, veí de Manresa; i Jaume Vidal, veí de Piera. Encarregaren a tots tres que cobressin diners en nom d'ells (fins a la suma convencional de 1.000 ducats) i fessin actes de conciliació davant de tribunals o gestionessin plets si calgués.[128] El 6 de juliol de 1840, en van designar dos més: Ramon Savina, causídic de Balaguer, i Francesc d'Assís Trilla, pagès natural del poble d'Albió i resident a Ciutadilla. Els encarregaren que fessin actes de conciliació en nom d'ells o gestionessin plets si calgués.[129]

Al setembre del 1840, les autoritats superiors van canviar tot l'ajuntament de Tàrrega, i Josep de Çanou va ser nomenat regidor primer del nou consistori. Tanmateix, ell de seguida demanà de ser exonerat d'aquell càrrec, petició que fou acceptada per la Junta Provisional Governativa de Lleida el 22 de setembre.[130]

El 8 de setembre de 1840, Antoni de Perelló va comprar en pública subhasta dues par-

Aspecte actual de la façana de l'antiga casa targarina del Çanou, a la part alta del carrer d'Agoders. (Fotografia: Oriol Saula. Arxiu Fotogràfic del Museu Comarcal de l'Urgell – Tàrrega)

[127] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1842*, fs. 22v.-27v. (referències en aquestes actes notarials posteriors). CASALS, Quintí: *Polítics de Lleida. El poder local i les seves mutacions a través del temps (1716-1868)*, Lleida, Edicions de la Universitat de Lleida/Diputació de Lleida/Ajuntament d'Alguaire, col·lecció «Josep Lladonosa», 2002, ps. 158, 163, 164, 175, 177, 178, 182, 193, 197, 198, 215, 221, 222, 224, 233, 234 i taules 4, 5 i 6 de l'apèndix final. LLADONOSA, Josep: *Història de Lleida*, Tàrrega, F. Camps Calmet Editor, 1974, vol. II, ps. 667, 682, 695, 696, 714, 721 i 768. GONZALVO, Gener / FERRER, Raimon: «Ignasi Girona i Targa (1782-1867) o l'encarnació empírica d'una tesi de Santiago Rusiñol», *Urtx*, núm. 13, 2000, p. 141.

[128] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1839-1840*, fs. 50-51. Foren testimonis d'aquella triple procura els targarins Ramon Soler, escrivent, i Antoni Castellà, fuster.

[129] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1839-1840*, fs. 81-81v. Foren testimonis d'aquella doble procura els targarins Ramon Soler i Francesc Ferrer, escrivents.

[130] ACUR, FMT, *Llibre de registre 1837-1844*, fs. 12v. i 14 del 1840.

cel·les desamortitzades al terme de Tàrrega, les quals havien pertangut al convent de la Mercè d'aquesta vila. Les dues eren vinyes, amb oliveres incloses. Una era a la partida de Vallmajor, feia 11 jornals i 11 pórques, i tenia 8.300 ceps i 110 oliveres. L'altra, de reg, era a la partida del Pas, al costat del pont de Vilagrassa, feia 4 jornals i 1 pórca i escaig, i tenia 3.400 ceps i 49 oliveres. Foren rematades per 30.000 i 31.000 rals de billó respectivament. Tanmateix, Antoni de Perelló no comprà aquelles dues vinyes per a ell, sinó en nom de Josep Pla i Sancho, veí de Tàrrega, hisendat. La cinquena part del preu es pagà el 17 de novembre de 1840 i l'escriptura de compra es va fer l'endemà, 18 de novembre de 1840. El pagament es va realitzar «*de dinero propio y de papeles de credito del mismo Don Jose Pla, que les entregó para este efecto*».[131]

Tornant als Çanou, com que no es trobava un testament del Sr. Lluís, i com que aquest havia dit anys enrere a l'advocat Collell que havia anul·lat l'usdefruit dels seus béns concedit primerament a la seva esposa en les cartes dotals i que ella havia fet un testament (després retirat), en Collell va haver de tractar aquells temes amb la vídua Maria Josepa. El 20 de novembre de 1840, la dona va ser informada amb precisió del problema i li van encarregar que busqués l'escriptura de revocació de l'usdefruit. Quedà, òbviament, preocupada. Tingué por que hi hagués problemes per gaudir de l'usdefruit dels béns Çanou, i necessitava localitzar el vell testament que ella havia fet poc després de casar-se, i que ja no sabia on parava, per deixar ben arranjada l'herència dels seus propis béns, els patrimonis Ponts-Sastre. L'endemà mateix, 21 de novembre de 1840, trobant-se a Barcelona amb el seu segon fill, l'advocat Agustí, va fer que aquest l'acompanyés a visitar el notari que custodiava les antigues escriptures del notari Planas, buscant el testament que ella va fer el 1800 i que fou dipositat en aquella notaria. Allí els van dir que el testament havia estat retirat l'any 1825. La Sra. Maria Josepa no tenia ni idea d'on podia ser aleshores aquell maleït testament; en realitat, no recordava ni tan sols haver-lo fet.

Per tot plegat, encarregà un informe detallat dels temes legals de la família a l'advocat Collell. Aquest s'hi aplicà amb rapidesa i ganes, però amb poca visió de futur, elaborant el text que reproduïm aquí.

Mentrestant, el barceloní Antoni de Perelló, el rival dels Çanou en aquella època, es trobava a Tàrrega (fins i tot constava amb residència a la vila). El 3 de desembre de 1840, va designar procurador Joan Santamaria, pagès de Berga, encarregant-li diverses coses: que llogués, arrendés o donés a parceria cases, terres, delmes i altres drets, cobrant-ne els ingressos resultants (mentre no passessin del límit convencional de 1.000 ducats); que pogués fer concòrdies amb creditors o amb deutors; que cobrés diners en general (sempre per sota de 1.000 ducats); que fes actes de conciliació davant de tribunals o gestionés plets si calgués.[132] Antoni de Perelló moriria poques setmanes després.

El mes de febrer del 1841, Llorenç Collell va enllestir la seva *Memoria*. Segons afirmació pròpia, fins aquell moment no s'havia trobat cap testament de Lluís de Çanou, ni l'escriptura de revocació d'usdefuit que aquest afirmà que havia fet, ni el primer testament de Maria Josepa de Ponts i Sastre. Per tant, l'advocat barceloní concloïa que, si no hi havia sorpreses documentals de darrera hora, el sentit comú portava a considerar que la Sra. Maria Josepa havia de tenir l'usdefruit dels béns Çanou, que podia testar lliurement amb els béns Ponts-Sastre, i que tota l'herència familiar podia anar sense entrebancs al seu fill gran, Josep. Una conclusió molt optimista, com veurem de seguida.

Per aquelles dates, morí l'«enemic» Antoni de Perelló, que la *Memoria* d'en Collell afirma que va ser enterrat el 9 de febrer de 1841. Com sabem, era l'hereu dels Perelló de l'Ametlla-Tàrrega, i els Çanou-Ponts tenien temes pendents amb ell, incloent uns plets que portaven anys aturats. Aquell hereu Perelló, que sens dubte morí bastant jove, estava casat amb Concepció de Llorens i Gutiérrez, i deixà un fill (Enric) i dues filles (Anna i Concepció). El fill morí petit i l'herència Perelló va ser per a les filles, que

[131] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1842*, fs. 165-166 (referència en aquesta acta notarial posterior). L'escriptura de compra es va fer amb Manuel Fuster, notari de Lleida. La venda fou atorgada per Joaquim Berga, alcalde primer constitucional de Lleida i jutge interí de la ciutat i el seu partit. Les afrontacions de la vinya de Vallmajor eren les següents: a l'est, terres d'Antoni Vidal; al sud, el camí dels Pelegrins; a l'oest, terres de la vídua d'Antoni Monfà; i al nord, el camí de Vallmajor. De la seva banda, les afrontacions de la vinya del Pas eren: a l'est, terres del difunt Lluís de Çanou; al sud i a l'oest, terres de Ramon Puig i Roca, per mitjà d'un camí i de la sèquia; i al nord, la sèquia major, dita de Vilagrassa.
[132] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1839-1840*, fs. 165v.-166v. Foren testimonis d'aquella procura els escrivents targarins Ramon Soler i Francesc Ferrer.

es partiren els gruixuts patrimonis Perelló, però ara aquest tema no ve a tomb.

La vídua d'Antoni de Perelló, Concepció de Llorens, ens apareix a Tàrrega durant l'estiu del 1841, encara que la documentació notarial afirma que era veïna de Barcelona. L'1 d'agost d'aquell any, va fer àpoca de 110 lliures a Anton Cunillera, pagès de Tàrrega, cancel·lant un deute de 149 lliures i 17 sous que aquest tenia amb cal Perelló per vint-i-set pensions d'un censal que s'estaven devent, des de l'any 1815 fins llavors. Les pensions d'aquell censal eren de 5 lliures i 11 sous, i en Cunillera havia de pagar-lo per haver comprat recentment una casa a Tàrrega sobre la qual estava carregat el censal, que s'havia de satisfer a la capella de Nostra Senyora del Loreto, situada al terme de Renau, motiu pel qual el cobraven els Perelló. La vídua, potser desitjosa de tocar diner ràpid, va perdonar la resta del deute.[133]

El 15 de setembre de 1841, Concepció de Llorens va designar procurador Josep Pla i Sancho, causídic de Tàrrega, encarregant-li que administrés tots els seus béns i negocis, en qualsevol lloc que fossin. Hauria de repassar tots els comptes d'anteriors administradors; llogar, arrendar o donar a parceria cases, terres i tota mena de drets; cobrar diners (sense passar del límit convencional de 1.000 ducats); i fer els actes de conciliació o gestionar els plets que calguessin.[134]

El 22 de setembre de 1841, sempre a Tàrrega, la vídua Perelló va prestar 188 lliures i 19 sous, sense interès, a Anton Pont i Castelló i a sa mare Francesca Castelló, veïns de la mateixa Tàrrega. En l'escriptura de debitori, els deutors van prometre tornar-li aquells diners per tot el dia 15 d'agost de 1842, en moneda sonant, no pas en vals reials o en paper, i dur-los a la casa de la creditora a Tàrrega.[135]

El 30 de setembre de 1841, Josep de Çanou i de Ponts, l'hereu de cal Çanou, veí de Tàrrega, va designar dos procuradors: Ramon Carreño i Calafell, causídic de la mateixa Tàrrega, i Antoni Gual, causídic de Cervera. Els encarregà que, en nom seu, duguessin a terme actes de conciliació davant de tribunals, però també podrien gestionar plets si calia.[136]

Un dels problemes de l'hereu Çanou en aquesta època era abonar els dots de les seves germanes Francesca i Ignàsia, que no feia molt que s'havien casat. També havia d'entendre's amb sa mare i amb son germà Agustí, que, cada cop més distanciats d'ell, reclamaven l'aclariment definitiu dels afers econòmics de la família, en especial pel que feia referència al tema de l'usdefruit dels béns Çanou. Potser algunes de les iniciatives legals que practicava tenien a veure amb això. Segurament curt de diners, hagué de recórrer a vendre terra. Així, el 8 de febrer de 1842, de Tàrrega estant, va vendre a carta de gràcia a Pere Arderiu, mestre de cases de Manresa, una peça de terra al terme de la mateixa Manresa, campa i de reg, d'una tinguda de tres quarteres de blat de sembradura. El preu va ser de 2.000 lliures, una part de les quals es donarien als lleidatans Gigó, dintre del procés de pagament del dot d'Ignàsia de Çanou, casada amb Marià Gigó i Arajol. En efecte, l'endemà, 9 de febrer, també a Tàrrega, Marià Gigó i Mateu, sogre de la Ignàsia, va fer àpoca de les 2.000 lliures a Josep de Çanou, reconeixent que aquest li havia donat aquella suma, en part cobrada de mans de Pere Arderiu, el comprador de la parcel·la esmentada.[137]

Les diferències de Josep de Çanou amb sa mare Maria Josepa i amb son germà Agustí van resoldre's a continuació, mitjançant un conveni firmat el 10 de febrer de 1842. Aquest conveni, que hem de catalogar de molt important, perquè solucionava d'una vegada per totes els embolics interns de la casa (deixats pel difunt Sr. Lluís), es va escripturar a Tàrrega, on s'havia traslladat el germà Agustí, que aleshores vivia a Piera amb la mare i que actuà també com a apoderat d'aquesta (perquè, val a dir-ho, sembla que ella no es mogué de Piera). El problema

[133] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1840-1841*, fs. 194-194v. Foren testimonis d'aquella àpoca els habituals Ramon Soler i Francesc Ferrer, escrivents targarins.
[134] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1840-1841*, fs. 244v.-246. Foren testimonis d'aquella procura Francesc Ferrer, causídic, i Agustí Roca, traginer («*arriero*»), veïns de Tàrrega.
[135] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1840-1841*, fs. 268-269. Foren testimonis d'aquell debitori els targarins Ramon Soler, escrivent, i Josep Pla. Aquest darrer devia ser el causídic al qual la vídua Perelló feia pocs dies havia nomenat administrador de tots els seus béns.
[136] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1840-1841*, fs. 275-275v. Foren testimonis d'aquella doble procura Josep Maria Babot, hisendat de Barcelona, i Ramon Soler, escrivent de Tàrrega.
[137] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1842*, fs. 22v.-24v. Foren testimonis de la venda Ramon Soler, escrivent, i Josep Vals (*sic*), mestre de Llatinitat, veïns de Tàrrega. Foren testimonis de l'àpoca el mateix escrivent Ramon Soler i un comerciant targarí anomenat Pere Vidal.

de fons venia del tema de l'usdefruit dels béns Çanou, favorable en principi a la vídua, però que havia estat anul·lat per l'estranya escriptura que els esposos Çanou-Ponts van fer l'any 1801. També hi havia controvèrsia sobre els dots que s'havien de pagar. Per evitar un litigi familiar, els dos germans Çanou van acordar les següents coses:

1) L'hereu Josep pagaria les 5.000 lliures de l'esponsalici que son difunt pare va prometre a sa mare en les capitulacions matrimonials del 1800. El pagament es faria en tres terminis: 2.000 lliures, suma destinada a pagar part del dot de la germana Ignàsia i ja abonada (1.500 lliures, l'1 de novembre de 1841; 500, el dia anterior, 9 de febrer); unes altres 2.000 lliures, a pagar per tot el mes de novembre del 1842; 1.000 lliures, a pagar per tot el mes de novembre del 1843.

2) A canvi de rebre les 5.000 lliures de l'esponsalici, la Sra. Maria Josepa renunciava a l'usdefruit dels béns Çanou.

3) L'hereu Josep hauria de pagar tot el dot de sa germana Francesca (8.000 lliures, de les quals 6.000 serien en diners o terra i 2.000 serien en diners per a roba). Les cartes dotals d'aquesta encara s'havien de fer. La mare, Maria Josepa, quedaria totalment lliure de qualsevol reclamació en aquell tema.

4) En canvi, seria la Sr. Maria Josepa qui pagaria el dot de l'altra filla, Ignàsia. De les 8.000 lliures, aleshores ja n'havia abonades 4.000. Les altres 4.000 les donaria segons els terminis establerts en els capítols matrimonials de la noia.

5) El dot d'Agustí de Çanou seria pagat a mitges per son germà Josep i per sa mare Maria Josepa. Seria un dot de 7.500 lliures, és a dir, de 4.000 duros. Es pagaria amb les mateixes clàusules estipulades als capítols matrimonials de Marià Gigó i Ignàsia de Çanou.

6) L'Agustí i sa mare havien decidit viure separats de l'hereu Josep, «*lucrando cada una de las dos partes* [l'hereu i la vídua] *los bienes suyos propios respective*». Mentre el dot estigués per liquidar, l'hereu donaria a son germà Agustí, cada any, 270 lliures, a pagar en dos terminis, l'1 de gener i l'1 de juliol. L'Agustí ja havia cobrat les 135 lliures del primer termini d'aquell any. La pensió anual de 270 lliures finalitzaria quan l'hereu pagués a son germà els 2.000 duros del dot que ell havia d'abonar, en concepte de llegítima paterna.

7) Les dues parts es van comprometre a no demanar-se res més en el futur, encara que una de les dues descobrís que tenia algun dret més a reclamar. Com a garantia de compliment, l'Agustí va obligar els béns de la seva mare.[138]

Aquest conveni del 10 de febrer equivalia ben bé a una separació familiar i a la divisió de les herències (la Çanou per un cantó, la Ponts-Sastre per un altre). Les optimistes conclusions de l'advocat Collell quedaven molt lluny. Els Çanou-Ponts portaven dècades amb mala maror interna i havien optat finalment per partir peres.

El 31 de març de 1842, Josep de Çanou i de Ponts va tornar a vendre's terra. En aquesta ocasió, un jornal de bosc, amb roures i alzines, que era part d'una parcel·la més gran situada al terme de Cabestany. El comprador fou Magí Porta i Queraltó, pagès de Montoliu. La venda fou perpètua, per un preu de 112 lliures. El comprador Porta hauria de pagar 18 diners anuals de cadastre.[139]

Durant l'estiu del 1842, Concepció de Llorens, vídua d'Antoni de Perelló, veïna de Barcelona, va protagonitzar diversos actes notarials a Tàrrega. L'11 d'agost, atorgà poders a Valentí Moragas, de Barcelona, per tal que la representés en el plet que seguia contra el barceloní Francesc Masanet (no s'explica en què consistia). El 12 d'agost, reconegué que les dues vinyes desamortitzades comprades per son difunt marit Antoni de Perelló l'any 1840 eren en realitat de Josep Pla i Sancho, en nom del qual s'havia fet la compra, i li cedí tots els drets i accions que la família Perelló pogués tenir sobre aquelles. El 5 de setembre, atorgà poders a Francesc Coll, de Barcelona, per tal que representés els seus interessos en una empresa d'aquella ciutat anomenada Colección de Causas Más Célebres i realitzés els cobraments pertinents. L'11 de setembre, atorgà nous poders, en aquesta ocasió a

[138] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1842*, fs. 24v.-27v. Foren testimonis d'aquell conveni Ramon Maria de Jover, advocat, i Ramon Soler, escrivent, veïns de Tàrrega. L'advocat Jover potser supervisà els acords.
[139] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1842*, fs. 74-75. Foren testimonis d'aquella escriptura de venda Ramon Soler, escrivent, i Josep Roca, mestre de cases, veïns de Tàrrega. La parcel·la en qüestió era a la partida de Colldelarca.

Joan Coll i Carcasona, passant de notari de Barcelona, per tal que, així mateix, representés els seus interessos en l'esmentada empresa i realitzés cobraments.[140]

Tornant als Çanou, cal dir que Josep de Çanou i de Ponts es va casar amb Càndida de Padró i de Marimon, d'Igualada, filla de Josep Anton de Padró i de Sobies i de Maria de Marimon. La Sra. Càndida era vídua de Baltasar d'Olzinelles i de Ros, també d'Igualada; degué estar poc temps casada amb aquest Baltasar d'Olzinelles, perquè els capítols matrimonials entre ells es van fer l'1 de juliol de 1841, i l'any 1843 ja la trobem casada amb Josep de Çanou. Els esposos Çanou-Padró van viure a Tàrrega. El 5 de desembre de 1843, tots dos alhora van designar procurador comú Antoni Oms, causídic d'Igualada, encarregant-li que fes actes de conciliació i gestionés plets si calgués. I és que calia recuperar el dot aportat per la Sra. Càndida al seu primer marit i cobrar també la meitat de l'esponsalici promès per aquest.[141]

El 12 de febrer de 1844, el lleidatà Marià Gigó i Arajol, actuant en nom propi i també com a apoderat de son pare, va reconèixer davant notari que els Çanou li havien donat 4.000 lliures, que completaven el pagament del dot de la seva esposa Ignàsia de Çanou.[142]

El 16 de març de 1844, Càndida de Padró va atorgar poders al seu marit Josep de Çanou, per tal que cobrés de Josefa d'Olzinelles i de Ros, veïna d'Igualada, o de la persona a la qual aquesta vengués la casa, 2.550 lliures, degudes per la dita Josefa d'Olzinelles a la Sra. Càndida en concepte de restitució de part del dot que ella havia aportat al seu primer marit, Baltasar d'Olzinelles i de Ros, germà d'aquella, i també en paga de la meitat de l'esponsalici.[143] La gestió igualadina de Josep de Çanou va ser bona, perquè el 20 d'abril de 1844 els esposos Çanou-Padró van fer àpoca a Francesc Martí i Moreig, fideuer d'Igualada, per la suma de 2.550 lliures, pagades per aquest en nom de Josefa d'Olzinelles i de Ros, com a part del preu de 7.100 lliures de la casa que ell comprà a la dona el 15 d'abril de 1844.[144]

El matrimoni format per Josep de Çanou i Càndida de Padró no va ser tocat per la sort. La Sra. Càndida va morir, a Tàrrega, el 24 de setembre de 1844, quan, segons la partida d'òbit, tenia tan sols 35 anys.

El 24 d'octubre de 1844, de Tàrrega estant, Concepció de Llorens i Gutiérrez, vídua d'Antoni de Perelló, va cedir al seu cosí Josep Ignasi de Llorens uns drets d'herència sobre un patrimoni a la Seu d'Urgell. L'acta ofereix informacions sobre aquella família Llorens. Resulta que la tia Maria Eulàlia de Llorens i Peguera, amb el consentiment del marit, Francisco Saravia y Villota, advocat dels tribunals nacionals i veí de Burgos, va fer escriptura pública el 25 d'abril de 1843, atorgant a Josep Maria de Llorens (germà) i a Concepció de Llorens (neboda) tots els drets d'herència que a ella li pertocaven (compartits amb altres) sobre els béns del seu cosí Ramon de Tarragona i Peguera, veí de la Seu d'Urgell, mort intestat. Josep Ignasi de Llorens, fill i hereu de Josep Maria de Llorens, va demanar a sa cosina Concepció de Llorens que li cedís la seva part d'aquells drets d'herència pel que feia a la Seu d'Urgell, a canvi d'una compensació monetària. Potser buscant diners ràpids, la vídua Perelló hi accedí, però només pel que feia als béns de la ciutat i terme de la Seu d'Urgell. Altres béns del difunt Ramon de Tarragona, situats a la Nou, Seró, Ponts i Berga, encara no havien estat avaluats i repartits entre tots els hereus, i la Sra. Concepció no renuncià als seus drets sobre alguns d'aquests altres béns. Cedint els drets de la Seu, rebé de son cosí 1.000 lliures. El traspàs de drets tenia caràcter definitiu i irrevocable.[145]

L'11 de desembre de 1844, Josep de Çanou i de Ponts atorgà poders a Josep Genovés i

[140] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1842*, fs. 160v.-161, 165-166v., 208v.-209 i 218-218v. En tots aquests actes notarials, un dels testimonis sempre fou el mateix: l'habitual Ramon Soler, escrivent targarí. Els altres testimonis, també targarins, variaren: Josep Pla i Sancho, hisendat (en altres llocs consta com a escrivent); Narcís Comas, prevere; i, en dues ocasions, Francesc Ferrer, escrivent.
[141] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1842-1843*, fs. 286v.-287v.; *Manual 1843-1844*, fs. 59-59v. (refererència en aquesta acta notarial posterior). Foren testimonis de la procura del 1843: Ramon Soler, escrivent, i Ramon de Sobies, hisendat, veïns de Tàrrega.
[142] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1843-1844*, fs. 45-46. Foren testimonis d'aquella àpoca Ramon de Jover, advocat, i Ramon Soler, escrivent, veïns de Tàrrega.
[143] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1843-1844*, fs. 59-59v. Foren testimonis d'aquella procura els habituals Ramon Soler i Francesc Ferrer, escrivents de Tàrrega.
[144] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1843-1844*, fs. 66v.-67v. Foren testimonis d'aquella àpoca l'habitual Ramon Soler, escrivent, i Ramon de Sobies, hisendat, veïns de Tàrrega.
[145] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1843-1844*, fs. 225v.-228v. Foren testimonis d'aquella cessió de drets Ramon Soler, Francesc Ferrer i Josep Pla i Sancho, tots ells escrivents de Tàrrega.

Centellas, comerciant de Barcelona, per tal que en nom seu presentés vals reials, negociés amb ells i els vengués, en cobrés els interessos corresponents, i, d'altra banda, cobrés els capitals dels censals que fossin quitats.[146]

El 28 de març de 1845, va morir, a Tàrrega, Antoni de Çanou i de Tayadella, solter, el qual, segons la partida d'òbit, tenia llavors 67 anys. En realitat, aquest cabaler dels Çanou, de vida poc coneguda (fet i fet, tan poc coneguda com la dels seus germans Carles i Francesc), en tenia 65, acabats de fer. Devia viure amb son nebot Josep a cal Çanou.

Dos mesos després de perdre el seu oncle, i quan encara no feia un any que havia quedat vidu, Josep de Çanou, que en aquesta època constava com a hisendat, va preparar el seu nou casament. El 31 de maig de 1845, va atorgar uns nous poders al barceloní Josep Genovés i Centellas, en aquesta ocasió encarregant-li que formalitzés l'escriptura de capítols matrimonials per al matrimoni que tenia previst celebrar amb Guillema de Llinàs i d'Esteve, soltera, veïna de Barcelona. Devia tractar-se d'una noia jove, i sens dubte era òrfena, perquè es diu que depenia de tutors, curadors i administradors testamentaris. La carta de poders resumeix tots els tractes que havien de constar en els capítols matrimonials. La noia rebria un dot de 5.000 lliures per part de la tutela. D'altra banda, rebria de la seva àvia, Antònia Esteve i de Marimon, 500 lliures, diners que també formarien part del dot. Si hi hagués excés de dot, en respondria l'àvia amb els seus propis béns. L'esponsalici que Josep de Çanou faria a sa futura esposa seria de 4.000 lliures. Si la unió no donava fills, el cònjuge que sobrevisqués a l'altre podria demanar 4.000 lliures dels béns del difunt. La Sra. Guillema es podria reservar 1.500 lliures per disposar-ne plenament en testament. Si el Sr. Josep moria primer, la Sra. Guillema tindria l'usdefruit dels béns Çanou, romanent vídua. Si no hi havia fills, la Sra. Guillema, quedant vídua, podria optar per no reclamar el seu dot, ni reclamar les 4.000 lliures de la donació, ni ser usufructuària, i aleshores rebria dels béns Çanou una pensió anual de 500 lliures, pagadora en terces anticipades, la qual s'augmentaria en 200 lliures més si cal Çanou entrés en possessió dels béns Ponts-Sastre; la pensió cessaria si ella es tornava a casar. Si hi havia fills, aquests serien heretats prelativament. Si el Sr. Josep i la Sra. Guillema morien sense haver fet testament, l'hereu seria el fill gran.[147] Els Çanou, com veiem, sempre tan motivats pels aspectes econòmics en les seves unions matrimonials, i per mirar de preveure i detallar tot allò que feia referència a dots i herències.

Hem parlat de Gaietà de Dou i de Tayadella, regidor de l'ajuntament de Barcelona i cosí germà dels Çanou. Els seus fills mantingueren el prestigi de la família. El cabaler Francesc de Dou i de Siscar, nascut a Barcelona el 1819 i mort a Mònaco el 1874, estudià Dret a les universitats de Cervera i Bolonya, es va ordenar sacerdot l'any 1853 i ingressà al monestir de Montserrat l'any 1867. Fou un considerable erudit i traduí diverses obres de l'italià. Els Çanou degueren tractar-lo bastant, però potser no tant com al seu germà Josep Maria, que presumiria de la seva noblesa a Barcelona.

Fos com fos, sembla que els Dou i els Çanou ja havien deixat enrere els seus millors anys. Els bons temps de l'Antic Règim no tornarien. I això també valia per als Perelló.

[146] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1843-1844*, fs. 291-292. Foren testimonis d'aquella carta de poders l'habitual Ramon Soler, escrivent, i Antoni Cases, sastre, veïns de Tàrrega.
[147] ACSG, FN, Tàrrega, N II 41, Ignasi Cases i López, *Manual 1844-1845*, fs. 191v.-193. Foren una altra vegada testimonis d'aquella carta de poders Ramon Soler, escrivent, i Antoni Cases, sastre, veïns de Tàrrega.

Apèndix documental

1841, febrer, 28. Barcelona.

Llorenç Collell, advocat de Barcelona, signa una memòria adreçada a la Sra. Maria Josefa de Ponts, vídua de Çanou, resident a la vila de Tàrrega, amb un resum històric de les herències familiars, dels drets patrimonials que aquesta dona té sobre diverses hisendes i dels plets que s'han dut a terme.

Arxiu Comarcal de la Segarra, Fons de la Cúria del Veguer i del Batlle de Cervera, capsa 57, carpeta 6, quadern de 30 folis titulat Memoria... 1841, *amb un arbre genealògic annex, tot escrit en castellà. Com a criteris de transcripció, i per tal de facilitar la lectura, regularitzo les majúscules i minúscules, desenvolupo determinades abreviatures, separo algunes paraules empegades i afegeixo o elimino alguns signes de puntuació, però en els altres aspectes sóc totalment fidel a la literalitat del text. Les notes a peu de pàgina són les mateixes que apareixen al document original.*

Memoria para Doña María Josefa de Sanou y de Pons, viuda, vecina de la villa de Tárrega, que manifiesta los derechos que ella tiene en los patrimonios de las tres casas de Pons, Sastre y de Sanou, formada por Don Lorenzo Collell, abogado de Barcelona, en el año 1841.

Memoria para Doña Josefa de Sanou y de Pons, viuda de Don Luís de Sanou, vecína de la villa de Tárrega, formada al objeto de saber el estado actual de la sucesion á los patrimonios de las casas reunídas de Pons y Sastre de la villa de Piera, que en el día posehe la nombrada señora, y del patrimonio de Sanou, y los derechos y facultades que la misma tiene en ellos.

1. La nombrada viuda encargó al letrado infrascrito que, siendo muchos años ha abogado de los dueños de las referidas casas, y teniendo en su poder muchos papeles pertenecientes á varios pleytos y otros negocios relativos á la defensa de las expresadas haciendas; é ignorando ella las disposiciones de muchos de los ascendientes de dichas casas, y de consiguiente si era ó no líbre de disponer de tales bienes, creyó que la prudencia dictaba, para la satisfaccion de ella y utilidad de su familia, que se averiguase, en vista de todas las noticias que se hallasen en tales papeles y demas que de palabra ó en escritos se le proporcionasen, ya en escrituras auténticas y, en falta de estas, cópias simples que de algunas se le facilitasen por no hallarse los originales; y en vista de todo se manifestáse como estaba la sucesion á los indicados patrimonios y los derechos que en aquellos tenía.

2. Para orillar tan importante encargo á la presencia de la multitud de papeles en que están diseminadas varias noticias sin órden relativas á dichos patrimonios, y que todo junto presentaba la mayor confusion, y la aumentaba ya la falta de importantes datos, la dificultad de hallarlos, bien que en muchisimas cartas de D. Luís de Sanou se habían hecho enunciatívas de escríturas antiguas, sin que jamas pudiese proporcionar algunas de ellas, y de otras mas recientes, pero que algunas posteriormente han podído encontrarse; y atendídos algunos hechos que verbalmente se han dado á entender, tenindolo todo en consideracion, se creyó que era absolutamente indispensable clasificar la reunion de tantos papeles y noticias, y á este fin se han separado los que pertenecen al patrimonio de Pons y Sastre, y son 11 pliegos señalados de números 1º al 11; y los que pertenecen al patrimonio de Sanou son 3, que tienen los números de 12 al 14; y á mas otro pliego de traslados señalado de número 15, y algun proceso, total 15 pliegos. Estos contienen papeles relativos á objetos distintos, de que se trata con separacion en cada pliego. Cada uno de ellos comprende un arancel cronólogico de escrituras, cartas y demas papeles peculiares del pliego, y tambien el estracto muy diminuto de los pleytos vertídos ó pendientes, y de asuntos estrajuiciales.

3. Metodizado así tan voluminosa reunion de noticias, se ha formado un Arbol Genealogico general, que se estiende á 49 casillas, con arreglo á los datos hasta ahora manifestados, y así en un punto de vísta se ven los sucesores de los indicados tres patrimonios, las disposiciones de varios ascendientes, y como han pasado las haciendas en poder de la mencionada viuda, casílla 39. Con las luces, pues, que suministran tales datos se ha formado la presente Memoria, que comprende la historia de los apuntados hechos y cinco reflecciones legales; y todo pone en claro los derechos y facultades que tiene la espresada viuda en los referidos patrimonios.

1º Ascendientes de la casa de Pons

4. Doña Josefa de Olsinellas, casilla 35, viuda de Don Mariano Ygnacio de Pons, casilla 34, en el pleyto que contra ella siguió D. Narcizo Sans y Rius, que no está en el Arbol, en la Real Audiencia, actuario José Antonio Pich, en 23 noviembre de 1818 presentó un Arbol Genealógico de la casa de Pons, que dijo estaba arreglado á los autos, y comprendía unicamente las 25 primeras casillas como están señaladas en el presente Arbol General que precede á esta Memoria.

5. En 10 abril de 1601, Don Juan Bautista de Pons, casílla 9, confesó tener el lugar y término del castillo del Pradell, síto en la vaguería de Agramunt, esplicando los títulos de su pertenencia, que suben hasta 30 mayo de 1500, fecha del testamento de Januarii Rabassa y de Perellós; y al calendado documento de 1601 se le dá el nombre de ynvestidura.(1)

6. En 11 diciembre de 1602, los hermanos D. Juan Bautista de Pons, casilla 9, D. Martín de Pons, casilla 18, y Doña Guiomar de Pons y Mongay, casílla 10, esposa de D. Juan de Pons, casilla 9, vendieron perpetuamente á D. Jayme de Margalef, que no está en el Arbol, el lugar y término del Pradell por el precio de 7900 l.(2)

7. En 5 diciembre de 1631, D. Juan de Pons, casilla 9, hizo testamento y heredó á su hijo D. José de Pons, casilla 19,(3) y no aparece vinculacion.

8. En 29 julio de 1639, Don José de Pons, casilla 19, hizo testamento ante Francisco Guiu, notario de Agramunt, y se ha pretendído en un pleyto que vinculó sus bienes. Se dice que heredó á su hijo D. Carlos de Pons, que no está en el Arbol.(4)

9. En 11 diciembre de 1644, Doña Maria Comavella, casilla 20, viuda de D. José de Pons, casilla 19, tomó ynventario de los bienes que este dejó, y describió un castillo en Monsonís; y añadió que en un libro de notas se dice que tiene el derecho de luír y quitar el lugar del Pradell y Valldexils.(5)

10. En 6 octubre de 1684, se movió pleyto en la Audiencia, en que D. José de Vega, que no está en el Arbol, dijo que no podia verificarse el fideicomiso de D. José de Pons, casílla 19, á favor de su hijo D. Cárlos de Pons; pidió dicho Vega que se le adjudicase el notado fideicomiso. Con sentencia de 19 junio de 1726, se adjudicó á favor de Doña Mariana de Rius, de Vega y de Pons, que no está en el Arbol, toda la herencia que dejó D. José de Pons, casilla 19, dejandosele la posesion de la mísma, con los frutos percibidos y podidos percibir, pagados primeramente los créditos con sus intereses. Otras providencias se anuncian, que indícan el notado fideicomiso; y se cedió en concordia á Don Carlos de Rocabruna y de Pons, que no está en el Arbol, el castíllo, lugar y término de Monsonís, Foradada y Valldexils; y tambien el derecho de revendicar lo vendido á carta de gracia dentro de los lindes de lo que pertenece á tales lugares, como todo esto se enuncía en la concordia de 6 febrero de 1755.(6)

11. Se ha visto en el número 4 el pleyto que D. Narcizo Sans promovió contra Doña Josefa de Olsinellas, casilla 35, y en el mismo fueron emplazados los consortes D. Luís de Sanou, casilla 38, y Doña Maria Josefa de Pons, casilla 39. La 1ª, casilla 35, en calidad de usufructuaria y tenutaria, viuda de D. Mariano Ygnacio de Pons, casilla 34; Sanou, casilla 38, en calidad de usufructuario del fundo dotal; y Doña Maria Josefa, casilla 39, como á propietaria de los bienes que la dió su padre D. Mariano Ygnacio de Pons, casílla 34; y los mencionados consortes, casillas 38 y 39, habiendo comparecido en dicho pleyto, que principió en 26 junio de 1817, en escrito de 15 junio de 1818 aprobaron y querian tener por alegado cuanto su madre y suegra respective, casilla 35, había deducido y probado en el pleyto. Y aunque la misma madre y suegra en 23 de noviembre de 1818, como se ha visto en el apartado 4, presentó el Arbol Genealógico que abrazaba unicamente las 25 primeras casillas del presente, no obstante que esto fué posteriormente de la comparecencia de los consortes Sanou y de Pons, casillas 38 y 39, nunca se ha contradecído á la sucesion que pintan las 25 primeras casillas, y de consiguiente resulta que Doña Josefa de Pons, casilla 35, y los consortes Sanou, casíllas 38 y 39, están conformes á la descendencia de casa Pons, que manifiestan las 25 primeras casillas. Se advierte esto porque el Arbol que precede á esta Memoria no marca como se ha hecho el traspaso del patrimonio de casa Pons á Don Mariano Ygnacio de Pons, casilla 34, que lo poseyó, ni hasta al presente se ha podído entroncar, ni por dicho D. Mariano, casilla 34, ni por su heredera, casilla 39, á alguno de los comprehendidos en las citadas 25 primeras casillas, pero no se duda que el patrimonio de casa Pons fué pacíficamente posehído por el nombrado D. Mariano Ygnacio, casilla 34, como despues se verá. Y así, aunque el Arbol no presenta como pasó el antiguo patrimonio de casa Pons por alguna de las 25 primeras casíllas á D. Mariano Ygnacio de Pons, casilla 34, no por esto deja de ser verdad que fué este dueño del patrimonio de Pons. En el apartado 23 se verá el fallo y estado actual del notado pleyto.

(1) Pliego 1º, fol. 98 bª.
(2) Pliego 1º, fol. 98.
(3) Pliego 1º, fol. 19 bª.
(4) Pliego 1º, fol. 23.
(5) Pliego 1º, fol. 10.
(6) Pliego 1º, fol. 90.

2º Ascendientes de la casa de Sastre de Piera

12. Don Geronimo Sastre y Pascual, casilla 26, escribano mayor de la Real Yntendencia de Cataluña, adquirió crecída porcion de bienes. Este, en 25 diciembre de 1741 de la Natividad del Señor (pero del año natural de 1740), en poder de José Troch, notario de Barcelona, hizo testamento y dijo que era casado con Doña Maria Font ý Marquet, casilla 27, y que tenía cuatro hijas, á saber: Maria Teresa, casilla 28, casada con D. Geronimo Olsína, casilla 29; Maria Madalena, casilla 31; Maria Raimunda, monja, casilla 32; y Maria Francisca, hermana, casilla 33. (Este testamento en diciembre de 1840 ecsistía en casa Domingo Gibert, notario de Barcelona, como regentando las escrituras del nombrado Troch). El testador, segun la cópia símple del testamento, hereda á Maria Teresa de Olsína y Sastre, casilla 28, su hija; y, si no vivirá, ó vivirá empero á mí heredera no sera, porque no querrá ó no podrá, ó heredera mia será empero morirá sin hijos legitimos y naturales varones ó hembras, uno ó muchos, ó con tales alguno de los cuales no llegará á edad de hacer testamento, en dichos casos y cada uno de ellos substituyo á ella y á mí heredera universal hago é instituyo a Maria Magdalena Sastre, casílla 31, soltera, hija mia, instituyendola heredera universal si vivirá, y, si no vivirá, á sus hijos legítimos y naturales que heredero ó herederos suyos universales habrá dejado. Siguen las substituciones á favor de Maria Raimunda Sastre, monja de la Enseñanza, casilla 32, y de María Francisca, hermana, casilla 33; y, muerta esta, á ella substituye á Maria Magdalena Pascual y Sastre, que no está en el Arbol, y á sus hijos y descendientes legitimos y naturales y de legítimo y carnal matrimonio procreados, no á todos juntos, síno al uno despues del otro, órden de primogenítura entre ellos guardado, en el modo y forma que ha dicho de sus hijas María Teresa y María Magdalena, casillas 28 y 31. Y finída esta descendéncia, heredó á Dios Nuestro Señor.(7)

13. En 16 julio de 1741, los consortes Don Ramon de Llorach y Doña Luisa de Llorach y Margalef, de Calaf, vendieron perpetuamente el castíllo, lugar y termino del Pradell, síto en el corregimiento de Cervera, por el precio de 8800 l., á Doña María Sastre, Font y Marquet, casílla 27, viuda de D. Geronimo Sastre, casílla 26, y á Doña María Teresa Olsina y Sastre, casilla 28.(8)

14. En 25 mayo de 1742, en la confesion hecha por María Font y Marquét, casilla 27, dice que es viuda de Geronimo Sastre, casílla 26, y que Maria Teresa de Olsína y Sastre, casilla 28, es su hija y heredera, y que era casada con Don Geronimo Olsína y Amigó, casilla 29. Y dichas madre é hija hicieron esta confesion.(9) En 1º abril de 1778, Doña María Teresa de Olsina y Sastre, casilla 28, dijo que tenia el lugar y termino del Pradell por los mismos títulos que espresaron ella y su madre, casillas 27 y 28, en su anterior confesion del 25 mayo de 1742, y añade que su madre murió en 9 septiembre de 1769.(10)

15. En 24 abril de 1780, se realizó el desposorio de D. Mariano Ygnacio de Pons, casílla 34, en que se díce que es hijo de D. Juan de Pons Perez de Aguirre, casilla 30, y de Doña Magdalena Sastre, difunta, casílla 31, y lo mismo repitio en su testamento, apartado 21. Y el espresado D. Mariano casó con Doña Josefa de Olsinellas, casilla 35.(11)

16. Teniendose presente los apartados 11 y 15, se entra en conocimiento que el patrimonio de casa Pons fué posehído sin duda por D. Juan de Pons Peres de Aguirre, casilla 30, padre de Don Mariano Ygnacio de Pons, casilla 34; y que este lo recibiría de su progenitor. Tambien se descubre por lo referido en el apartado 12 que Doña María Madalena Sastre, casilla 31, fué hija de D. Geronímo Sastre, casilla 26, y que en su caso era llamada por este heredera del patrimonio de casa Sastre la nombrada Doña María Madalena Sastre, casílla 31. Se ve en el apartado 12 que la 1ª heredera llamada por Geronimo Sastre, casilla 26, fué su primogenita María Teresa Sastre, casilla 28, casada con D. Geronimo Olsina, casilla 29. Se ha advertido en el apartado 14 que esta fue efectivamente heredera de casa Sastre; y como no consta que tuviese hijos la espresada Maria Teresa Sastre, casilla 28, abrió esto sin duda la sucesion del patrimonio de casa Sastre á favor de la nombrada Doña María Magdalena Sastre, casilla 31, la cual enlazó con D. Juan de Pons Peres de Aguirre, casilla 30, ambos padres de D. Mariano Ygnacio de Pons y Sastre, casilla 34. Doña Maria Magdalena, casilla 31, era ya muerta en el año 1780, en que casó su hijo D. Mariano, casilla 34, como se ha visto en el apartado

(7) Pliego 11, fol. 43.
(8) Pliego 1º, fol. 11.
(9) Pligo [*sic*] 4, fol. 68.
(10) Pliego 1º, fol. 9.
(11) Pliego 11, fol. 39.

15. Se dejan, pues, descubiertos los medios que causaron la reunion de los patrimonios de casa Sastre al patrimonio de la casa de Pons, realizada dicha union en la persona de Don Mariano Ygnacio de Pons, casilla 34, por los medios indicados. Ahora queda allanada la duda sobre tal sucesion, que no se había podído aclarar en el dictamen que dió Collell á Sanou en 4 febrero de 1834, de que se hablará en el apartado 28. El mismo D. Mariano Ygnacio, en 22 de octubre de 1804, formó un estado afirmando que sus rentas ascendían á 6333 l. 7 s. 4 anuales.(12)

17. El propio Don Mariano Ygnacio de Pons, casilla 34, tuvo [*a*] Doña María Josefa, su hija, casilla 39, nacída en 25 septiembre de 1782(13) fruto de su matrimonio esplicado en el apartado 15; y antes del año 1800 decía el mísmo D. Mariano en el estado indicado en el apartado 16 que poseía libres sus bienes y que se había purificado en él el fideicomiso de su abuelo D. Geronimo Sastre, casilla 26, como decía haberse declarado en las redenciones del 4 por % de censos que se hicieron á su casa en la Caja de Amortizacion de Barcelona; pero de estos espedientes de redenciones de censos de la casa de Pons ninguno se ha manifestado al infrascrito letrado. Sin embargo de esto resulta la agregacion de los patrimonios de las casas de Pons y Sastre en la persona de Don Mariano Ygnacio de Pons, casílla 34, y cuales han sído los ascendientes del patrimonio de casa Sastre y de la casa de Pons hasta D. Mariano Ygnacio de Pons, casílla 34.

3º Reunion del patrimonio de casa Sanou con los patrimonios de las casas de Pons y Sastre

18. En 13 setiembre de 1800 se otorgaron cartas dotales ante Mariano Cases y Boldú, notario de Piera, á motivo del acordado enlace del doctor en ambos derechos Don Luís de Sanou, casílla 38, con Doña Maria Josefa de Pons, casilla 39. En ellas los consortes D. Mariano Ygnacio y Doña Josefa de Pons y de Olsinellas, casillas 34 y 35, para el caso (verificado) de no tener hijo varon, hicieron á su hija Doña Maria Josefa, casilla 39, y á los que ella querrá, donacion universal de todos sus bienes habidos y por haber, con varios pactos, y principalmente con reserva del usufructo durante la vida de cada uno de los donadores, debiendo mantener á dichos consortes, casillas 38 y 39, y á los hijos que estos tuviesen. D. Mariano Ygnacio, casilla 34, se reservó para testar la cantidad de 18000 l. y, á mas, de poder dotar de 13000 l. á cada una de sus tres hijas: Doña Ygnacia, casilla 40, Doña Raimunda, casilla 44, Doña Ysabel, casilla 41; y Doña Josefa, casilla 35, se reservó para testar 4000 l. Doña Maria Josefa, casilla 39, para el caso de tener efecto la espresada donacion, constituyó en dote todo lo dado, á escepcion de toda la heredad nombrada Casa Grande de San Jayme de Noya, eo de Sasoliveras, junto con la cuadra y castillo dicho de Bellpuig, que es parte de la espresada heredad sita en dicho San Jayme de Noya, y parte en la de Cabrera, y en los terminos de Piera y de Cabrera. Don Luís de Sanou, casilla 38, hijo del Dr. D. José Ygnacio de Sanou, casilla 36, y de Doña Antonia de Tayadella, casilla 37, aceptó el dote referído, que fué lo comprehendído en la donacion esplicada, é hizo donacion á su futura esposa de 5000 l., bajo el nombre de esponsalicio. D. Luís, en el caso de premorír á su esposa, por una particular contemplacion de su matrimonio, deja á esta usufructuaria de todos los bienes de Sanou, conservandose viuda del mismo y durante la vida de ella, y no estrayendo la propia dote, debiendo mantener los hijos que tuviesen á ellos comunes, y jura no venir contra dichas cosas por nínguna causa ó razon. Y dicha Doña Josefa de Pons y de Olsinellas, su futura esposa, aceptó todo esto. Hicieron los consortes Sanou y de Pons un heredamiento prelativo y previnieron finalmente que, en el caso de morir sin haber hecho testamento alguno de dichos consortes, en este caso, y no otramente, ahora por entónces heredan los hijos varones, no todos juntos, sino el uno despues del otro, de grado en grado, órden de primogenitura entre ellos guardado. Y, en defecto de varones, á las hijas en la misma forma. Queriendo que esto sea por mera providencia y no heredamiento puro y absoluto, sino unicamente en el caso espresado de morir los futuros consortes, ó el otro de ellos, sin haber hecho testamento. Como todo así se lée en las calendadas cartas dotales.(14) En 13 de setiembre de 1800 se desposaron D. Luís y Doña Maria Josefa Sanou y de Pons, casillas 38 y 39.(15)

19. Ya se ha notado en el apartado 16 que las rentas anuales que tenía D. Mariano de Pons y Sastre, casilla 34, de sus patrimonios eran de 6333 l. 7 s. 4 en 22 octubre de 1804, y mediante el referído enlace de los consortes Sanou en el año de 1800 quedaron agregadas las rentas de dichas casas de Pons y

(12) Pliego 4, fol. 19.
(13) Pliego 11, fol. 41.
(14) Pliego 4, fol. 21.
(15) Pliego 11, fol. 40.

de Sastre al pingüe patrimonio de Sanou en el modo convenido en el apartado 18, ascendiendo la renta anual de este á unas 5000 l. en tiempos regulares. Mas la creacion del noveno decimal en el año 1801,[a] del diezmo esento[b] y, en 1805, la facultad de poder redimír en vales reales los censos ý otras cargas[c] ocasionó las redenciones de varios censos y otras rentas que sufrió la casa de Pons, esplicadas en parte en el dictamen del letrado infrascrito y de otro abogado que dieron á los consortes Sanou y de Pons, casillas 38 y 39, en 31 diciembre de 1832.[d] Posteriormente se renovaron varias de las antiguas contribuciones, unas bajo los nombres primitivos y otras bajo nombres modernos, y el origen y progreso de varias de ellas se ven esplicadas en el proyecto de la Historia de la Real Hacienda, compuesto por órden del gobierno.[e] Todo lo que causó una decadencia patrimonial en las casas, especialmente de Pons y Sastre. Y en parte lo notó tambien ya D. Mariano de Pons y Sastre, casilla 34, en el estado ya citado en el apartado 16. Esta rebaja mas estensamente la esplicó D. Luís de Sanou en el numero 14 de su instruccion de 22 julio de 1825, pliego 3º, fol. 2, en que dice haberse disminuhido por mas de 4000 l. la renta de casa Pons desde el año 1800; y en otra instruccion que dió en 5 febrero de 1833, pliego 4º, fol. 74, nota tambien rebajas de las rentas de Pons y Sastre.

20. Don Mariano de Pons, casilla 34, en el estado de sus rentas citado en el apartado 16, reconoció ya las rebajas de ellas, no obstante de haber sucedído á su abuelo Geronimo Sastre, casilla 26, y díjo que era libre de sus bienes; y añadió que nada había enagenado; lo que espresó despues de haber notado su esplicada renta, que gozaba en 22 de octubre de 1804. Pero á pesar de todo esto hizo la disposicion siguiente:

21. En 16 julio de 1806, D. Mariano Ygnacio de Pons, casilla 34, hizo testamento ante Ygnacio Plana y Fontana, notario de Barcelona, y dijo que era hijo de los mísmos padres ya referidos en el apartado 15.[16] Y usando de las facultades ya espresadas en el apartado 18, hizo la manda de 13000 l. á cada una de sus tres hijas, Doña Maria Ygnacia, Doña Ysabel y Doña Raimunda de Pons, casillas 40, 41 y 44, colocandose en matrimonio, pudiendo disponer de ellas del modo que allí previene. Despues dispuso los alimentos que debían darse á sus tres hijas en los casos allí marcados, y un cerdo de muerte de peso 80 libras carniceras; que, en el caso de ser colocadas dos de dichas tres hijas, deberá la promogenita, casilla 39, ó el que posea los bienes del testador, pagar á la soltera anualmente 900 l. y el cerdo de muerte notado, y los muebles y ropas que señala; previno que, en caso de contradiccion ó de demora del pago de dicha pencion á las solteras, puedan estas percibir el legado de las 13000 l. sin aguardar su colocacion matrimonial, [*y*] pueden disponer libremente de ellas. Continua hacer otras prevenciones para que sus tres hijas tengan los alimentos que en varios casos ordenó. Heredó, no teniendo hijo varon, á su hija Doña Maria Josefa, casílla 39, y, si muere sin hijos legítimos y naturales, la substituye á Doña Maria Ygnacia, casilla 40; y sigue substituyendo las demas hijas en el modo que alli esplica, lo que se omíte referir, por tener hijos varones y hembras, algunos mayores de edad, la primogenita primera llamada, casilla 39, comunes á esta y á su marido D. Luís de Sanou, casilla 38, cuales hijos son D. José, D. Agustín, Doña Francisca y Doña Ygnacia, casillas 45, 46, 47 y 48, y esta ya casada con Gigó, casilla 49. Este testador murió en 18 noviembre de 1808.[17]

22. En 4 febrero de 1813, Doña Raimunda de Pons, casilla 44, desposó con D. Tomas Marimon, casilla 43;[18] y en 7 marzo de 1813 se hicieron cartas dotales, de que se hablará en el apartado 24. Doña Ysabel de Pons, casilla 41, matrimonió con D. Francisco Castells, casilla 42,[19] en 15 febrero de 1814.

23. Se ha visto en los numeros 4 y 11 el pleyto que D. Narcizo Sans y Rius empezó en el año 1817 contra Doña Josefa de Pons, viuda, casilla 35, pretendiendo Sans que el castillo, lugar y termino del Pradell era vendido á carta de gracia; y visto el pleyto, con informe que hizo Collell para los consortes Sanou de fecha 26 junio de 1818,[f] que manifestó le-

[a] Notas 5 y 14, tit. 6, lib. 1º, Novisima Recopilacion.
[b] Nota 13 sobre la ley 17, tit. 6, lib. 1º, Nov. Recop.
[c] Ley 24, tit. 15, lib. 10, Nov. Recop.
[d] Cuaderno de dictamenes de Collell, numero 145.
[e] Licenciado D. José Cobarrubias hizo este proyecto, que se lée en el tomo 10, fol. 20 de la *Obra de los mejores diarios Literarios* que se publícan en Europa. Vide el papel de observaciones del abogado Collell de 4 febrero de 1834, señalado de numero 152 en el pliego de sus dictámenes dado á Sanou.
[16] Pliego 4, fol. 5.
[17] Pliego 3º, fol. 32 bª.
[18] Pliego 3º, fol. 20.
[19] Pliego 4º, fol. 46 bª.
[f] Pliego de ynformes de Collell, señalado dicho informe de numero 76.

galmente que era infundada tal pretencion, porque la venta fué perpetua, y, en consecuencia, que Sans no tenia ningun derecho, con real sentencia de 3 julio de 1818 se declaró que deben absolver, como absuelven, á Doña Josefa de Pons, casilla 35, y á los consortes Sanou, casillas 38 y 39, de la presente ynstancia de Sans. En 9 del mísmo julio, Sans suplicó de la calendada sentencia, en 7 de febrero de 1822 paro su curso pendiente la instancia de suplicacion. Lo que se nota para gobierno de la heredera Doña Maria Josefa de Sanou y de Pons, casílla 39.

24. Se ha evidenciado en el apartado 22 que en 1813 se casaron los consortes Don Tomas y Doña Raimunda de Marimon y de Pons, casillas 43 y 44. Ellos en sus cartas dotales de 7 de marzo del mísmo año[20] acordaron lo que les parecio en vista del dote de 13000 l., que Doña Raimunda de Pons, casilla 44, constituyó en dote á su esposo Marimon, casilla 43. Este, en 17 mayo de 1825, acudió á la Audiencia, actuario Francisco Rámis, y pidió que Doña Josefa de Pons y de Olsinellas, viuda, casilla 35, y los consortes Sanou, casillas 38 y 39, fuesen condenados á pagarle 7000 l. á complemento del dote de 13000 l. Y siguió el pleyto hasta 15 de octubre de 1825. En el mismo apartado 22 se ha dicho el enlace de Doña Ysabel de Pons con D. Francisco Castells, casillás 41 y 42; y se díce que el mismo Castells reclamó el pago de 5500 l. á complemento de las 13000 l. que Doña Ysabel de Pons le constituyó en dote. Mas estas pretenciones de Castells, casilla 42, y de Marimon, casilla 43, ambos vecínos de la villa de Esparraguera, yernos de Doña Josefa de Pons y de Olsinellas, casílla 35, propuestas contra esta y los consortes Sanou, casíllas 38 y 39, fueron amistosamente terminadas, y cobraron sus reclamados créditos dotales con fincas del patrimonio de las casas de Pons y Sastre.

25. En 18 noviembre de 1825, murió Doña Josefa de Pons y de Olsinellas, casilla 35.[21] Doña Ygnacia de Pons, soltera, casilla 40, muertos ya sus padres, casillas 34 y 35, quizo que se cumpliese por los consortes Sanou, casillas 38 y 39, el pago de los alimentos que la señaló su padre, que están ya descritos en el apartado 21. Sobre cuanta debia ser la pencion alimenticia, atendidas las crecidas rebajas patrimoniales, ya indicadas en los apartados 19, 20 y 24, los consortes Sanou creían que debía rebajarse la pencion alimenticia, pero estrajuicialmente nada se ajustó.

26. En 30 de octubre de 1832, Doña Ygnacia, casilla 40, acudió á la Audiencia, actuario Manuel Tomas, pidiendo que los consortes Sanou la pagasen la pencion alimenticia de 900 l. y el cerdo de muerte anuales, y, en caso de resistencia, las 13000 l. de dote, de que podía disponer libremente, y á mas los atrasos de la descríta manda, abonando las partídas de censos que decía haber ya percibido. Los letrados dieron el dictamen en 31 diciembre de 1822 [*sic; 1832?*] á los consortes Sanou, ya notado en el apartado 19, y teniendo presente la rebaja patrimonial causada tambien por la guerra de la Yndependencia desde los años 1808 á 1814, en que se ecsigieron tantos pagos iguales ó semejantes á los notados en dicho apartado, opinaban que era equitativa una rebaja de dicha pencion alimenticia, pero que, atendida la naturaleza de esta y lo prevenído en caso de oposicion, era prudente que los consortes Sanóu se allanasen á pagar lo que la Real Sala fallase. Esta, en real auto de 13 de abril de 1833, declaró que los consortes Sanou y de Pons pagasen dentro diez dias á Doña Ygnacia 985 l. y sucesivamente las tercias que vencieren anualmente, y á mas el importe de 8 cerdos que debian haber entregado desde 1826 hasta el presente, á razon de 33 duros 4 reales. Esta providencia se ha ejecutado sucesivamente. Y tal es el estado actual de las casas de Pons y Sastre de Piera relativamente á las disposiciones calendadas de sus ascendientes.

27. Si bien D. Mariano Ygnacio de Pons, casílla 34, dijo que nada había enagenado de sus bienes, como se ha advertído en el apartado 20, pero no por esto dejaron de rebajarse sus rentas, no solo por las causas referídas en los apartados 19, 20, 24 y 26, sí que tambien á motivo de pleytos.

28. Efectivamente el mismo D. Mariano, casilla 34, acudió á la Real Yntendencia de Cataluña, actuario Vicente Gibert, para que le mantuviese en el goce de su molíno aceytero de distrito forzoso que tenia en Piera, en que le perturbaba José Poch. Y con auto de 3 de octubre 1795 se declaró que no estaba bien probada li [*sic*] intencion de dicho Pons y se absolvió á Poch del juicio.[22] Don Mariano Ygnacio, casilla 34, acudió á la Audiencia, actuario Francísco Maspons y Ros, contra los regidores del Pradell sobre la posesion de diezmar y pacer hierbas del mismo lugar, y se declaró á favor de Pons la posesion con auto de 16 enero 1790, pero con sentencia de 14 noviembre de 1791 se absolvió á las dos partes de la observancia del juicio, y que hasta declararse otra cosa en

[20] Pliego 3º, fol. 21.
[21] Pliego 4º, fol. 43.
[22] Pliego 2º en el estracto de dichos autos.

juicio de propiedad fuese mantenído Pons en la declarada posesion. En 4 mayo de 1793, se firmó una concordia, reconociendose por los particulares del Pradell en Pons el derecho de diezmos, sin decir el modo.[23] En la Real Audiencia, actuario por Don Tomas Moragas Ramon Taxonera, y en real auto del 21 de febrero de 1831, mandó que Línes pagase á los consortes Sanou los censos de 23 l. 2 s. desde 27 julio de 1814 hasta 3 de octubre de 1829, y por ellos 350 l. 14 s. 8, lo que prueba que Doña Josefa de Pons y de Olsinellas, casílla 35, viuda del citado D. Mariano de Pons, casilla 34, no habia sido solícita en cobrar esta renta parcial.[24] Este negocio originó la duda estrajuicial de si debía la casa de Pons pagar las contribuciones de este censo, y por convenio de Pedro Cardó, que vendió á D. Mariano Viqué, del comercio de Barcelona, la parte mayor del primitivo censo, de la que es porcion el censo parcial de 23 l. 2 s., los consortes Sanou aprobaron el convenio de estos en escritura de 17 junio de 1833, en cuya virtud la casa de Pons no debe pagar contribucion alguna por dicho cénso.[25] En 23 de septiembre de 1830, los consortes Sanou acudieron al alcalde mayor de Agramunt pidiendo que fuesen mantenidos en la posesion de diezmar los granos en fajas en el lugar y termino del Pradell, en el modo que allí lo esplicaron, á lo que se opuso José Pujol y Bresolí, labrador del mismo lugar. Y cón sentencia de 3 diciembre de 1831, se absolvió á Pujol de la demanda de los consortes Sanou. Estos consortes apelaron de la sentencia, y avocada la causa para la Audiencia, actuario Ramon Sampons, paró esta á los 24 febrero de 1832.[26] En 5 septiembre de 1829, D. Luís de Sanou escribió á su letrado de Barcelona que Vicente Suñer, tendero de lienzos de Martorell, en 11 abril de 1784 se había encargado de pagar á la casa de Pons dos censales, juntos de precio 300 l., pencion 9 l.; no espresó la deuda de penciones. Quería asegurar el censal, que se acudiese al concurso de acrehedores hecho por Suñer, pero despues avisó que Doña Ygnacia de Pons, casílla 40, había dicho que no se instare á Suñer porque estaba ya inteligenciada del asunto.[27] En el año 1834, José Ros, colector de diezmos esentos, instó de los consortes Sanou y de Pons, casillas 38 y 39, que le pagasen los diezmos esentos de la cuadra y termino de Bellpuig, y sus diezmos sitos en S. Salvador de Cabrera; y para evitar atropellamientos con que se les amenazaba, pagaron con protesta, para el año 1833, 2 cuarteras trigo y 1 cuartera 1 cortán cebada. Y se efectuó el pago en 8 setiembre 1834. Sobre esto Collell dió á Sanou el dictamen de 4 febrero de 1834, ya indicado en el apartado 16.[g] Allí se hallaba á menos el entroncar como debia Doña Maria Josefa de Sanou y de Pons, casilla 39, con D. Geronimo Sastre, casilla 26, lo que hizo suspender el presentar el recurso que en hecho y en derecho se habia estendido.[28] Pero ahora, en vista de cuanto se deja esplicado en el apartado 16, parece que puede seguirse por Doña María Josefa Sanou y de Pons, casílla 39, el proyecto de ecsimirse de tal pago. Teniendose presente los otros 3 pleitos referidos ya en los apartados 23, 24 y 26, se ve que 7 son las causas que ha tenído que seguir la casa de Pons, y que solamente son finídas 4, á saber: una contra Poch; otra contra Cardó, apartado presente; otra contra Marimon, apartado 24; y otra contra Doña Ygnacia de Pons, casilla 40, apartado 26. Y son todavia pendientes: 1ª contra Sans, apartado 23; 2ª contra los regidores de Pradell, pues á pesar de la concordia se escitó otro pleyto contra Pujol, como acaba de espresarse. Y hay pendientes los dos asuntos estrajuiciales contra Suñer y sobre esencion de diezmos esentos, ya indicados. No se ha hecho mérito del pliego 7, pues consíste que en el año 1825 los consortes Sanou entregaron á su letrado papeles por si pudiesen ser útiles para los negocios pendientes de casa Pons[29] en Barcelona. Este es el estado de los derechos litigiosos y pretenciones que ha tenido la casa de Pons y Sastre segun los indicados 11 pliegos de papeles que paran en poder del infrascrito.

29. Por lo que corresponde á negocios radicados en los dueños de la casa de Sanou, se halla que en 10 enero de 1821, ante el alcalde de la villa de Tárrega, actuario D. Mariano Térez, Don Tomas Martins y Bordons de Solsona abrió pleyto y emplazó á D. Luís de Sanou, posesor á carta de gracia de una pieza de tierra de cabida 4 jornales, plantada de varios arboles, sita en el termino de Solsona, cerca del camino que va á Santa Madalena, y se ofreció á Sanou el precio de 626 l. 1 s. para que las aceptase y firmase la re-

[23] Pliego 10.
[24] Pliego 5º en el estracto.
[25] Pliego 6.
[26] Pliego 8.
[27] Pliego 9.
[g] Legajo de dictámenes de Collell. Y dicho dictámen es de numero 152.
[28] Pliego 11.
[29] Pliego 7.

venta. Sanou emplazó á D. Francisco de Perelló para que le defendiese como á eviccionario. Y con sentencia de 20 de julio de 1825 se condenó á Sanou que firmase reventa a dicho Martíns de la finca y que acepte Sanou la cantidad de 600 l. y las contribuciones satisfechas por la finca, y salvandose á Sanou el derecho de pedír de Perelló la indemnizacion. Sanou en 21 julio apeló de la senténcia. Martíns en 28 noviembre de 1825 se emposesionó de la descríta pieza de tierra, no obstante la apelacion. Sanou en 30 setiembre de 1825 acudió á la Audiencia, actuario D. Ygnacio Texidor, y, venídos los autos del ordinario, Sanou en 24 enero de 1827 dijo que había muerto D. Francisco de Perelló y pidió se emplazase á su hijo y heredero D. Antonio Perelló de Barcelona; y habiendo comparecido paró el curso de la causa en 3 mayo de 1827, y no consta que Sanou haya cobradas las dichas 600 l., y decía que estaban aquellas depositadas, y está despojado de la finca. En 9 febrero de 1841 fué enterrado el referido D. Antonio de Perelló.(30) En el año 1824, Don Pablo y D. Francisco de Perelló de Barcelona comparecieron en la Audiencia, actuario originario D. Francisco Daura y ultimamente D. Francisco Mas, diciendo que con otros eran nombrados abaceas [*sic*] de D. José Antonio de Perelló en testamento de 14 diciembre de 1807, y otro albacea D. Luís de Sanou. Doña Ana de Perelló y de Sanou inventarió los muebles y efectos de su marido, ya nombrado, testador. Y dicen que Sanou se apoderó de tales efectos en el año 1811, y píden que les dé cuentas de los mísmos y se los entregue, y que sea citado. Sanou en 2 abril de 1824 compareció, y en 27 mayo del mismo año pidió que fuese absuelto de la demanda de los albaceas y que redimiesen los adversantos la heredad que tenía en Solsona D. José Antonio Perelló y efectos por el precio de 7500 l. de la venta á carta de gracia hecha á dicho Sanou. En 29 julio de 1824 paró esta causa: en ella se indican hechos que interesaban á Sanou tambien como albacea de su tia Doña Ana de Perelló, que murió en 18 febrero de 1811. Tampoco se terminó mediante un compromiso la otra duda sobre un censal de precio 900 l., si pertenecía ó no al albaceazgo ó á D. Ramon Davesa, monge sacristán de San Pablo de Barcelona.(31) Sobre esta duda el letrado infrascrito dió un dictamen en hecho y en derecho en 21 julio de 1833.(h) En 9 abril de 1831, D. Luís de Sanou acudió al yntendente de Cataluña para que le ecsonerase del pago de pensiones de un censal de precio 2000 l., creado en 27 enero de 1699 por el ayuntamiento y particulares de Tarrega, actuario de dicho espediente D. Mariano Llobét y Baixeras de Barcelona. A este espediente se reunieron los autos seguidos ánte el alcalde mayor de Cervéra y otros seguídos en la Audiéncia. Y en vísta de todo Sanóu quedó exonerado del pago de las penciones del descríto censal, debiendolas pagar el ayuntamiento á los administradores de la causa pia de Nuix de Cervera, que los reclamaba de Sanou en dichos espedientes; y así se cumplió.(32)

Lo notado en los apartados 28 y 29 pone en claro que de la casa de Pons hay dos pleitos, y de la casa de Sanou, otros dos, en que no ha recaído el fallo final. Bien que los dos últimos pendientes corresponden á la casa de Sanou, quien los defendía en calidad de albacea, y que llegó á ser el ultimo cabasalero, como se ve en el dictamen calendado en la cita señalada de letra g. Tal fué el origen y progreso de los referidos negocios contenciosos de las nombradas 3 casas viviendo los respective ascendientes de las mísmas, de cuyos dueños ya se ha hecho merito. Si bien se hallan para fallarse definitivamente 4 de los indicados pleitos, procede sin duda principalmente de la guerra ultima sobre la sucesion á la corona de España que ha durado siete años, á contar desde el año 1834 á 1840, todos inclusíve, y durante tales vicisitudes políticas no creía D. Luís de Sanou prudente seguir litigios; y con mas razon habiendose hallado en la precision de vivir espatriado en las poblaciones en que él y su familia pudiesen estar mas libres de las fatales consecuencias de una siempre destructora guerra civil, la cual precisó á Sanou á colocar tambien sus papeles en los varios puntos de la provincia que ofrecian mayor seguridad. Y como la direccion de los 3 patrimonios estava casi todo á su cargo, su esposa y familia tranquilamente descansaban en el manejo que principalmente el tenia de los bienes y defensa de cualquier controversia.

31. En 16 diciembre de 1839 murió repentinamente Don Luís de Sanou en Lérida,(33) sin habersele hallado disposicion alguna testamentaria, habiendo dejado dos hijos y dos hijas, casillas 45, 46, 47 y 48. El letrado infrascrito, que era condiscipulo de leyes, amígo y abogado del nombrado D. Luís de Sanou, si bien mereció que este le hablase

(30) Pliego 12.
(31) Pliego 13.
(h) Pliego de dictámenes de Collell, abogado, señalado de numero 148.
(32) Pliego 14.
(33) Pliego 4º, fol. 105. Carta de Doña Maria Josefa de Pons, casilla 39, á Collell.

confidencialmente del arreglo de una disposicion testamentaria, y por mas que se hiciese entender á D. Luís que debía disponer prontamente de sus cosas, por ecsigirlo asi no solo la incertitud de la muerte, el bienestar de su familia, sí que tambien los muchos peligros mortales con que amenazaba la cruel guerra que se estaba sufriendo, no se logró jamas que formalizase testamento alguno, porque reconocía las muchas dificultades que hallaba, las que le ponían en la mayor perplecsidad, y que diariamente variaba de resolucion. Y por mas que se le persuadise [*sic*] que todas las circunstancias familiares y patrimoniales le constituían en la situacion y necesidad de hacer una disposicion para evitar tambien dudas y tal vez disputas entre su esposa é hijos, penetraba bien Don Luís el fondo de justicia y de verdad que tenían tales reflecciones francas y amistosas de un íntimo condiscípulo, pero siempre concluía que ya haría testamento; mas no fue así, pues ni el infrascrito letrado ni la viuda de Sanou han podído adquirír la menor noticia de tan deseada disposicion. Y todo esto se nota porque hace presumír que no se hallará disposicion testamentaria del propio D. Luís.

32. Doña Maria Josefa de Sanou y de Pons, viuda, casilla 39, y su hijo primogeníto Don José de Sanou y de Pons, casilla 45, luego de haber fallecído su marido y padre respective Don Luís de Sanou, casilla 38, tomaron ynventario de los bienes del difunto, y no tiene presente la viuda las calidades con que cada uno lo tomo, segun lo refirió esta al infrascrito letrado. Este, ecsaminando los papeles, ha hallado que el mísmo D. Luís de Sanou, en la ynstruccion de 22 julio de 1825,[34] numero 7 de la misma, dice (hablando de sus cartas dotales de 1800, ya estractadas en el apartado 18) que el usufructo de sus bienes, que constituyó á su esposa Doña Josefa viniendo la muerte de Don Luís, fué anulado poco despues con otra escritura por las mismas partes contratantes, pero no calenda su fecha ni nombra el escribano que lo autorizó. En el numero 26 de la misma ynstruccion, entre otras cosas, acabando de hacer mérito de sus cartas dotales, se lee: «Que habitando su esposa con sus padres, sin intervencion de su marido, firmó un papel, que ignora en que consíste, aunque opína que será alguna disposicion testamentaria». El mismo Don Luís, en otra carta de 5 septiembre de 1826,[35] dice que su esposa otorgó poderes á Francisco Borés para retirar el testamento de ella (Borés era procurador de la Audiencia de Barcelona). En otra carta de 26 diciembre de 1826,[36] dice Don Luís que dicho procurador Borés habia retirado el testamento de su esposa.

33. En 21 noviembre de 1840, Doña Maria Josefa de Sanou, viuda, y su segundo hijo D. Agustín de Sanou, casilla 46, abogado de la corte de Madrid, hallados en Barcelona, pasaron á la casa del escribano Planas para averiguar si dicha Doña Maria Josefa de Sanou había entregado su testamento al referido Planas, ahora difunto; y el que regentaba las escrituras de este escribano les contestó que hallaba anotado que en el año 1800 Doña Josefa, referída, había entregado al espresado Planas su testamento, pero que este se había retirado en el año 1825, sin hallarse escríto quien lo retiró. La nombrada viuda no tiene memoria de tal testamento, ni menos de su paradero. Añade Doña Josefa que en el año 1825 cree que vivía en el lugar de Cabestany; y asegura que no recuerda de haber hecho disposicion alguna testamentaria, y así mucho menos de haberlo mandado retirar.

34. La narracion histórica hasta aquí estendída forma un cuadro que presenta cuales han sído los ascendientes de las tres casas de Pons, de Sastre y de Sanou, comprendídos en el citado Arbol Genealógico, y que disposiciones, así entre vivos como en muerte, hicieron varios de ellos; pero es notable que no se han facilitado al infrascrito ynventarios que habrían patentizado la consistencia de los bienes que integraban los tres distintos patrimonios; y entonces se habría visto que bienes quedaban sujetos á las respective disposiciones de los que fueron dueños de ellos; solamente en el apartado 9 se hace mérito del ynventario tomado en 11 diciembre de 1644 por Doña María Comavella, casílla 20. El asunto, pues, conduce ya á bajar á la aplicacion de los hechos descrítos y á deliberar si las notadas disposiciones de los que fueron dueños de tales patrimonios han hecho pasar estos libres á Doña María Josefa de Sanou, viuda, casílla 39, ó que facultades y derechos tiene la misma sobre aquellos bienes. Para resolver una duda de tanta importancia y trascendencia se harán las siguientes reflecciones.

4º Primera refleccion sobre el patrimonio de casa Pons

35. Don Juan de Pons, casílla 9, se ha visto en el apartado 5 que fué el primero que tenía el lugar y termino del Pradell en el año

[34] Pliego 3º, fol. 2.
[35] Pliego 13, fol. 2.
[36] Pliego 12, fol. 19.

1601, y en consecuencia pertenecia á la casa de Pons; pero en el apartado 6 se halla que dicho Juan de Pons, con su esposa y hermano, casillas 9, 10 y 18, en el año 1602 lo vendieron perpetuamente á D. Jayme de Margalef. De consiguiente, el nombrado D. Juan de Pons, en su testamento de 1631, apartado 7, ni el heredero de este, D. José de Pons, casílla 19, en su testamento de 1639, apartado 8, podian disponer del lugar y termino del Pradell; tampoco podía notar Doña María Comavella, casilla 20, en su ynventario de 1644, apartado 9, que entre los bienes que dejó su marido Don José de Pons, casílla 19, ecsistiese el derecho de luir y quitar á Pradell, pues que ya lo habia enagenado perpetuamente su padre D. Juan de Pons, casílla 9. Por esto en el pleyto notado en los apartados 11 y 23 la casa de Pons defendió la calendada venta perpetua de Pradell. Por mas que en el apartado 10 se incinúe haberse pretendído que D. José de Pons, casilla 19, en su testamento de 1639, apartado 8, instituyese un fidecomiso, jamas podia comprehender el lugar y termino del Pradell, porque no lo poseía por estar dismembrado de la casa de Pons; y así la disposicion que se pretende fideicomisaria de Don José de Pons, casilla 19, no puede perjudicar en nada á Doña María Josefa de Sanou y de Pons, casilla 39, por lo que mira al pleno dominio que tiene y goza en el dia del lugar y término del Pradell, aunque haya sido de D. Juan de Pons, casilla 9.

36. Se ha advertído en el apartado 34 no haberse manifestado otro ynventario que el calendado en el apartado 9 de los bienes que dejo Don José de Pons, casilla 19, y por esto se ignora la consistencia de los otros bienes que formasen el patrimonio de la casa de Pons, y de aquí es que unicamente se habla precisamente de Pradell, que lo tuvo y lo enagenó D. Juan de Pons, casílla 9. Verdad es que Pradell en el año 1741 fué adquirído por las madre é hija María Font y Marquét, casílla 27, viuda de D. Geronimo Sastre, casilla 26, y por Doña María Teresa Olsína y Sastre, su hija, casílla 28, por la compra que hicieron de él á los consortes D. Ramon de Llorach y Doña Luísa de Margalef; pero entonces ya no era propiedad de Pons, síno de los vendedores Llorach. Y si lo posee en el dia Doña María Josefa de Sanou y de Pons ya no es como á finca que deríve de la casa de Pons, sino como á propiedad que entró despues, y se ha conservado en el patrimonio de casa Sastre, unída á la casa de Pons, como se ha evidenciado en el apartado 16. No se pierde de vísta que los bienes inventariados que dejó Don José de Pons, casílla 19, apartado 9, pasaron á D. Carlos de Rocabruna en virtud de la concordia calendada en el apartado 10. Por consiguiente, se ignora cuales eran las otras fíncas que componían el patrimonio que formaba precisamente la casa de Pons antes de unírse á la casa de Sastre. Pero siempre resulta que el lugar y termino del Pradell que poseyó antiguamente D. Juan de Pons, casílla 9, lo tiene ahora Doña María Josefa de Sanou y de Pons, no como á finca procedente de Don Juan de Pons, casílla 9, ni del heredero de este, D. José de Pons, casílla 19, en virtud de disposicion alguna testamentaria ó entre vivos que estos hayan hecho y que alcancen á agraciar á la misma, sino que disfruta de él originariamente en virtud de los títulos calendados en los apartados 13, 14 y 16. El negocio conduce ya á indagar que dominio ó derecho tiene Doña María Josefa sobre el patrimonio de casa Sastre, y se verá en la siguiente.

5º Segunda refleccion sobre el patrimonio de casa Sastre

37. Este patrimonio parece que parte fué adquirído por Geronimo Sastre, casílla 26, y cuanto dejó en el dia de su fin está sujeto á su testamento, calendado en el apartado 12; y parte fué comprado por las madre é hija Maria Font y Marquet, casilla 27, viuda de Geronimo Sastre, y por la hija y heredera de estos María Teresa Sastre, por nupcias Amigó, casilla 28, en la conformidad ya esplicada en apartado 13; y que confesaban tenerlo adquirido por los titulos indicados en las confesiones notadas en el apartado 14.

38. Por lo que mira á los bienes que dejó D. Geronimo Sastre debe atenderse la testamentaria disposicion del mísmo; y meditada esta no hay duda que por los medios descritos en el apartado 16 todos los bienes adquirídos por D. Geronimo Sastre pasaron á reunirse á D. Mariano Ygnacio de Pons, casílla 34.

39. Por lo que respeta á los bienes propios de las madre é hija ya nombradas en el apartado 37, convendría saberse si estas hicieron ó no testamento, y lo que en este se hubiese ordenado, ó bien si entre vivos se desprendieron del todo ó parte de su propiedad, ya que no aparece ynventario, ni de cuanto ellas tenían en el dia de su muerte, ni de lo que habian recibído de su marido y padre respective Don Geronimo, casílla 26. Mas como no se duda que el lugar y termino del Pradell, adquirído por ellas en el año 1741, apartado 13, pasase á Don Mariano Ygnacio de Pons, casilla 34, el cual, como á posesor del mismo, en el año 1790 ganó un pleyto en la Audiencia, apartado 28, esto convence que Pradell, propiedad de dichas madre é hija Sastre, pasó tambien al mísmo D. Mariano Ygnacio de Pons, nieto de D. Geronimo Sastre, casílla 26, y de Doña Maria

Font y Marquet, viuda del mismo Don Geronimo Sastre; y que la parte del dominio de Pradell que tendría Maria Teresa Sastre, por nupcias Amigó, por haberlo comprado junto con su madre, pasaría tambien á D. Mariano Ygnacio de Pons, sobrino de la mencionada Maria Teresa Sastre. Por esto y demas referido en el apartado 16, se ve que Pradell, poseído por las mencionadas madre é hija y su marído y padre respective D. Geronimo Sastre, casílla 26, entró á la casa de Pons y se vió todo reunído en D. Mariano Ygnacio de Pons, casilla 34. Convence la legitimidad de los títulos con que entraron los bienes de casa Sastre á la casa de Pons el ver la prolongada serie de años que cuenta la reunion de estos patrimonios y la pácifica [*sic*] posesion con que han disfrutado hasta el presente, y gozan en el dia los que han sido y son propietarios de los mísmos.

40. Doña María Josefa de Sanou y de Pons es en el día dueña de las haciendas que los componen, y los bienes que dejó D. Geronimo Sastre, casílla 26, sujetos al testamento que este ordenó, apartado 12, parece que la quita la libertad de disponer de ellos libremente, atendidas las razones ya descrítas en el apartado 16. Así tambien opinó el mismo Don Mariano Ygnacio de Pons, casilla 34, diciendo que era libre de sus bienes antes del año 1800, en que hizo las cartas dotales de su hijo, como se advirtió en el apartado 17. Conviene, pues, ahora ecsaminar como ha adquirido los patrimonios de Pons y Sastre Doña Maria Josefa, viuda de Sanou, y si los títulos de su adquisicion la privan ó no de la indicada libertad de disponer de ellos, y esto es el objeto de la siguiente.

6º Tercera refleccion sobre si Doña María Josefa de Sanóu, viuda, puede disponer libremente de lo que su padre la dió en sus cartas dotales y testamento

41. Se deja evidenciado en el apartado 17 que D. Mariano Ygnacio de Pons y Sastre, casilla 34, decia que era libre de los bienes que tenía antes del año 1800, epoca del enlace de su primogenita Doña María Josefa, casílla 39. Las cartas dotales de esta, analizadas ya en el apartado 18, convencen que su padre hizo donacion universal á su primogenita y á los que ella quisiese, traspasando á esta toda la propiedad de sus bienes, reduciendose á un símple usufructuario mientras viviese, y el mísmo usufruto reservó para su esposa, casílla 35. Habiendo tenído efecto tal donacion, fué la donataria dueña de la propiedad de dichos bienes desde el momento de la donacion, que fué en 13 septiembre de 1800, porque no tuvo hijo varon el donador. La muerte de este, acaecida en el año 1808, apartado 21, y la de Doña Josefa, casilla 35, su esposa, en el año 1825, apartado 25, consolidaron el usofruto que se habian reservado durante su vida natural de los bienes dados á la propiedad que disfrutaba ya su hija donataria; y esta, desdel [*sic*] fallecimiento de sus progenitores, tiene el dominio pleno de los patrimonios de las casas de Pons y Sastre reunidas. Y para todo esto la sirven de título las calendadas cartas dotales y testamento, apartado 21.

42. En estas el donador se reservó para testar 18000 l. Su padre en su testamento heredó á la mísma primogenita, casilla 39, de dicha cantidad, y solo en el caso de morír ella sin hijos la dió substituta. La llamada heredera tiene los 4 hijos nombrados en el apartado 31. De consiguiente, queda cerrada la puerta á las substituciones en las espresadas circunstancias. Siendo, pues, libre de sus bienes D. Mariano Ygnacio de Pons, casílla 34, pudo darlos, como los dió, á su hija Doña María Josefa en sus cartas dotales; y de las 18000 l. reservadas para testar, las adquirió la mísma hija como á heredera testamentaria del mismo padre; y así es dueña de los patrimonios de Pons y Sastre, que los tenia ya reunidos su padre y los dió despues á su hija, parte entre vivos, y completó despues lo restante en la conformidad ya esplicada en los apartados 18 y 21.

43. Si bien Doña Maria Josefa en sus cartas dotales hizo com su marído un heredamiento prelativo, esto no tiene en el dia lugar, porque no ha habido mas que un matrimonio de dichos consortes, y los 4 hijos notados en el apartado 31 son nacídos del mísmo enlace; y en el dia no se halla verificada la condicion de dos enlaces y de hijos de distintos matrimonios de los referidos consortes. Y por esto no obsta actualmente á Doña Maria Josefa tal estipulacion de sus cartas dotales.

44. Es innegable que en las mismas capitulaciones pactaron tambien los consortes Sanou y de Pons que, queriendo prevenir el caso de morir sin haber hecho testamento, viniendo este caso, y no otramente, ahora por entonces heredan los hijos varones, no todos juntos, sino el uno despues del otro de grado en grado, órden de primogenitura entre ellos guardado; y en defecto de hijos, á las hijas en la mísma forma. Esta prevencion vino de molde á D. Luís de Sanou, que murió sin sabersele disposicion alguna testamentaria, como se ha advertido en el apartado 31, y para él obra de lleno tan juiciosa prevencion. Mas Doña María Josefa de Sanou y de Pons, que ha sobrevivido á su esposo y que puede hacer testamento, haciendolo no le sirve de embarazo alguno se-

mejante prevencion para disponer de los bienes de casa Pons y Sastre del modo que mejor la parezca. Lo que conviene á esta es disipar toda duda que podria escitarse en vista de lo que contienen los apartados 32 y 33, pues la interesa sobre manera saber si otorgó ó no ya en 1800 el testamento que allí se indíca; porque, si fuese cierto su ecsistencia, lo habría hecho muy joven y no teniendo todavia hijos. Tal vez fué otorgada con cláusulas derogatorias, las que podrían desvirtuar otra disposicion posterior; esto es nuevo motivo que precisa mas averiguar la ecsistencia de tal testamento.

45. Con efecto Doña María Josefa nació en 25 septiembre de 1782, apartado 17, casó en 13 septiembre de 1800, y de este mismo dia son sus cartas dotales, apartado 18. Desde el dia de su nacimiento á su enlace discurrieron 17 años, 11 meses y 18 dias, y tal era la edad en que se dice que hizo testamento, pues lo entregó en el año 1800, segun lo referido en el apartado 33. En el dia, la misma Doña Josefa tiene la edad de 58 años y se halla viuda con 4 hijos, y con el pleno dominio del patrimonio de casa Pons y Sastre. Y todas estas circunstancias son bien distintas del tiempo en que se díce otorgó testamento. Ya pues que no se acuerda ni si lo otrogó ni menos de su contenído, y aunque fuese cierta tal entrega, siendo tan diverso el estado de cosas familiares y patrimoniales, dicta la prudencia que Doña María Josefa de Sanou y de Pons no imite á su esposo en morír sin disponer de sus bienes, y evitar que no tenga efecto la prevencion indicada en los apartados 18 y 44. Ahora está bien libre de impedír los efectos de tal prevencion, pues de todo lo deducído resulta que puede disponer como quiera de sus bienes, y esta libertad está cimentada principalmente en sus títulos de adquisicion, que son la donacion y testamento de su padre, apartados 18 y 21. Pasemos ahora á ecsaminar que derechos tiene la viuda, casilla 39, en el patrimonio de su marido, y se verá en esta.

7º Cuarta refleccion. Derechos de Doña María Josefa, casílla 39, en los bienes que dejó su esposo Sanou

46. En el apartado 18 se ha esplicado que D. Luís de Sanou en sus cartas dotales dijo que en el caso de premorír á su esposa, por una particular contemplacion de su matrimonio, da á la mísma el usufruto de todos sus bienes, conservandose viuda del mismo durante la vida de ella, no estrayendo su dote, debiendo mantener á los hijos comunes; y juró no venír contra dichas cosas por ninguna causa ó razon. Y su futura esposa aceptó esta promesa.

47. Se ha vísto en el numero 32 que D. Luís de Sanou dijo que esta promesa del usufruto fué anulada poco despues de sus cartas dotales con otra escritura por las mismas partes contratantes, pero no calenda la fecha de tal revocacion, ni que notario autorizó esta, ó si fué con escritura pública ó privada. Sorprendida la viuda Sanou de tan inesperada revocacion, de la cual no conserva noticia alguna, é informada de tal dato en 20 de noviembre de 1840 por medio de la instruccion de su esposo calendada en el apartado 32, quedó encargada en dicho dia 20 de noviembre de averiguar si ecsistía ó no tal escritura de revocacion; y han discurrído 3 meses, que no se ha dado noticia alguna al infrascrito de si se realizo ó no la nulidad del usufruto. Se ha dicho tambien en apartado 32 que la viuda Sanóu y su hijo primogenito tomaron ynventario de los bienes de Sanou sin tener presente la viuda las calidades bajo las cuales cada uno lo tomó, y es regular que esta lo haría en calidad de usufructuaria y tenutaria, y su hijo primogénito, en calidad de propietario, ambos del patrimonio de Sanou.

48. Es preciso tambien saber de positivo si se anuló ó no la promesa del espresado usufruto, pues no es presumible que, siendo Don Luís doctor en ambos derechos y abogado, ignorase la legislacion que ríge en la materia. Sabría que el derecho municipal[1] anula la escritura pública de diminucion, derogacion ó en perjuicio de heredamiento ó donacion anteriormente hecha en tiempo de noces por cualquier persona, prohibiendo que notario alguno la pueda recibir. Habiendo, pues, dado en sus cartas dotales el usufruto del patrimonio de Sanou á su futura esposa en el caso de premorír á ella, como se ha verificado, y que esto lo hizo por especial contemplacion de su matrimonio, que díjo no vendría contra tal promesa por ninguna causa ó razon, en tanto que juró cumplir todo esto, ¿como es posible que tal marido fuese un notorio infractor de su promesa, y con mas razon siendo esta jurada? Era tambien preciso que debia preceder á la revocacion la absolucion del juramento, y para lograrla era necesario la preecsistencia de causas justas y probadas que inclinasen al juez eclesiastico á conceder una justa absolucion. Ninguno de estos antecedentes hasta ahora se manifiesta. Conservandose, pues, la viuda revestida de las demas calidades que previno su esposo para ser usu-

[1] Constitucion 1ª, tit. 2, lib. 5, vol. 1 de Promesa de Dot, fol. 354.

fructuaria, debe gozar del usufruto, porque las Constituciones de Cataluña prohiben revocarlo siendo dado en cartas dotales. Ningun escribano podia autorizar la nulidad del notado usufruto, segun el codigo de este Principado. Luego mas debe creerse que D. Luís sabría esto, y lo observaria, que pensar que lo infringiria. No ignoraba tampoco que su promesa debía cumplirse, como es terminante en el derecho.[j] Estaria cerciorado que el marído y la muger deben aposesionarse de lo que se dieron; y que durante el matrimonio, aunque el marído lo administre todo, no puede vender, enagenar ni empeñar lo dado á la muger.[k] Si ecsistía tal revocacion, el marído habría intentado desvirtuar un usufruto que tal vez sin la promesa de gozarlo su esposa no se habría realizado tal enlace; y resultaria hecho un engaño á su consorte, prevaliendose de la menor edad de ella. A pesar de todo esto, Don Luís dice que revocó el usufruto, apartado 32. Por ahora no consta probado que lo hiciese, ni es regular que ni su esposa ni los padres de esta consintiesen en ello, como afirma D. Luís que lo hicieron, pero ni escritura pública ni privada se muestra que justifique la figurada nulidad. Sin embargo, ya que está de por medio esta revocacion en la misma conformidad que afirma el esposo, entremos á averiguar si, aun en el caso de haberse revocado el usufruto contractual, habría perdído la viuda el usufruto que la ley municipal la concede. Para descidir [*sic*] esta duda conviene recordar la ley que dispone que la viuda honesta y que cuyda bien de sus hijos tenga la subsistencia de su marido.[l] Otro texto añade que, muerto el marido, la muger incontinenti posea los bienes de aquel. Y despues del año del luto hace suyos los frutos hasta que sea satisfecha de su dote y esponsalicio, pero debe ella tomar ynventario.[ll] Otra constitucion añade que, sin otra aprehension corporal, la viuda posea los bienes de su marido, porque la ley la tranfiere, dicha posesion, sin ministerio de persona alguna; y puede intentar el remedio de despojo contra otro que posea tales bienes.[m] El remedio de despojo reintegra luego al despojado; y nadie puede privar de la posesion que el derecho dá á uno sin infringir abiertamente las leyes que protejen al despojado.[n]

49. A la vista, pues, de tan terminantes leyes, que conceden el usufruto de los bienes del marído á la viuda de este que reune todas las calidades que la favorecen para ser agraciada y protegida de tan solida legislacion, que no consta que jamas la haya renunciada la viuda, y no puede creerse que esta deje de ser amparada de unas leyes que prodigan tan estraordinarios privilegios a favor de ella, los contratantes, para ser validas sus convenciones, es precíso que se arreglen al derecho vigente en el tiempo de otorgar aquellas, pues que los pactos de los particulares no pueden derogar el derecho público; y si son hechos contra las leyes espresas, son núlos. La legislacion se hizo para la utilidad pública, la cual no puede anonadarse por ajuste de particulares; luego D. Luís no pudo hacer un contrato contra la constitucion de promesa de usufruto citada en el apartado 48; en el caso negado de haberlo realizado legalmente, su revocacion habría de limitarse al usufruto contractual, pero nunca estenderse al usufruto ó tenuta legal, que tiene la viuda, del cual ni tal vez se hablaría en la figurada escritura, ni podia en un convenio particular destruir las leyes generales religiosamente observadas en este Principado, que dán el usufruto á las viudas que reunen los requisitos que previenen las citadas Constituciones de Cataluña.

50. No se contentaron los legisladores de agraciar á la viuda con el mero usufruto: la dieron tambien la posesion de todos los bienes de su esposo, cual usufruto formal y posesion de ellos lo adquiere en el mísmo instante que entra á la viudez. Los que tenían las riendas del gobierno la dieron tambien el remedio de despojo, del que puede valerse contra cualquiera que osare perturbarla en el goce de tan singulares derechos y prerrogativas. Apreciendo [*sic*], pues, como dijo Don Luís en sus cartas dotales, á su esposa y que, por especial contemplacion a ella, la prometió el usufruto, jurando que no lo revocaría, es preciso para creér lo contrario ver la misma formal revocacion, ó no dar ascenso á tal ecsistencia; es necesario suspender el juicio hasta que aparezca el documento de nulidad que dijo Sanou en el apartado 32. Entonces se veria que razones tendría D. Luís para tal inesperada revocacion. Si su esposa y suegros convinieron en ella, se notaría en que términos fué concebida tal nulidad. Hasta ahora no se ha visto que la esposa hubiese dado motivo á un acto tan estraordinario de agravio que la hi-

[j] Ley 1ª, tit. 1º, lib. 10, Novísima Recopilación.
[k] Partida 4ª, tit. 11, ley 7ª; y la ley 1ª, tit. VII, lib. 10, Novísima Recopilación, De las donaciones, pag. 32.
[l] Usage 1, tit. III, lib. V, vol. 1, p. 354.
[ll] Constititucion [*sic*] 1ª, tit. III, lib. V, vol. 1, Disolt lo matrimoni, p. 354.
[m] Constitucion 2ª, tit. III, lib. V, vol. 1.
[n] Leyes 1ª y II, tit. XXXIV, lib. XI, Novisima Recopilación, p. 300.

ciese indígna del usufruto tan pingue anualmente del patrimonio de Sanou, á tenor de lo dicho en el apartado 19. Un juicio imparcial no sabe aquietarse en este conflicto de derecho y de razon. Mas siempre que aparezca la verdad, que es el objeto de todo juicio, se juzgará con tino legal, ilustrados los interesados de la resplandeciente luz con que ella se presente; y hasta que esto se verifique, todo lo espuesto dá á porfía el usufruto del patrimonio de Sanou á la viuda de D. Luís, y á mas el esponsalicio de 5000 l. descríto ya en el apartado 18. Solo falta ahora atender á quien corresponde en el dia la propiedad del patrimonio de Sanou, y se manifestará en esta.

8º Quinta refleccion: sobre á quien pertenece la propiedad de los bienes de Sanou

51. Lo que se deja referído ya en los apartados 18, 43 y 44 sobre lo estipulado en las cartas dotales, especialmente sobre heredamiento de los respective bienes que tenian los consortes D. Luís y Doña María Josefa de Sanou y de Pons, pone en claro que D. José de Sanou y de Pons, hijo primogenito de los cuatro ya notados en el apartado 31, es heredero del patrimonio de Sanou. Basta atender sus estipulaciones hechas para los casos allí prevenídos y lo que ha ocurrído de no hallarse testamento de Don Luís de Sanou. Y en este caso estaba nombrado por heredero del patrimonio de este nombre el primogenito de los referidos consortes; y no habiendo, pues, la menor duda que el espresado D. José, casilla 45, es el primero que nació, su primogenitura le abrió la puerta á la sucesion de todo el patrimonio de Sanou, atendidas las razones, especialmente del apartado 44.

52. De esto nacería el ynventario que tomó con su madre, como se deja advertído en el apartado 32. El lo haria en calidad de propietario de los bienes de Sanou, y su madre, en calidad de usufructuaria y tenutaria de los mísmos. Y si así lo hicieron, el uno no habría perjudicado al otro, pues se ha visto en la 4ª refleccion, que comprehende los apartados 46 al 50, que mientras viva la madre viuda, revestída de todas las cualidades para gozar de tal usufruto de Sanou, su hijo primogénito deberá contentarse de la nuda propiedad del patrimonio paterno. Mas cuando venga el caso de premorír la madre á su primogenito, entonces el usufructo formal del patrimonio de Sanou se consolidará con la propiedad del patrimonio de este nombre y el primogenito será *pleno jure* heredero del patrimonio de Sanou.

53. Se dice esto porque hasta al presente no se han visto otras disposiciones de los ascendientes de la casa de Sanou sobre la sucesion universal de esta herencia que las cartas dotales hechas por D. Luís de Sanou, ya calendadas en el apartado 18, y con arreglo á estas debe juzgarse, no apareciendo otro documento ó razon que legalmente las deje sin efecto. Don Luís creía ser libre de disponer de sus bienes, y siendo esto así, es innegable que su primogenito es heredero del patrimonio de Sanou, y tendrá plena su propiedad si sobrevive á su madre, usufructuaria del mismo. De consiguiente, solo D. José de Sanou y de Pons, primogenito, es en el dia heredero del patrimonio de Sanou, en virtud de lo pactado en las cartas dotales de su padre y de haber muerto este sin testamento.

54. Epilogando, pues, lo comprehendído en la presente Memoria, resulta demonstrado que la série de los descrítos hechos indican los varios ascendientes que han poseído separadamente los patrimonios de las tres casas de Pons, Sastre y de Sanou; los contratos y disposiciones testamentarias de algunos posesores de aquellas haciendas, reunidas despues la de Pons y de Sastre en D. Mariano Ygnacio de Pons, casilla 34; y agregadas posteriormente estas dos á la tercera, que es Sanou, en Doña Maria Josefa de Sanou y de Pons, casílla 39: á saber, de la de Pons y de Sastre en calidad de plena propietaria, y de la de Sanou como á usufructuaria; pero de la nuda propiedad de Sanou es dueño ahora D. José de Sanou y de Pons, casilla 45; que la espresada Doña María Josefa de Sanou y de Pons puede en testamento disponer libremente de los bienes de las dos casas reunídas de Pons y Sastre; que no haciendolo, sucedería á este patrimonio su hijo primogenito D. José de Sanou y de Pons, á tenor de lo prevenído en las cartas dotales analizadas en el apartado 18. Estas son las resoluciones que en el dia parecen arregladas al Arbol Genealogico, que precede, y á los relatados hechos, hallados parte en procesos, parte en traslados y parte en 15 pliegos de otros papeles, pertenecientes todos á los notados tres patrimonios. Y tomandolo todo en consideracion, Doña Maria Josefa de Sanou y de Pons, viuda, tiene así bajo un punto de vista cuanto se ha hallado conducente para disponer de sus bienes y derechos del modo que la parezca mas util, hermanando siempre su recto proceder con la utilídad y futuro bienestar de su familia y demas que justamente quiera agraciar.

Barcelona, 28 febrero de 1841.

Lorenzo Collell [*firma*]

Árbol genealógico de las casas de Pons, Sastre y Sanou, formado el 20 de febrero de 1841

